

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

MARTIE 2015

NR. 3 (1595)

ANUL XXVII

1 LEU

3

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAȘ CANDIDAT

Acest număr al revistei apare cu sprijinul Ministerului Culturii

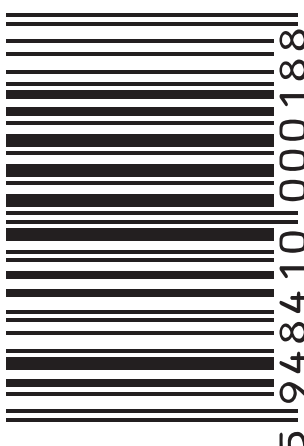
www.revistaorizont.ro

MEMORIA CULTURII

Foto: arh. MIHAI BOTESCU

MUZEUL DE ARTĂ TIMIȘOARA

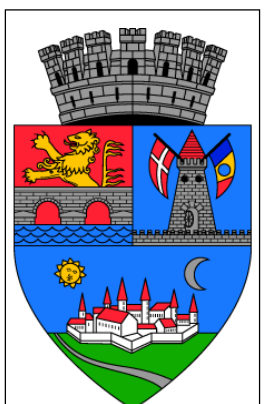

ROMÂNIA, CA O RANĂ VIE ȘI NEVINDECABILA ION VIANU

Faptul că persecutarea psihiatrică politică a diminuat mult după ce s-a vorbit despre acest subiect în 1977-1979 se explică prin reacția *Europei Libere*. Tot astfel, dacă scriitorii beneficiau de o anumită libertate, oricât ar fi fost de limitată, era și un efect al atenției speciale acordate sectorului de către cei de la München. Trebuie adăugat că redacția înfrângea destul de des normele impuse de direcția americană care recomanda limitarea atacurilor, restrângerea la un caracter informativ a știrilor și comentariilor. Neculai Constantin Munteanu sau Emil Hurezeanu, pentru a nu pomeni decât pe cei tineri, s-au format în acest spirit combatant, în deplină libertate, fără să dea socoteală.

4-5

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA,
PENTRU SUSȚINEREA
CANDIDATURII
TIMIȘOAREI
LA TITLUL DE
CAPITALĂ EUROPEANĂ
A CULTURII
ÎN ANUL 2021

Primăria
Municipiului
Timișoara

ALTE VOCI, ALTE ANIVERSĂRI

RADU CIOBANU - 80; SLAVKO ALMAJAN, TITUS SUCIU - 75

CORNEL UNGUREANU

RADU CIOBANU. N-am bănuat multă vreme că în primele două cărți ale lui Radu Ciobanu sunt, mai mult sau mai puțin camuflate, istorii ale familiei sale. Și nici nu bănuiam că arborele genealogic al lui Radu Ciobanu poate fi recunoscut până în vremurile lui Avram Iancu și, de acolo, până în Veneția Renașterii. Prima bănuială că scriitorul Radu Ciobanu ar aparține aristocrației timișorene a apărut prin anii șaptezeci, când un fost primar al Timișoarei, întors după mulți ani de la Sighet, nu era mulțumit de cărțile sale. Citise, dar nu stăteau chiar așa. În primul rând, *Crepuscul* îi plăcuse, dar. Dar. De ce... să stea așa?, l-am întrebat pe fostul primar. E o tradiție ardeleană temeinică, de ce ar fi trebuit să fie altfel? E un roman bine construit, cu personaje care se rețin, a luat un premiu important al Uniunii Scriitorilor. Da, e o carte bună, dar refuza explicații suplimentare domnul Coriolan Băran. După *Crepuscul*, care îl transferase pe tânărul scriitor în aristocrația literaturii, Radu Ciobanu a scris repede câteva cărți corecte, de bun profesionist al scrisului. Despre timișoreanul care era am aflat doar după 1990, când un prieten mi-a explicat că una dintre cele mai frumoase clădiri din centrul Timișoarei e Palatul Ciobanu. L-am supărat de mai multe ori pe admirabilul scriitor afirmând că e proprietarul palatului Ciobanu. Nu-nu. Fusesse palatul alor săi, nu era al lui.

Despre scriitor am aflat mai multe după ce în literatura timișoreană a apărut Stela Simon, cu cărți despre familia sa. Cu cărți și cu știri despre "ai ei". Bunica ei era Maria Botiș Ciobanu, publica în *Familia*, primea scrisori de la Iosif Vulcan. Bunicii ei și ai scriitorului Radu Ciobanu, erau în miezul istoriilor transilvane de la începutul secolului XX. Senatorul Teodor Botiș va fi foarte apropiat de familia Mocioni: va scrie un volum important despre această familie. Goga era alături: erau într-un dialog fericit. Un Grita, străbun al lui Radu Ciobanu, al Stelei Simon, fusese tribun al lui Avram Iancu. Mormântul lui există la Roșia Montană: acolo există documente pe care Radu Ciobanu și Stela Simon le învie în cărțile lor. Aflăm că la începutul șirului ar putea fi dogele Andreea Gritti, care poate fi văzut într-un portret de Tizian, aflat la Galeria Czernin de la Viena. Urmașii dogelui ar fi poftit aur din Apuseni și așa au ajuns acolo. Itinerariile străbunilor Gritti pot fi urmărite în amplele romane al lui Radu Ciobanu, *Nemuritorul albastru* și *Vămile nopții*.

Dacă romanele lui Radu Ciobanu (adunate recent într-un singur volum: *Nemuritorul albastru*) sunt ample compoziții sprijinite pe un proiect românesc, pe accentele ficționarului care vrea să înalte un edificiu prozastic, cărțile Stelei Simon sunt retrageri strategice către cele scrise odinioară. Autoarea transcrie documentele, insistând asupra surselor. Acestea sunt. Unii au trăit frumos cu sute de ani în urmă, alții și-au petrecut tinerețea în închisorile comuniste. Nimic lacrimogen în această lume a celor asasinați de o istorie nedemnă. Cum învie în cărțile lui Radu Ciobanu "ai săi"? În primul său roman important, amintitul *Crepuscul*, erou central este Sever Moldovan, avocat renumit, provincial de vază, admirator încă al generalului Averescu, socotit, în 1944, capabil a salva România din război. Bănuim lesne travestiul, felul în care Radu Ciobanu transcrie, și aici, o istorie de familie. Cartea are ca linie epică biografia lui Sever Moldovan, descendent al lui Avram Iancu. Părintele lui Sever se cheamă Avram Moldovanu, e notar și proprietar al minei Barbara II, într-o fundătură a Apusenilor. Sâmbăta notarul împarte răsplata ajutoarelor, hrănite de soție, urmașă a lui

Avram Iancu. Masa își are ceremonia ei:

Un fiu al lui Avram Moldovan, coleg cu poetul Adrian Moga (cu Octavian Goga, ca să trădăm transcrierea) devine doctor în științe juridice și se fidantează cu "drăgălașa domnișoară Olimpia Măriuț", fiica lui Isaiia Măriuț, paroh în Siliște. Fiul lui Sever Moldovan se cheamă, în buna tradiție a intelighenței ardeleni, Liviu și se căsătorește cu Marilena, și ea "de familie bună", crescută în pension la Galați, unde scandalizează călugărițele prin lecturi independente. Roman social în care putem regăsi marile modele ardelenesti ale prozei (Slavici, Agârbiceanu, Rebreanu), *Crepuscul* este un bun documentar asupra unui timp al transformărilor. Recunoaștem și migrația "copiilor" către Timișoara – oraș privit cu neîncredere în *Crepuscul*: "Orașul era mare, molău, lipsit de orice stil și de orice personalitate. Oraș de negustori și de cămătari al căror scop suprem era să mănânce, să bea, să se îmbrace. Prin orice parte intrai în el îți azvârlea în față duhoarera unor cartiere suspecte, cu case leproase și cu scursori urâte, pe marginea drumului. Apoi, pe măsură ce înaintai, casele păreau să se ridice pe brânci și, printre ele, înconjurată de monotone garduri cenușii, se întindea fabricile: berea, pantofii, bomboanele, becurile, tricotatele..".

În romanele care vor urma și care sunt ale "trepelor inițieri" scriitorul pășește prin Timișoara cu iubire. Nu ne înșelăm dacă scriem că puțini dintre autorii care aparțin Timișoarei unor cartiere suspecte, cu case leproase și cu scursori urâte, pe marginea drumului. Apoi, pe măsură ce înaintai, casele păreau să se ridice pe brânci și, printre ele, înconjurată de monotone garduri cenușii, se întindea fabricile: berea, pantofii, bomboanele, becurile, tricotatele..".

În romanele care vor urma și care sunt ale "trepelor inițieri" scriitorul pășește prin Timișoara cu iubire. Nu ne înșelăm dacă scriem că puțini dintre autorii care aparțin Timișoarei unor cartiere suspecte, cu case leproase și cu scursori urâte, pe marginea drumului. Apoi, pe măsură ce înaintai, casele păreau să se ridice pe brânci și, printre ele, înconjurată de monotone garduri cenușii, se întindea fabricile: berea, pantofii, bomboanele, becurile, tricotatele..".

SLAVKO ALMAJAN reprezintă, în scrisul român din Banatul iugoslav, momentul schimbării, trecerea de la poezia tradițională a Provinciei la literatura sincronizată cu scriitorii iugoslavi ai generației sale, scriam altădată. **Taina, locul, moștenitorii, pâinea, gura, trupurile (umbrela)** oferă, la alt nivel, dubla natură a ființei solicitate de două lumi. *Poarta zăpezii* poate fi citată tocmai pentru a vedea cum "omul locului" optează pentru imaginile poeziei. Compus cu minuție, poemul traduce un ritual purificator – cel al trecerii "dincolo": "Au scos cuțitul cel mare/ Au aprins focul și au deschis cartea/ Porcul dormea dus/ / E nefiresc să tăiem porcul atât de dimineață/ A spus cel iese din casă/ Mai bine să ne odihnim// Timpul trece cu lentila lui gigantică/ Începuse să ningă zăpada să crească/ Atunci zise unul cu pălărie/ Mai bine ar fi să plecăm la vânătorie/ Ideea e adevărată și înspăimântătoare/ Și unul câte unul uită porcul și cuțitul/ Dar nu găsiră poarta zăpezii."

Într-un frumos eseu publicat în *Orizont*, Dorin Tudoran trimite la ideea unui Banat interior – un Banat sufletesc în volumul unor limite suportabile, *Liman 3*. *Liman 3* este adresa poetului din Novi Sad. Este noul său domiciliu, de poet și de ființă exponențială a civilizației citadine. Peste câteva decenii, poetul va reveni, în *Mansarda de Vest* (2013) cu *Poeme din anticentru* întunecate. Oare volumele de poezie, de proză, de eseu, care s-au adunat până în anul de grație 2015 nu sunt din "anticentru"? Una din temele "identitare" ale literaturii lui Slavko Almajan este deteritorializarea. Deteritorializare, dereificare, dispariție capătă imagini înalte într-un poem de excepție, *Fotograful din Ronkonkoma*: "Un fotograf din Ronkonkoma mi-a adus toamna trecută niște fotografii/ erau niște fotografii nemaipomenite/ Case frumoase piscine arbori tot felul de verdeată verdeată/ Pe o fotografie se vedea Atlanticul învolburat/ Apoi cartea lui Walt Whitman/ Cel care cântase omul independent/ Aici undeva ești tu îmi zise/ Nu văd pe nimeni cunoscut i-am spus/... / Se uită atent la fotografie/ O întoarse pe dos o ridică către soare/ Știu bine că erai aici zise/ Chiar aici și-mi arată unde ar fi trebuit să fii// Pesemne că ai dispărut zise într-un târziu/ Evident că te-ai întors în amintirile tale vechi/ Lângă Dunăre, lângă Cetate/ Lângă disprețuita viață".

Despre Slavko Almajan s-a scris mult, atât în momentele aniversare (de pildă, în *Lumina*, nr. 6/1985, p. 45, număr dedicat poetului, semnează texte despre Slavko Almajan Dr. Radu Flora, Mariana Dan-Mijovici, Ofelia Meza, Ion Mircea, Dan Cristea, Gheorghe Pituț, Paul Miclău, Marin Mincu, Eugen Dorcescu, Srba Ignjatovici, Dr. Lia Magdu), cât și în cărți ce i-au fost consacrate. O atenție deosebită merită volumul *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog deschis cu poezia lui Slavko Almajan*, de Marian Odangiu (Editura Libertatea, 1999), cu analize care pun în valoare noutatea

literaturii lui S.A. în contextul mai larg al poeziei românești. O carte bine articulată a Marianei Dan, *Construcția și deconstrucția canonului identitar. Creație și identitate în literatura română din Voivodina* (Editura Libertatea, Panciova, 2010) e așezată sub semnul acestei fraze a lui Slavko Almajan: "Problema identitară nu exprimă o atitudine de perspectivă, ci de actualitate: fenomenul nu prezintă realitate regională sau o realitate alternativă, ci o stare a necesităților logice care, evident, nu vorbesc despre sfârșitul lumii, ci despre identificarea aparențelor, despre interioritatea esențială". O mărturisire din "anticentru", am spune.

TITUS SUCIU a rămas la Bocșa după o copilărie și o adolescență petrecute în Ardeal, așa că păreriile lui Laurențiu Ulici despre realismul ardelenesc din romanul său de debut, *Drumul* (1979), nu trădează adversități geografice. "Scriș alert, fără complicații stilistice, dar și fără simplificări reportericești, cu fidelitate față de culoarea lingvistică locală, plin de viață și de atmosferă, când limpede, când tulbure, în funcție de natura materiei umane, *Drumul* promite un prozator. Tradiția realismului ardelenesc continuă...". Dacă Ulici a scris despre realismul ardelenesc, nu se putea ca un critic atât de atent la geografiile literaturii ca Marcel Pop-Corniș să nu atragă atenția la "numeroasele pagini de foarte bună proză comportamentistă", după cum vor face Marian Odangiu când scrie despre *Ceața* (1981), Adrian Dinu Rachieru, în paginile despre *Pragul* (1986) sau Alexandru Ruja în cronica la volumul *Pânda* (1994). Despre "modelul ardelean" al prozelor lui Titus Suciș scrie și Ion Arieșanu, când recenzează *Movila albă* (1981): "Simbolurile acestui topos românesc, pe care prozatorul le impune, sunt...bazate tot pe structurile morale – răbdarea, dârzenia, cinstea, puritatea etc".

Scriitorul aparține locului printr-un devotament exemplar, dacă avem în vedere paginile sale despre Bocșa (unde a fost profesor: *Frumoșii nebuni ai Bocșei* (2013), o istorie a orașului văzută prin sportivii ei de seamă. Și *"Picasso" din Bocșa spre oriunde* (2014), scrisă sub presiunea întrebărilor lui Vasile Bogdan, e o carte a "neputinței de a se despărți de orașul lui Tata Oancea". Din această geografie acaparatoare, Titus Suciș își permite rar evadări. *Hamlet la Vama Veche* (2006) era o încercare de fixare pe malul mării, repede abandonată. Câteva scenarii scrise pentru alt bocșean de seamă, Ioan Cărmăzan, sugerează aceeași fidelitate. Cărțile cele mai citate/ comentate ale lui Titus Suciș au fost cele legate de Revoluția din decembrie 1989. Realismului ardelenesc al scriitorului i s-a adăugat și o bună înțelegere a istoriei locurilor, o încredere în materialul documentar și în dialogurile cu cei care au fost « lumea bună a balconului » - liderii revoluției de la Timișoara. Sunt, pentru înțelegerea Timișoarei și a lui decembrie 1989, cărți necesare.

bana(R)t

COSMIN BĂLEAN

Dudukul este unul dintre cele mai vechi instrumente muzicale, dar care pe lângă ve-chimea sa, a reușit să definească neclintit identitatea armeană timp de cel puțin 1500 de ani. Cu un timbru solemn, impunător prin

gravitate, aproape sfâșietor, dar suav și tămăduitor prin asemănarea cu timbrul vo-cal uman pe care Cosmin Bălean mi-a destăinuit-o, dudukul reactualizează un senti-ment arhaic, care a unit oamenii înainte de nume, naționalitate sau statut politic. Prim fagotist în orchestra simfonică Banatul, Cos-min a introdus instrumentul de lemn în pro-gramul orchestrei, chiar dacă acesta nu a fost creat pentru a fi parte dintr-un ansamblu, ci a fost predestinat sufletelor ce vibrează la auzul lui. Armenia este cunoscută pentru exportul de caise, iar acest fruct poate preveni sau chiar trata afecțiuni ale sănătății prin consumul sâmburelui. Datorită provenienței din lemn de cais, dudukul în suflul lui Cos-min produce vindecarea sufletului, prin con-sumul esenței actului muzical.

CLAUDIA BUCSAI

LA TOLCE VITA

CÂND S-A NĂSCUT, DE FAPT, MIRCEA ELIADE? CÂTEVA REAMINTIRI NECESARE. MARCEL TOLCEA

În fiecare martie mă gândesc la Mircea Eliade. Și la data lui de naștere, ce pare a fi când 9, când 13 martie. Un student de-al meu mi-a trimis o fotografie a modestului loc funerar al soților Eliade. Pe piatra funerară a lui Mircea Eliade scrie 9 martie. Ca și ziua în care Doamna Christinel a plecat alături de soțul ei. Enciclopediile, cercetări importante — Florin Turcanu, printre ei — rețin ziua de 13 martie. În cazul biografului oficial al lui Mircea Eliade din România, Mircea Handoca, situația e mai nuanțată, fiindcă, după ce, în ediția din 1980 a cărții sale *Mircea Eliade. Contribuții biobibliografice*, dădea data de 9 martie 1907, în stil nou, revine într-un articol din 2007 cu următoarele precizări de luat în seamă și acum:

"Până în 1984, conform mărturiilor autorului, toată lumea știa: 9 martie 1907. Un important cercetător român, Constantin Popescu-Cadem a descoperit mai multe documente despre viața lui Mircea Eliade, publicându-le și comentându-le în *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 1, ianuarie-martie 1983. Este reproduș în primul rând actul de naștere nr. 1996 din 1 martie 1907, prin care se certifică nașterea viitorului scriitor la 28 februarie 1907 (stil vechi), ora 5 dimineata. «Împricinatul» confirmă această dată în *Jurnal*, vol. II, Editura Humanitas, 1991, p. 459, ed. a II-a, 2004, p. 473, versiunea americană, vol. IV, The University of Chicago Press, p. 88. [...] În vara anului 2005 s-a tipărit volumul al III-lea din *Dicționarul General al Literaturii Române*, «secțiunea» Mircea Eliade (p. 18-30) e redactată de același autor: Eugen Simion. Mă așteptam ca eroarea să fie corectată. Zădarnică speranță! Am publicat un amplu eseu: *Despre un singur articol (Observatorul cultural*, nr. 40, 1-7 decembrie 2005). Arătăm — la început — că Eugen Simion este o personalitate pro-minentă a criticii și istoriei noastre literare din ultima jumătate de veac. Opera lui Mircea Eliade îi era familiară de multă vreme. Domnia-sa este autorul unui studiu despre literatura fantastică a lui Eliade, apărut în *Lucefărul*, în ianuarie 1976. În același an publică volumul al II-lea din *Scriitorii români de azi*, în care e inclus capitolul de sinteză Mircea Eliade, judicios întocmit, atât informativ, cât și interpretativ. Monografia lui Eugen Simion, *Mircea Eliade - un spirit al amplitudinii* (1995), constituie un succes în exegeza eliadistă. Cu aceste precedente, cel mai îndreptățit să scrie capitolul despre autorul romanului *Maitreyi* părea să fie Eugen Simion. Rezultatul nu a fost cel scontat, deoarece în acest capitol mișună greșelile și inadvertențele. Arătăm în articolul din *Observatorul cultural* că semnalasem până atunci de cinci ori despre data nașterii scriitorului, conchizând: «Aceste noutăți ajunseseră în America cu peste 20 de ani în urmă, fiind consemnate de Mac Linscott Ricketts în monografia sa *Mircea Eliade the Romanian Roots*, 1907-1945 (1988), p. 9. Că dl. Eugen Simion nu mă citește pe mine și pe Mac Ricketts nu e grav. Dar să nu-l citească pe Eliade»... Mea culpa! Cred că fostul Președinte al Academiei era suprasolicitat. Dar cei 11 cercetători care făceau parte din echipa sa de «coordonare și revizie» a *Dicționarului*, de ce nu au vegheat, comunicându-i toate observațiile critice? Să sperăm că acum... Nostimada e că, în aceeași revistă unde publicasem eu articolul (*Observatorul cultural*), peste câteva luni numai, un distins eliadist lua la rost pe autorul unei istorii literare că a îndrăznit să susțină că Eliade s-a născut la 13 martie 1907. Dar asta e data corectă! Ea corespunde celei de 28 februarie, stil vechi. Povestea nu s-a terminat aici. Editura Humanitas are salutarul obicei de a publica pe pagina a doua a fiecărui volum o succintă notă biografică despre autor. Conform primei ediții a *Memoriilor* (1991), Mircea Eliade s-a născut la 28 februarie 1907; ediția a II-a a aceleiași cărți (1997) «corectează»: 9 martie 1907; ediția a III-a (2004) — probabil uluită — nu mai are tabel biografic. Ciudad e că ediția a II-a a *Jurnalului*, tipărită în același an (2004) precizează: 28 februarie/9 martie 1907. Informația e falsă însă, căci diferența dintre calendarul iulian (stil vechi) și cel gregorian (stil nou) e de 13 zile, nu de 9." (*În preajma centenarului Eliade. Rectificări necesare, România literară*, 2007, nr. 3)

ALTELE-S ARTELE

MAHALELUIA

CĂLIN-ANDREI MIHAILESCU

"Templu-n centru, zidu-n jur și noi pe dinafară, mînca-ți-aș! Așa a fost mereu. Așa să ne-ajute Dumnezeu!"

suburbia, superbia

nord-americană unde "a fi" și "a fi ca" se confundă fericit. Acolo asemănarea dintre "a avea" și "a avea" devoră case, curți, parcuri și cîini, străzi, mașini și timp și oameni. Cei din urmă sînt cei dintîi în a vrea să arate ca vecinii lor și să-i iubească mai mult decît pe ei. Confortul — plăcerea ca absență a du-rerii — e originea și scopul acestei asemănări extatice a clasei mediane, căci media deghi-zează neînterupt monstruozitatea. *Suburbis suborbis* — utopie burgheză banalizată în ino-dora istorie neo-romană, fără subterană, a Americii de Nord. Din spiritul ei s-au nămit mîndrii sponsori, corifeii datului care împle-tesc păcatul (trufia sau, în latină, *superbia*) cu virtutea (*caritas*) spre-a arăta că la capătul tunelului suburbiei se găsește suburbia. Ora-șul mic te fură-ncet; suburbia, -însă, per tujur, cu statuile ei care se înclină să-și pupe mîinile. Ordinea suburbană reciclează zarea ca globalizare: oriîncotro te-ai ruga, zeii vor fi identici propriului lor profil.

Mahalagiii, însă, îi fac semn cu mîna orașului văzînd că acesta le face cu ochiul, pesemne ca să nu-i deoache, căci, fără spe-ranța celor rămași pe dinafară, orașul ar rămîne rece-Luceafăr. Pentru ei a judecat-o Domnul pe Desfrânata cea mare din Ba-bilon, cum scrie, -altminteri, la Apocalipsă, ca pe ei să-i mîntuie de robia cea mare prin ispita robiei celei mici. Cum o lua spiritul devale, le-a fost menit mahalagiilor ursitoare peltice. Care, cu voluptatea locotenentelor, i-au sortit pe aceștia să, din depărtare, umple templele goale cu zei. Globalcanismul va să crească din drojdiile sale. Mahaleluia!

FILIALA

UNIUNEA

SCRIITORILOR

DIN ROMANIA

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2015

MARTIE

- 1 martie 1955 s-a născut **Dușan Baiski**
- 8 martie 1935 s-a născut **Radu Ciobanu**
- 10 martie 1940 s-a născut **Slavco Almăjan**
- 10 martie 1953 s-a născut **Slavomir Gvozdenovici**
- 15 martie 1942 s-a născut **Ildico Achimescu**
- 15 martie 1971 s-a născut **Marius Gabriel Lazurca**
- 16 martie 1946 s-a născut **Sabin Opreanu**
- 17 martie 1946 s-a născut **Alexandru Deal**
- 17 martie 1960 s-a născut **Miladin Simonovici**
- 17 martie 1950 s-a născut **Smaranda Vultur**
- 18 martie 1942 s-a născut **Eugen Dorcescu**
- 19 martie 1941 s-a născut **Esztero Istvan**
- 22 martie 1983 s-a născut **Petra Curescu**
- 24 martie 1932 s-a născut **Beatrice Stanciu**
- 28 martie 1952 s-a născut **Lucian Ionică**
- 28 martie 1940 s-a născut **Iulia Schiff**
- 29 martie 1948 s-a născut **Ion Căliman**
- 30 martie 1939 s-a născut **Florin Bănescu**
- 31 martie 1948 s-a născut **Iosif Caraiman**

ROMÂNIA, CA O RANĂ VIE ȘI NEVINDECABILĂ

ION VIANU,

-Iulian Boldea: *Stimate domnule Ion Vianu, ați emigrat, în 1977, în Elveția. Exilul a reprezentat pentru dumneavoastră, cum mărturișiți, de altfel, cu diferite prilejuri, o experiență biografică decisivă. Cum ați resimțit ruptura de spațiul românesc?*

-Ion Vianu: M-am întâlnit odată, înainte de-a pleca în exil, cu Nichita Stănescu. – Mă întorc din *Străinezia*, bătrâne, mi-a spus. Nu știu ce a adăugat, dar sugestia era că lumea se împarte în două, acasă și dincolo de casă. Mult mai târziu, când m-am întors, în 1990, în România, mi se întâmpla să tresar pe stradă, spunându-mi: "Doamne, dar toți ăștia vorbesc românește". Mi-am adus aminte de Nichita, care nu înceta să gândească și să exerseze jocul infinit al limbajului și al limbii române. Asta voise să spună, că, vrând-nevrând, în ciuda mizeriilor vieții, locuiam în țară în templul unei limbi și se întâmpla să fie chiar acela al limbii noastre natale, "materne". A rupe legăturile afective și morale și materiale, a abandona reperele era pentru mine o probă dureroasă pe care greu m-am hotărât să o trec.

Cei care pleacă azi din țară nu au sentimentul unei *transcendențe*: ei știu că lumea nu este ruptă în două. Pe vremea aceea (1977), exilul era ireversibil, cum va fi fost poate pentru cei care, după descoperirea Americii, treceau oceanul. Eram, cei rămași și cei plecați, în două lumi. Am început să sperăm, vag, că vom revedea, odată, România, abia către sfârșitul anilor optzeci. Ruptura a fost totală. Abia filtrau mesaje prin poștă sau prin telefon. Dacă alegeai *Străinezia*, era cu adevărat o ruptură. Ruptura era însă și separarea de limba română. Deși am continuat să vorbim românește în familie, aveam prieteni români, dar și din partea locului, eram stăpânit de sentimentul *alterității*. Mă exprimam corect în franceză. Dar sentimentul că, de câte ori deschizi gura în public accentul tău te deosebește de băștinași, ești "diagnosticat" în prima secundă străin, tot îl aveam.

- Ce este, în general, pentru dumneavoastră, exilul și cum percepeți locul exilului românesc în cultura românească? Există și o posibilă interpretare psihanalitică a dezrădăcinării?

- Plecând din satul pierdut în junglă, indigenii gonți de utilajele barbare ale tăietorilor de lemne cară în bielele lor boccelute câțiva idoli care aduseseră, de câte ori, ploaia când erau scoși în prag pe vreme de secetă. La fel, în puținele noastre bagaje am înghesuit câteva cărți românești: *Poveștile* lui Creangă, cele trei volume Eminescu editate de Al. Rosetti și L. Călin; volumele Blaga în ediția Ivașcu; nu puteau lipsi operele lui Ion Barbu în ediția Romulus Vulpescu și nici un foarte modest exemplar școlar al "Crailor" lui Mateiu (după cum se vede, poezie mai mult, poezia este un concentrat al limbii și culturii, este sensul ei primordial). În orașul rece străbătut de tancuri, în mizerabilele locuințe "sociale" în care sunt adăpostiți, idolii și-au pierdut puterea. La urmă, refugiații îi vând în piață. Așa se prefăce sacral în folclor. M-am temut că va fi soarta idolilor mei. Adevărat, i-am pus pe un raft înalt, îi luam de acolo din timp în timp. Așa am descoperit dorul de limba română, de limba tribului din care nu transportasem decât idolii.

Am plecat din București la Paris, dar

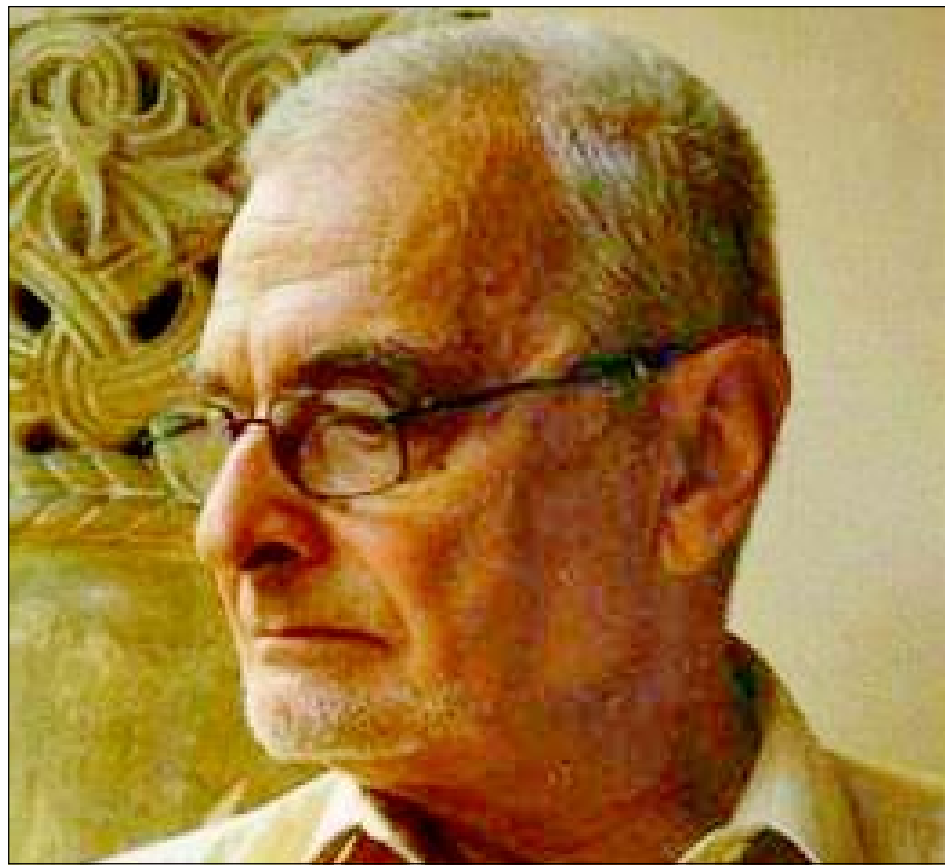
foarte curând am continuat spre Elveția, unde locuia o parte din familie, Pierre, fratele soției mele, Ioana și rubedeniile elvețiene. Am povestit, mai ales în *Amintiri în dialog* (scrise cu "geamănul" Matei Călinescu) viața cotidiană a exilului, cu dorul de țară, cu istovitoarele comparații între vechea și noua existență. Nu aveam prea mari dificultăți să găsim motive de-a spune și crede că aici era "mai bine", dar ceva pe cât de inefabil, pe atât de puternic nu ne dădea răgaz: gusturi, mirosuri, culori, accente care ne lipseau. Nietzsche spune că cine nu moare devine mai puternic. Exilul este o asemenea probă. În încercare, trebuie să spun, ne ajută faptul că numărul celor plecați, risipiți în lume, dar "dincolo" (adică: acolo unde ne găseam) aproape îl egala pe al rămașilor ("aici", de unde lipseam). "Încolăcite ceasuri".

-I-ați cunoscut pe marii noștri exilați (Eliade, Ionesco, Cioran). În ce împrejurări i-ați întâlnit și care a fost, în opinia dvs., rolul acestor intelectuali prestigioși în devenirea culturii române?

- Pe de altă parte, dacă viața profesională și familială era în Elveția, Parisul (care nu mai era destinația inaccesibilă a nostalgiilor; și ce om pe lume nu visează Parisul, cum visează Moscova Surorile lui Cehov: "*la Moscova, la Moscova*"), Parisul, spun, era acum o destinație accesibilă și, în plus, locul unde trăiau oamenii interesați, remarcabili care contribuiseră la "exfiltrarea" noastră cu generozitate și pricepere. Prieteni, pot spune, în sensul cel mai deplin. Printre ei, familia Eugen Ionescu (Eugen, Rodica, Marie-France, cea din urmă foarte des în România, înainte de plecarea noastră), Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Mihnea și Catherine Berindei, Maria Brătianu, Sanda și Vlad Stolojan. Toți aceștia erau personalități, aveau relief și putere. Dar nu vreau să expun o galerie de portrete. Prin Ionești îl întâlnisem pe Emil Cioran, chiar din 1971. La Ierunci, la un dineu, i-am cunoscut pe Mircea și Cristinel Eliade. Cu fiecare dintre aceștia, firește, tipul de relație era diferit. Deși mai tineri, pe Marie-France, pe Mihnea îi percepeam de aceeași generație.

Ionesco fusese foarte legat de tatăl meu; între noi era o relație specială. Eram, în primul rând, fiul profesorului-prieten (pe care, cu ani în urmă, îl vedea în secret la Paris când tatăl meu lua parte la sesiunile UNESCO). În al doilea rând, cu timpul, meseria m-a făcut să joc rolul de *médecin-ami*, medic-prieten, o poziție pe care am mai cunoscut-o în viață.

Dar cu Eugène totul era remarcabil. Despre geniul lui nu vorbesc, este în operă. Datorită lui, am descoperit că inteligența nu este specializată, se manifestă în toate judecățile asupra vieții. Un aiurit nu poate fi deștept, de aceea, îl consultam adesea; niciodată nu m-a dezamăgit judecata lui. Pe de altă parte, s-a întâmplat să mi se încredințeze. Toate piesele lui, mi-a spus odată, porneau de la un coșmar... Era fragil și puternic. Viața lui, a scris odată, a fost un șir de eșecuri, care s-au prefăcut miraculos în succese. Acumula energie prin disperare, dar forța geniului îl propulsa. Citisem *Faust*, dar contactul cu el m-a făcut să-l înțeleg: "Tremurul e partea cea mai bună a omului, atunci când lumea îi sporește prețul, cuprins de el, simte adânc monstruosul"¹.

Era perceptibilă la el această vecinătate cu Cutremurătorul, interogația mereu neliniștită, neîncetată despre Dincolo, despre sfârșit. Fără să fie credincios, poseda virtutea de a-și pune întrebări. Aceasta mai ales: "Poate, Hristos?" pe care părintele catolic convocat la slujba ortodoxă, la înmormântarea lui, a pomenit-o.

"Mi-ai spus tu că există metempsihoza?" m-a întrebat odată. Rămâne un mister pentru mine dacă făcusem față cu el la această afirmație. Transmigrația sufletelor nu era preocuparea mea. Poate visase această discuție. Sigur, nu am cutezat să-l contrazic. Mi s-a părut că *dorea* să creadă în această formă de nemurire și nu aveam dreptul să-l lipsesc de confirmare. Am răspuns "da". Toată viața se revoltase împotriva morții. Acum, mi-a mărturisit, nu-l mai speria plecarea de pe lumea asta, dar îl angusta aventura vieții de Dincolo. "Omul cu valiza" este o metaforă a exilului terestru; dincolo de ea, anticiparea neliniștită a aventurii metafizice.

-Cum ați perceput, atunci, statura biografică și intelectuală a celorlalți doi mari exilați: Cioran și Eliade?

-Emil Cioran nu mi-a fost atât de apropiat. Cred că l-am văzut de zece ori, totdeauna în circumambulații în jurul grădinii Luxembourg. O singură dată am urcat în celebra mansardă din Rue de l'Odéon unde domnea o ordine făcută din puținătatea obiectelor. Cioran, care și-a petrecut probabil mai mult de o jumătate din viață citind, avea oroare de cartea-obiect: nimic nu încarcă mai mult un interior decât cărțile. Odată mi-a dăruit două, cumpărate de la buchinar: scrisorile Martei Bibescu și o monografie despre Bergson. Era vizibil sărac, de o sărăcie programată și autoimpusă. Inevitabilă era compararea cu marele lui amic, Ionesco (un Plutarh modern ar putea scrie "Viețile «lor» paralele"): amândoi deplângeau neconținut progresele comunismului, și tot pe atât lășitatea occidentală. La Cioran era însă destul de sensibil disprețul pentru burghezie și bani.

Lucram în Elveția într-o clinică privată a cărei clientelă era alcătuită din oameni bogați. I-am povestit despre asta, el a comentat: "*je comprends, c'est la racaille*" ("Înțeleg, e drojdia societății"). Latura lui anarhistă nu suporta plutocrația. Știa, ca nimeni altul, să fie fermecător și avea darul de-a fi (dacă voia) agreabil, punându-se la nivelul interlocutorului, găsind subiectul și tonul potrivit cu oricine. Avea o latură de om de lume: strălucea în saloane. Succesul lui social se datora strălucirii minții, dar și unei virtuți terapeutice: pesimismul stenic. Îl ascultai făcând o analiză necrutătoare a Lumii, nu șovăia să anunțe deznodămintele cele mai sumbre pe un ton catastrofic, dar cu un soi de energie euforică. Te despărțai de el *vesel, mai puternic*. Cred că niciodată nu s-a sinucis cineva din cauza cărților sau ziselor lui Cioran. Când i-am citit *Carnetele* am fost uimit să-l văd cât suferea, de dureri fizice, de angoase, de propria lui irascibilitate pe care și-o reproșa amarnic ori de câte ori o manifesta. În contactul cu ceilalți era foarte pudic, nu se lamenta de propria lui stare, numai de a Universului. Pesimismul pe care-l profesa, însoțit de vivacitate, de brio, te vindeca de propriile mohoreli. Rareori m-am simțit mai bine decât după o plimbare cu Cioran.

Cel mai puțin l-am cunoscut pe Mircea Eliade: prima dată curând după sosirea la Paris la un dineu acasă la Ierunci. Monica dădea sentimentul unui om foarte puternic, iar cu cei pe care-i agreea era de o totală gentilețe. Virgil, spiritual, amabil era mai retractil, dădea impresia că nu se dăruia cu totul. Militanța lor era totală, viața lor se consacra rezistenței intelectuale. Nu același lucru se putea spune despre Eliade, extrem de prevenitor, cred că murind de chef de-a se duce în România, nevoind totuși să gireze cu prestigiul lui un regim detestat. În atitudinea lui, îndărătul unei aparente expansive, păstra ceva secret. Te surprindea la toți acești oameni, dar mai ales la trioul Ionesco – Cioran – Eliade, care "reuşiseră" atât de bine, "prefăcându-și eșecurile în

victorii", adevărata lor obsesie cu privire la România, marele subiect de conversație între ei. Îți spuneai că amintirile, unele grotești, altele pătrunse de duioșie, veneau din fidelitatea față de tinerete.

Dar erau tot atât de atenți la prezentul țării. Eliade, în special, nu ignora nici pe cine știe ce poet minor, știind unde publica, ce fel de versuri scria. Era inimaginabil câtă energie puteau să consacre, la apogeul succesului internațional, unei țări pe care o părăsiseră de zeci de ani. Inimaginabil, dar real. Era imposibil, în același timp, să nu fii și tu antrenat de această undă patriotică, de altfel ambivalentă, amintirile lor nefiind doar duioase, ci adesea satirice. Dacă voia să dea un exemplu de prostie, Eugen cita calambururile unui stupid coleg de altă dată, de facultate: *André Gide - Jidan; Marcel Proust – Prost*. "Cam așa era nivelul", trăgea concluzia. Despre invectivele antiromânești ale lui Cioran, scrise, nu mai vorbesc, sunt cunoscute. Ele nu izvorăsc decât dintr-o ulcerată grefată pe propriul eu. Pe el se pune în cauză. Iar la bătrânețe a ajuns să spună că, pentru un anarhist ca el, a fi "valah" era un privilegiu.

Oricum, era stupefiant să-ți dai seama că România era pentru acești oameni străluciți un reper universal al răului și binelui, al prostiei și inteligenței. În alte împrejurări, cu străinii, discursul lor ar fi fost diferit. Diferit, dar mai rece, cu siguranță. România era o rană vie și nevindecabilă, ca a regelui Marc din *Parsifal*, martora unui păcat întemeietor, patimă în toate sensurile. Reprezentau o largă categorie de români, numai că exprimau patosul cu talent, fiindcă aveau talent.

Dar am cunoscut în exil și alții, unii dintre ei oameni de calitate, care puneau total în paranteze originea lor. În ce măsură era un reflex de apărare, în ce măsură era tentativa unei "vieți noi", fără rădăcini dureroase, nu pot spune; toate cazurile există. Exilul este laboratorul cel mai extraordinar al identității, dar și revelatorul capacității de adaptare, instrument al unui soi de selecție naturală. Nicăieri ca în exil nu se vedește mai bine capacitatea de-a evolua. Trebuie "să vrei metamorfoza", *Wolle die Wandlung* (Rilke). Însă trebuie să te asumi în întregime, să nu-ți amputezi rădăcina.

-Ce rol a avut, în destinul dvs. de "exilat" colaborarea cu postul de radio "Europa liberă"?

-M-am îndepărtat de amintiri. Alături de Paris, locul unde îmi regăseam românii era München, sediul *Europei Libere*. Firavă la început, colaborarea mea cu postul s-a intensificat după numirea lui Vlad Georgescu la direcție și, mai ales, odată cu cooptarea în echipă a bunului meu prieten Gelu Ionescu, începând cu 1983 și în anii următori, până la Revoluție. Am întreținut, acolo, o colaborare regulată și durabilă; dar, firește, momentul culminant a fost cel al Revoluției, când, în după-amiaza zilei de 21 decembrie (1989) am chemat românii să iasă în stradă. Am fost de mai multe ori la München. Alții au descris sentimentul apăsător al activității de la Radio *Europa Liberă*. Dacă nu ar fi fost decât obligația de-a citi zilnic insipida presă comunistă și tot ar fi fost greu. Dar erau și perpetua atmosferă de amenințare, teama de infiltrare, morțile suspecte ale unor cadre importante (Noël Bernard, Vlad Georgescu...), atentatul înfăptuit de celebrul Carlos.

Această atmosferă grea era girată într-un mod optimist, de un optimism militar așa zice, și militant. Cei de la RFE aveau sentimentul îndreptățit că ei sunt vocea României, voce gătită în țară, liberă acolo. Și, apoi, mai exista un sentiment de forță. Influența postului în țară era considerabilă,

în lipsa unei opoziții locale, imposibile. Trebuie amintit celor care nu au apucat vremea aceea că aproape toată lumea asculta *Radio Free Europe*. Nu numai anticomuniștii anticeaușiți, ci și cei care, din diverse pricini, erau în corabia regimului. O asculta, mai ales, Securitatea. Percepția partidului era că a se vorbi critic despre un anumit subiect din țară la RFE era un lucru care nu ar fi trebuit să se întâmple. Nu trebuia dată ocazia lui Monica Lovinescu, să zicem, să "înjure" pe X sau pe Y. Se poate spune că, în filigran, RFE participa la luarea unor decizii.

Faptul că persecutarea psihiatrică politică a diminuat mult după ce s-a vorbit despre acest subiect în 1977-1979 se explică prin reacția *Europei Libere*. Tot astfel, dacă scriitorii beneficiau de o anumită libertate, oricât ar fi fost de limitată, era și un efect al atenției speciale acordate sectorului de către cei de la München. Trebuie adăugat că redacția înfrângea destul de des normele impuse de direcția americană care recomanda limitarea atacurilor, restrângerea la un caracter informativ a știrilor și comentariilor. Neculai Constantin Munteanu sau Emil Hurezeanu, pentru a nu pomeni decât pe cei tineri, s-au format în acest spirit combatant, în deplină libertate, fără să dea socoteală.

- Se va scrie vreodată o *Viață cotidiană a exilului românesc în anii comunismului*?

-Mi se pare un subiect pasionant. Caractere, inteligențe, oameni diverși, colorați temperamental, dar și intrigă, nădufuri. Infiltrarea spionilor sau a simplilor "ginitori" nu ar fi cel mai puțin delicat subiect. Plecasem din țară, lăsasem în România prieteni (pe cei ce rămăseseră sau nu au ales exilul curând după plecarea noastră), dar lumea românească din exil nu era nici neinteresantă, nici rece. Alături de prieteni vechi (Jean Cantacuzène, Marie France Ionesco), ne-am apropiat mult de Mihnea și Catherine Berindei. Dacă am cunoscut depresia nu a fost, desigur, pentru că aveam motive exterioare. Durerea exilului, așa cum am asumat-o noi cel puțin, este tonică. Un alt strat al ființei este atins în depresie.

Ce păcat că, după ce am trăit cu emoție și exaltare marea prăbușire și victoria din 1989, au apărut atâtea susceptibilități, rupturi, îndepărtări. Nu îmi simt vocația să fac procese, îmi asum partea de vină. Nu trebuie

să scapi apropierea sfârșitului fără a întoarce o privire pozitivă către trecut. Cel puțin eu nu am acest drept.

- Care a fost revelația acestei Noi vieți, petrecute în exil, în plan spiritual?

- Dincolo de contactul mijlocit cu țara, noua viață îmi prilejuia experiențe intelectuale și morale. În primul rând, am citit *Biblia*. În românește, *Biblia* rămâne un text ezoteric, rezervat teologilor. Deși, literar, plăcerea de-a citi *Cartea Sfântă* în românește (mai ales în succesivele "diortosiri" ale textului lui Șerban Cantacuzino) era maximă², lipsa unui comentariu, notele reduse la trimiteri fac textul puțin accesibil. Din prima leafă m-am dus la librărie și am cumpărat, în franceză, *Traducerea ecumenică a Bibliei*, în două volume. A fost și piatra de temelie a unei noi biblioteci. În ediția ecumenică (catolic-protestantă), după textul masoretic (diferind, cum se știe de Septuaginta, care constituie referința traducerilor răsăritene), găseam note introductive și de subsol care-mi satisfăceau curiozitatea și mă încurajau să parcurg un text, chiar așa, dificil.

A început o mare aventură, citirea Bibliei, a celor două Testamente, aventura de o viață pe care o consider neterminată și interminabilă. Dacă m-ar ruga un "bun

sălbatic" care nu a auzit niciodată de Biblie să-i rezum într-o singură frază despre ce este vorba în această carte, i-aș răspunde că este povestea unei familii care, din motive necunoscute, a fost adoptată de Dumnezeu, iar această extraordinară favoare a fost extinsă, mai întâi, la o nație întreagă și, mai apoi, la ansamblul omenirii. Dar această adopție este virtuală, nu devine efectivă decât printr-un act de voință a Omului. Dacă bunul sălbatic, curios să afle mai mult, mi-ar mai da dreptul la o frază, i-aș spune că, în fiecare etapă, omul se arată nedemn de încrederea pe care Dumnezeu i-a acordat-o.

Pe această canava este brodată o imagine a ființei umane eterne, revoltate și credincioase ca Iov, îndrăgostite și poetice ca Sulamita, eroice și pline de păcat ca David, înțelepte și căzând în greșeală ca Solomon, Fiu al Domnului și cedând disperării ca Iisus din Nazaret. Înțelepciunea, infinita cruzime a războiului, tragicul, în sensul clasic al unei contradicții insolubile, sunt prezente. *Biblia* este lirism și istorie, înțelepciune și retorică, pildă și psihologie. *Biblia* te aduce în pragul disperării și te încurajează. La urmă, grație ei, accepți *omul*, așa cum este. Singurul meu regret va fi că, neștiind ebraica și prea puține greaca veche, nu pot citi *Biblia* în original, conștient fiind câte sensuri îmi scapă.

Întâlnirea cu *Biblia*, dar și cu o carte fundamentală care îl preocupase și pe Matei, *Des choses cachées depuis la Fondation du monde*, a lui René Girard, mi-a pus problema izbăvirii. A avut un sens, jertfa lui Hristos? La Nyon, prima mea locuință în Elveția, am visat că mă găseam în mijlocul vadului unui fluviu, ale cărui margini abia le întrevedeam. Un fluviu roșu de sânge care purta cadavre, arme, semnele unei lupte necrutătoare. În mijlocul acestui fluviu un om uriaș înainta, călcând pe fundul apei. Acest om mă ducea pe mine, *împotriva curentului*. Am înțeles cine era, dându-mi seama, ca pasager al brațelor lui, de grandoarea și zădărnicia înaintării Lui împotriva mersului general.

Interviu realizat de
IULIAN BOLDEA

¹ "Das Schaudern ist der Menschheit bestes Teil; wie auch die Welt ihm das Gefühl verteuere, ergriffen, fühlt er tief das Ungeheure". (Goethe, Faust II, vv 6272-74).

² Am adus în puținele bagaje care ne erau îngăduite de autorități *Biblia* zisă "Regele Carol I", o versiune din 1914, încă plină de arhaisme neînlocuibile!

SE VORBESTE DESPRE O "APOCALIPSĂ A LIBRARIILOR". CINE POARTA VINA?

AQUILINA BIRĂESCU

În primul moment întrebarea mi-a stârnit amintiri de care mă despart ani cam mulți, deveniți între timp decenii. Mă așezam, cu vreun ceas înaintea orei rânduite pentru accesul publicului, în fața Librăriei Eminescu. Evident, nu eram singura care aflase din vreme că "s-a primit marfă", iar pe măsură ce se apropia momentul deschiderii, coada formată aproape o concura pe cea de la alimentarele unde se vindeau pui (doi în pungă, Frații Petreus, le ziceam făcând haz de necaz). Când ușa se dădea la o parte, năvăleam cam așa cum se bușesc acum domnișoarele la *Târgul de nunți*, avizi să punem mâna pe cât mai multe cărți, încât părea că suntem într-o competiție. Întârziatii ne priveau cu invidie, pentru că unele se epuizau în doar câteva minute. Însă toți cei aflați acolo, indiferent că eram mai mult sau mai puțin norocoși, ne simțeam solidari. Ne unea cultura și efortul individual de-a rezista zelului propagandei comuniste de-a ne cretiniza.

Ce să mai spun despre bucuria când, după revoluție, editurile nou apărute începuseră să tipărească autori pe care-i râvneam de multă vreme, despre unii aflasem de la Europa Liberă, cărți recuperatoare, esențiale pentru racordarea la marea gândire a secolului XX, de care comunismul se străduise să ne țină departe. Mă număram printre cei pentru care libertatea dobândită avea înfățișarea acelor cărți. Erau puține zilele când se întâmpla să nu intru în librării, iar cazul meu nu era unul izolat.

Lăsând la o parte tonalitatea cu inflexiuni nostalgico-idilice, voi încerca un răspuns la întrebarea anchetei. E drept că lectura, ca zăbavă spirituală, nu mai prea este la modă. Programul școlar supraîncărcat n-am zice că se evidențiază prin strădania de-a le cultiva tinerilor apetitul pentru *cetitul cărților*, altele decât cele necesare examenelor. Și totuși, nu aceasta este principala cauză. Resorturile ei sunt mult mai profunde și de nestăvilit. Trăim la răscruce de vremi. Sub ochii noștri, o lume se dă la o parte, devine iremediabil istorie și în locul ei apare alta. Nu putem ști dacă vom avea de-a face cu una mai bună sau mai rea, dar intuim că va fi dominată de ceea ce numim științe exacte (în măsura în care *teoria relativității generale* le mai permite să-și spună exacte) și de tehnică. Tot mai mulți înlocuiesc idilicele cărți cu diverse posibilități de racordare la internet, sursă nepuizabilă de cunoștințe din toate domeniile sau alte modalități tehnice prin care informația stocată poate fi întrebuințată.

Nu cred că trebuie găsit vreun vinovat. Este, pur și simplu, ritmul lumii. Noi, cei pentru care lectura este "viciu" de-o viață, acceptăm cu greu ideea alunecării într-un con de umbră a cărților așa cum le știm. Cum să renunți la foșnetul paginilor răsoite, animând pentru o clipă liniștea camerei sau la bucuria de-a străbate cu ele sub braț drumul de la librărie acasă? Perspectiva ne întristează, desigur. Dar poate că așa se vor fi îndurerat, *illo tempore*, și meșteșugarii tăblițelor de argilă ori scribii la apariția papirusului, iar meșteșugarii papirusului, la apariția pergamentului, copisti, dinaintea

mașinăriei lui Gutenberg... Jumbo-Jet-ul timpului își vede nepăsător de drum.

OCTAVIAN DOCLIN

Cauze și remedii: Editurile evită să livreze cărți librăriilor sau o fac într-un procent foarte mic (pe comenzi și rambursări ferme) și, dacă o fac, prevalează cartea străină, cartea "de amuzament", cea "glossy" ori "sexy", în dauna cărții românești de bună factură. Ce-i drept, cărți pentru copii găsești din abundență – și asta-i bine, foarte bine. Dar, sigur, prețul cărții nu mai este la îndemîna celui care, elev fiind cîndva, demult, reușea să-și cumpere o carte economisind din bănuții pentru cornul zilnic, de 0,25 lei, cumpărat la magazinul din colț. *Cumpărat*, nu primit ("cornul și laptele!") de-a "moaca"! A propoz, oare nu s-ar putea găsi o soluție de genul "cornul și cartea"? Pentru elevii buni, ar fi "și cartea", pentru ceilalți, "nici-nici"! O responsabilizare și pe această cale n-ar strica, dacă tot trebuie ca tinerele generații "să învețe" cum "se fac" și, mai ales, "cum se pierd" banii...

Ehei, apoi unde sunt "librăriile pe roți" (le numeam "bibliobuze") de altădată, autobuzul acela special pe care eu îl așteptam cu ațta nerăbdare să oprească în fața liceului, să-mi cumpăr cartea și să mă "ascund" undeva prin încăperile internatului, să o citesc pe nerăsuflăte? Și câte tîrguri de carte se mai "întîmplă" prin țară (nu doar prin marile orașe), știut fiind că, pentru astfel de împrejurări, editurile au "discount"-uri, cumpărătorii se înghesuie "ca la fîrg" și, iată, măcar atunci se re-încheagă relația carte-cititor, editură-librar-cumpărător. Dar "comunista" (vai, mie!) *lună a cărții la sate*, unde o mai fi? Se întîmpla în februarie, an de an, și cei ce știu ceva istorie, își amintesc desigur că ea venea cu mult de dinainte de anii '50 ai secolului trecut, era în "proiectul" și acțiunea "bunei instrucțiuni" ale lui Spiru Haret...

Și, totuși, nu e o "apocalipsă" a librăriilor! Acolo unde sunt, mai multe, mai puține, mai la vedere, mai ascunse, sunt înțesate de cărți, mai puțin de cititori... Poate că "biblionetul" e de vină, acum cînd, iată, s-a întins în mare parte din țară prin programele bibliotecilor publice și doar niște nostalgici mai gîndesc "remedii" pentru cartea tipărită și raftul de librărie, pentru cartea frunzărită "pe loc", la vedere, sau (oho, de câte ori nu mi s-a întîmplat!) primită "pe sub pult", "pe pile" cum ar veni, din mîna doamnei care-și cunoștea cititorii, știa pentru cine "să pună deoparte" titlul cutare sau cutare, rîvnit și de cel ce, altfel, nu prea dădea prin librărie. Sigur, criza lecturii "tradiționale", a lecturii cărții ca atare, nu a celei de pe monitorul calculatorului (ori, mai nou, de pe minusculul ecran al nu știu cărei "tablete" etc., etc...), e o realitate a lumii de astăzi, ea atrage "criza" librăriilor (a vânzărilor de carte, în fapt) și e greu de nominalizat un "vinovat" anume. Și, după câte știu, "criza" nu-i numai la noi, dar, o spun statisticile, dacă și în alte părți, mai așezate economic (ah, da, economicul acesta ar putea fi cauza cauzelor!), nu se mai cumpăra cartea, ea se citește în biblioteci ori împrumutată din biblioteci. Se citește, așadar. Un paradox?

Editurile sunt, și la noi, și la alții, cîta frunză și iarbă. Pot trăi ele fără librării? Pot vinde cartea fără intermediul librarului? O fac deja? O vînd numai bibliotecilor (sigur, celor care au finanțarea necesară, publică sau privată)? Cum, totuși, se tipărește atîta carte dacă ea nu "se vinde" în procentul care să aducă și beneficii editorului? Greu de înțeles..., așa că îmi întorc privirile spre rafturile bibliotecii casei mele, se întind din perete în perete, ba mai stau cărțile și pe unde apucă, și-mi bucur ochii că "am cumpărat" atunci cînd puteam să o fac...

LUCIAN IONICĂ

Literații ar trebui să fie printre cei din urmă care să se pronunțe în această importantă chestiune, chiar dacă pe ei îi interesează în cea mai mare măsură. Explicația aparentei contradicții mi se pare simplă: a vinde cărți este o cu totul altă meserie decât aceea de a scrie cărți. Țara asta geme de teoreticieni și de oameni care se pricep la toate și mai ales la ce trebuie să facă alții. Rămâne un mister de ce nu se și apucă de treabă, ca să rezolve problemele ale căror soluții susțin că le au. Ca să vinzi, cărți sau altceva, trebuie să știi să o faci. Iar pe lângă anumite cunoștințe e nevoie, ei bine, da, și de o anumită înzestrare de la natură ca să fii performant. Dacă am spune talent, ar putea părea exagerat, dar nu și când e vorba de cărți. Poți întîlni un vânzător plictisit, copleșit de frustrări și chiar ignorant, care să pună *Greața* lui Sartre la sectorul medical, cum s-a întîmplat. Dar există și dintre cei buni sau foarte buni.

Îmi aduc aminte de o librărie mică, de prin anii '70, de lângă Podul Izvor din București. Erau doi librari, un bărbat și o femeie, probabil soț și soție. Spun cu mâna pe inimă, aveau talent, erau făcuți pentru meseria asta. Te întîmpinau ca pe un vechi prieten, chiar dacă te vedeau pentru prima dată, te făceau să simți că se bucură că ai intrat la ei în librărie. Te întrebau ce carte sau ce domeniu te interesează și apoi îți spuneau ce alte lucrări asemănătoare aveau sau care sunt următoarele apariții. Intrau în vorbă cu tine, fără să fie săcâitori sau indiscreți. Nu încercau să-ți bage nimic pe gât, îți ofereau doar niște informații care îți erau de cele mai multe ori de folos. Dacă

nu cumpărai niciun volum, atitudinea lor nu se schimba, nu lăsau impresia că regretă că și-au răcit gura degeaba. Te făceau să revii cu plăcere. Cineva ar putea spune că era ușor să vinzi cărți atunci, în comunism, când prețurile erau mici, iar cele foarte căutate se vindeau pe sub mână. Și în acele condiții trebuia să îți placă ceea ce faci și să ai o anumită înzestrare.

Cred că sunt mulți cei care își mai amintesc cu plăcere de domnul Tîterlea, librarul de la Universitatea din Timișoara, devenit un fel de instituție. Îi știa pe profesori și pe mulți dintre studenți, ce anume îi interesează, intuia cam câte parale fac unii și alții, și chiar dacă mai plătea Cezarului ce-i al Cezarului, atunci când tirajele erau insuficiente, făcea ce făcea și dădea volumele căutate pe drept, cui le merita.

Dar, din păcate, în vânzarea cărților, nu totul stă în puterea unui om sau altul, dincolo de ei există o altă realitate sau chiar mai multe, fiecare cu propriile reguli. Este vorba de *prețuri*, de *profit*, de *piață*, de *strategii ale editurilor*, de *promovare și publicitate*, de *coterii*, de *politici culturale*, de *legislație* etc. Fără date concrete, fără statistici adevărate, e greu să emiți o părere cât de cât la obiect. Iar cînd le ai, s-ar putea să nu-ți fie mai ușor. Iată un exemplu: datele pentru trimestrul IV al anului trecut arată că tabloidul cel mai bine vîndut în România are un tiraj de aproape zece ori mai mare decât un ziar generalist serios (*quality*) și de aproape patru ori mai mult decât un ziar despre sport. Ce poți să mai zici? Prin alte părți, pentru a armoniza cele două lumi aparent ireconciliabile, cea a creației literare și cea a afacerii/ profitului, există instituția agentului literar. Din păcate, la noi nu este posibilă.

GHEORGHE MOCUȚA

Dacă e adevărat că există județe fără nicio librărie, ar trebui să mă consider un autor/ cititor fericit; în Arad există 3 librării importante pe bulevard, între Primărie și Teatru, plus una imensă la Mall. Și cu toate astea evenimentele literare sunt tot mai rare în librării. Mă întreb și eu din ce trăiesc librăriile din moment ce populația sărăcită intră tot mai rar într-o librărie. Până nu demult piața de carte și anumite librării au fost stimulate de un proiect al guvernului

care prevedea că fiecare dascăl își poate cumpăra cărți în valoare de 100 de euro pe an. Discutând cu un editor mi-a spus că a renunțat să difuzeze cărți prin librării pentru că acestea "uită" să le plătească datoriile. Deci o vină au și librăriile, managerii care, am aflat cu ocazia scandalului din jurul timbrului de carte, nu respectă legea și nu plătesc timbrul literar către Uniunea Scriitorilor.

A doua vină e a editorilor care preferă uneori să lucreze pe șest, de multe ori fără contract și să încaseze cu seninătate banii autorilor sau pe ai sponsorilor. De vină sunt și autorii, printre care mă număr și eu, care se lasă manipulați de editori. Dumnealor, editorii, nu mai declară nici tirajele. Oare de ce? Vinovat mai e și cititorul cu dare de mână care, din frivolitate, preferă distracția, divertismentul televizat sau alte plăceri lumești. Dacă tot se apropie apocalipsa, de ce să mai citesc, zice el. Nu-l interesează salvarea sufletului. A scăpat cartea din mână! Eu continui să cred că vizitele la librărie ale unui popor *dependă* de nivelul lui de trai.

Enfin, vinovatul principal e guvernouiu care nu protejează nici cartea, nici cultura. Ultimul ministru interesat de cultură a fost Ion Caramitru. Ar mai fi interlopii: peăștia n-o să-i vezi niciodată cu o carte în buzunar sau în poșetă. Nu mă refer la traseiste, ele încă mai citesc literatură. Ne aflăm într-un moment de răscruce: trebuie să țintim un alt public care are timp să citească: deținuții. Nu știu dacă sunt buni cititori, dar unii dintre ei au demonstrat că-s buni scriitori!

LAURENȚIU NISTORESCU

Înainte de a ne pronunța cine este de vină, zic procedurile juriștilor – care sunt și ei un fel de hermeneuți ai unei forme literare cu forme fixe, textul de lege, o specie comparabilă poate și cu *hai-ku*-ul, dar în mod cert cu aforismul – ar fi, fără îndoială, util să vedem în ce constă vina. Există, indubitabil, o criză structurală a civilizației librăriei – dar aici se cuvin formulate cel puțin două amendamente: primul, că este vorba despre librăria clasică (și voi reveni asupra acestui aspect), iar al doilea, că descrierea situației ca apocaliptică este o opțiune binisor hiperbolizată. Ce este, până la urmă, o librărie? Răspunsul corect trebuie să fie: locul în care cartea (implicit autorul, eventualul traducător/antologator/coordonator, editorul și difuzorul) se întâlnește cu cititorul. Secole la rând, librăria a avut înfățișarea unui magazin cu rafturi de cărți întruchipând labirintul, cu stive gata să se prăbușească, cu cotloane suspecte a ascunde cartea perfectă, cu pulturi sub care se rezervau titlurile prețioase pentru cititorii inițiați. Lucrurile nu mai stau așa, pentru că cititorii sunt altfel, scriitorii sunt altfel, comunicarea e altfel, civilizația care le cuprinde pe toate acestea e altfel.

Numărul celor care trec pragul librăriilor (atunci când librăriile mai au prag, adică mai au o localizare într-un spațiu anume) este mult mai mic decât în urmă cu o generație, redus (să admitem) aproape apocaliptic, dar acești cititori nu mai vin la librărie să aibă revelația cărții, ci să socializeze pe marginea lecturii: prin întâlnirea cu autorul (a cărui materialitate nu mai face parte din tainele editorialității), prin dezbateră susținută de critic sau de promotorul editorial, prin clubul de lectură

sau, pur și simplu, la o cană cu ceai lângă raft. Merită să ne speriem de această schimbare de tabiet cultural? Îndrăznesc să spun că nu, fie și numai pentru că, astfel, ne reîntoarcem, într-un anumit fel, la epoca, acum imemorială, a șezătorii, a savurării povestitului. Dar nu e un regres, pentru că librăria de astăzi găzduiește de sute de ori mai multe titluri de carte – se scrie, domnilor și doamnelor, în această primă e-generație, mai mult decât în ultimele trei veacuri – și permite un acces la text, adesea cu prețul dematerializării cărții, înmiiat mai rapid, mai rafinat, mai democratic.

Tot mai multe librării sunt ele însele, astăzi, dematerializate, așa cum tot mai multe edituri, reviste de critică literară, cenacluri. Se pierde ceva, deloc de neglijat (începând cu recunoașterea directă a efortului creator al autorului și a strădaniei editorului), se câștigă altceva: evoluția are întotdeauna costuri ascunse, provocarea este să știi cum să minimizezi pierderea – adică să te adaptezi realității – fără să întorci spatele progresului.

De vină, dacă e să mai arătăm cu degetul spre cineva, este Eva că a mușcat din mărul cunoașterii: a fost prima intrare a omului într-o librărie.

MIRCEA PORA

Vrând, nevrând, mă-ntorc iarăși în "vechime", la un trecut deja destul de-ndepărtat, la timpurile care-au ars și "pre mulți i-au arsu", vorba cronicarului... (Cititorul poate parcurge rândurile acestea și fredonând romanțele "La umbra nucului bătrân", "Am început să-mbătrânesc", voci, imprimări radio, Ion Luican, Ioana Radu). Casa noastră temporară din Topolovăț, locuință-dispensar medical, chiar devenise un fel de librărie, poate și bibliotecă mai mare, dincolo de nivelul "comunal", unde, pe ideea "cărți împrumutate și ca vai de ele restituite", activiști ai timpului, anii '50-'55-'60, ceva mai aerisiți la minte, veneau nu doar să spioneze, să tragă de limbă, ci să mai ceară și ceva de citit. Era un lucru pozitiv, ușurător, ca o venire a primăverii, să vezi indivizi investiți cu putere, de origini obscure, fund al pământului, pădure, ieșind pe ușă cu *Regina Margot*, *Vin Ploile*, *Castelul Pălărierului*, *Iubirea lor*, *Rebeca*, *Mătâniile*, *Cămașa lui Christos*. Pur și simplu, cu pronunții evident catastrofale, oamenii aceștia, totuși, citeau, auzeau de conți, marchizi, serate rafinate, poate, având deasupra capului busturile lui Lenin, Stalin, Gheorghiu-Dej, se și imaginau, puțințel, nu mult, ca figurând printre participanții la nunți sau recepții de care cărțile acestea erau pline.

Vorbesc aici cu nostalgie de biblioteca familiei, de factură burghezo-interbelică, alcătuită din volume (editurile Jul. Giurgea, Georgescu Delafras), mai exact romane unde conta acțiunea, și nu "tehnicile narative". Componenta "fracturat-pășărească" a scrisului încă nu apăruse. De o apocalipsă a librăriilor nu se putea vorbi pe-atunci. În primul rând, nația, covârșitor de extracție rurală, nu citea, iar dintre puținii intelectuali autentici, cu sete de carte, jumătate erau cu valiza pregătită așteptând momentul arestării care, de regulă, venea. În al doilea rând, "librăria" ca atare, dat fiind nivelul cultural foarte scăzut, nu era percepută ca o necesitate, ci doar ca o prăvălie, de unde se puteau cumpăra ghiozdane, gume, creioane, sugative, hârtie de împachetat. În consonanță cu frisonantul vers bacovian "Dorm volumele savante-n

înghețatele vitrine", pe rafturi, în încremirea unor morminte faraonice, se înșirau volume de Lenin, Stalin, Gheorghiu-Dej, Galan, Porumbacu, Deșliu. Istorie, nu glumă.

Librăriile pe bază prioritar de carte au intrat în conștiința populației în "Epoca de Aur", patronată de o familie care, însumat, cred că nu făcea opt clase. Editori, critici, au repus în circulație, cu prudențe, circumspecții, mulți autori români fundamentali, interbelici și chiar anteriori acestora. În plus, din patrimoniul cultural universal s-a tradus mult. Sigur că pe toate rafturile tronau însingurate Operele, falsurile de gândire și Plenarele lui Nicolae, ca niște pietroaie de la Polul Nord, dar pe lângă ele găseai Goethe, Dostoevski, Tolstoi, Proust, Blaga, Călinescu, Arghezi, plus, atinși de cenzură, scriitori ai noilor generații, unii dintre ei foarte buni. "Librăria" exista, căci de acolo venea cartea, tipățul de lumină și frumos, prin contrast cu urâtul din afară. Se putea vorbi chiar de-o anumită atmosferă culturală, căci încă școala era școală și profesorii, profesori. Iar internetul, atât de necesar și atât de iubit de semidocto-sfertodocti, lipsea.

După dispariția fizică a "cuplului", spiritul haotic românesc a trecut la guvernare. Toate patimile noastre strâmbe și-au arătat chipul. Respectul valorilor, respectul, ca atare, drepturile inteligenței și moralei au fost duse la fier vechi, au fost aruncate peste bord. Unui popor insuficient educat i s-a dat liber la toate. Contra librăriei care educă au pornit în iureș, la atac, televiziunea, internetul, cu părțile lor libertine. A început o goană după bani, pentru îmbogățire sau supraviețuire. Legea colo, departe. Ce le mai putea spune Hamlet, cel de găsit la librărie, "fițoșilor" de prin cluburi, sau celor ajunși prin canale ori călcătorilor ministeriali de lege? România actuală nu mai are nimic de împărțit cu cititul... ai înțelege asta, bă, scriitorule, sau ce naiba ești!

GHEORGHE SCHWARTZ

Nu cred că există o "apocalipsă a librăriilor", ci doar o "apocalipsă a unor librării". Doar la acestea mă voi referi, când voi căuta posibile răspunsuri la întrebarea din titlul anchetei. (Celelalte librării, mari sau doar cochete, unde vânzătoarele știu să-ți spună pe ce raft se găsește cartea solicitată, unde vânzătoarele eventual chiar pot să ducă o conversație despre un anumit volum, unde poate că există și un spațiu unde se poate bea un ceai și un altul unde copiii să-și poată petrece timpul în vreme ce aparținătorii sunt printre rafturi, unde împătimitii lecturii se

întâlnesc și discută, celelalte librării, mari sau doar cochete, nu sunt amenințate de nicio "apocalipsă".)

Întorcându-ne, acum, la "apocalipsa unor librării", cred că principala cauză a suferinței lor este că oamenii care lucrează în ele nu văd nicio diferență între acel magazin și cel din stânga, magazinul de stofe ori cel din dreapta, măcelăria. În niciun caz împătimitii ai cărților, aceștia nu sunt nici măcar buni comercianți, altfel și-ar întrerupe convorbirea de pe celular, atunci când un client răătăcește dezorientat printre rafturi. Și nici n-ar afișa o mină de înmormântare, când ar trebui să răspundă la o întrebare. Și chiar ar fi în stare să pronunțe corect numele unui autor. "Apocalipsa unor librării" este irevocabilă dacă în locul unde se vând cărți se află vânzători, și nu librari. Și dacă patronul nu este nici el un mare iubitor de carte. Și nu știe cum să facă incitant pentru vizitatori locul pe care-l păstorește, nu promovează oferte, nu știe să organizeze evenimente (pe care nici nu le înțelege și care nici nu-l interesează).

Desigur, se poate săpa și mai adânc: faptul că literatura este diletant, comercial și fățiș partizan promovată în mass-media, faptul că școala este cramponată rigid în "programa școlară" cu clasici care n-au prea scris nimic și cu dascăli posaci, sclavii unui limbaj preluat din generație în generație. Sigur, sunt și profesori – mulți! – inimoși, însă câmpul lor de mișcare este strașnic îngrădit de ierarhii de multe ori la fel de lipsite de competență ca și în celelalte domenii ale vieții noastre de zi cu zi. Uneori, aceste ierarhii sunt chiar dușmănoase inițiativelor dascălilor cu har. Și aici n-avem cum să nu amintim și analfabetismul inimaginabil pentru o țară membră a Uniunii Europene și viețuind în veacul al XXI-lea. Precum și recordurile de absentism și abandon școlar.

Acestea, și nu veșnica motivare prin lipsa banilor și concurența computerului și a televiziunii sunt adevăratele cauze. Am cunoscut – și înainte de 1989, și după – familii nevoiașе, dar care aveau un raft de cărți în casă. E adevărat, televiziunea – distracția săracului (și lumea de la noi este într-adevăr săracă) – câștigă lupta cu timpul. E adevărat, computerele au intrat profund în viața noastră. Dar la fel cum aparatul de fotografiat n-a oprit pictorii să picteze (și pe unii dintre ei să câștige sume fabuloase pentru arta lor), la fel cum patefonul n-a închis porțile filarmonicilor, la fel nici computerul nu va desființa bibliotecile. Cu condiția să nu închidem mai înainte școlile.

UN UNIVERS PE VÂRF DE FOARFECĂ

ALEXANDRU BUDAC

Copilăroase, frivole, imaginative, prozele lui T.O. Bobe îți pot da senzația de alint literar studiat. *But wait, there's more!* Nu deschizi *Cum mi-am petrecut vacanța de vară* o singură dată decât dacă te interesează deznodământul intrigii polițiste, iar *Contorsionista* îi arată celui răbdător desuuri nebănuite, la recitare. T. O. Bobe este formalist, însă tropii lui mută încoace și-ncolo arabescuri ideatice ademenitoare, ce nu lasă mintea cititorului să lenevească. Desenul din covor, de regulă strident, îți conduce așteptările către ferestre oarbe sau, dimpotrivă, te constrânge să speculezi pornind de la detaliile absente. T. O. Bobe reciclează. Făcută cu stil, reciclarea îți scoate în evidență, până la urmă, propria voce. Scriitorii buni știu asta.

Bucla a apărut prima oară la Editura Univers, în 1999. Eu am citit-o abia acum, reeditată de Humanitas într-un format plăcut, adecvat. Fantezie în versuri foarte pop, urbană, locală, cântătoare și încântătoare, veselă în ritm și imagistică, tristă prin cronica unui epilog anunțat, *Bucla* este genul de aventură literară care cu siguranță oferă satisfacții noi la vârste diferite.

Eroul cărții, frizerul nea Gică, un personaj ca din benzi desenate, "are șase oglinzi de perete, șase chiuvete, șase scaune de frizer și niciun angajat." Până și numele constituie o simplă convenție, un semn de identificare volant. Cu toate astea, nea Gică se bucură în oraș de statutul unei vedete, stabilește record după record de dexteritate în meserie – mișcărilor sale mi-au amintit de bărbierul evreu interpretat de Chaplin în *The Great Dictator* (1940), mânuindu-și ustensilele pe *Dans ungar nr. 5* de Brahms –, iar în clientelă predomină tenori, fotbaliști și soțiile acestora. Un cățel pe nume Hanoi, apare primăvara și dispare odată cu baloanele înălțate de Ziua Copilului, i se împletește printre picioare. Frizurile, însoțite de sfaturi potrivite pentru fiecare client, îndeplinesc un scop terapeutic. Cum ar veni, nea Gică e și un mic Freud de cartier, "Are un metru șaiszeci și doi și cincizeci și opt de kilograme", cu pieptăn de plastic în buzunarul halatului. Un epigraful din *Momo* deschide *Bucla*. Undeva pe la jumătatea cărții, mi-am dat seama că vorbele fetei din povestea lui Michael Ende, "Sunt aici dintotdeauna", ar suna firesc și în gura lui nea Gică.

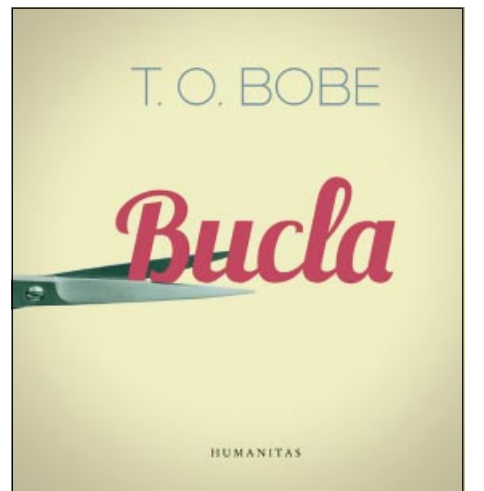
Când zici "frizerie", îți răsar în minte foarfeca și oglinda. Auzim din plin, în versuri, țâcănitul primeia, dar oglinzile, deși în număr mare și par, sunt mai degrabă prezențe discrete. Într-un exercițiu de imaginație, *Bucla* poate fi citită fie ca o oglindă unde nu se reflectă nimic în mod special – T. O. Bobe stăpânește diverse tehnici de înrămare folosindu-se copios de pastişă, evocarea unor evenimente istorice, citat filmic, muzică rock sau șlagăre franțuzești, efigii din trecutul comunist animate caricatural, retorica vernaculară, tehnici menite să-ți

capteze, printr-o poetică pronunțat vizuală, reflexia gândurilor –, fie ca o litografie ce păstrează imaginile fragmentare, infidele, efemere reflectate de oglinzile simpaticului frizer. În ambele cazuri, mirajul durează, căci îndemânarea lui nea Gică și talentul poetului, foarfeca și pana de scris (sau ce formă o fi având ea azi) devin sinonime într-un mediu catoptric imperceptibil.

"Cel mai mare frizer din lume" masează cefe, tunde plastic, bărbiereste dintr-o mișcare, colecționează ochelarii uitați de mușterii și replici de cinema. În verile indiene, se crede cowboy. Ascultă Ella Fitzgerald și Joe Dassin. Patru agente ale poliției secrete, Cornelia, Cornelia, Cornelia și Cornelia – pești tropicali se zbenguie în pălăriile de *film noir* –, îi scotocesc, noaptea, locul de muncă. Avatarurile lor, patru fecioare care transportă prin oraș, cu lectica, o ureche uriașă, se regăsesc într-un episod oniric suprarrealist, unde nervozitatea galeriilor de la meciurile de fotbal spulberă medalionul antic. Gagurile lui nea Gică nu sunt pur plane. Îi cunoaștem ereziile (printre altele, vrea să-și treacă briciul peste obrazul luminos al lui Dumnezeu și să rețea aripile îngerilor), visele, jurnalul, nostalgiile, singurătatea, manualul pentru profesioniști, dorința de a nu face discipoli și, în cele din urmă, testamentul. Poveștile lui de dragoste au aceeași densitate artificială, calmă, nu neapărat

benignă, precum acvariile peștilor exotici (am remarcat acest caracter acvatic al aventurilor erotice și în *Contorsionista*).

"Amintirea de dragoste a lui Gică" surprinde o prezență senzuală într-o suspensie de litere cursive, miresme și temperaturi corporale, iar "Liziera. Din ciclul *Anotimpurile*" încheie în iris de film franțuzesc o iubire fluidizată în lacrimi și stropi de ploaie tomnatică pe parbriz: "Nea Gică tare mult și-ar fi dorit o mașină. Dar nu ca să se plimbe. Unde să meargă el? Ar fi vrut să stea însă în mașina parcată la liziera unei păduri, în vreme ce plouă, cu motorul pornit, și o femeie să-și țină capul pe umărul lui, pe sacoul de tweed. Femeia să plângă, să-i curgă lacrimile, să i se înroșească puțin ochii și vârful nasului, dar nu dizgrațios, iar pe parbriz, la fel ca/plânsul ei, să se/prelingă/ploaia./ Nea Gică să îi pună palma peste mână și/să-i simtă printre degete batista./ nea Gică să-i sărute fruntea./ pleoapele./ să știe ce înseamnă asta/ – despărțire –/ nea Gică ambalând motorul ca să fie cald/ să vadă geamurile laterale/ – mai mult în partea ei –/ cum se aburesc/ Apoi, când el o mângâie pe păr/ ei să-i alunece baticul de mătase/ și să plângă./ să fie o femeie în mașină, care se uită înainte, pe șosea/ pantofii ei să aibă prinși de tocuri frunze/ și fulgarinul bej puțin noroi pe poale./ La radio să se audă un tango/ din când în când/ să fie știri din țară./ despre

trafic./ să bată vântul."

Ca orice erou genuin, frizerul înfruntă un antagonist-taxidermist, de la celălalt capăt al spectrului de vitalitate, în persoana lui Vasilescu Dorel. Măturatul părului de pe pardoseala frizeriei atinge întotdeauna conotații funebre, tocmai pentru că părul trăiește mai mult decât restul.

Frizer din anii '80, nu *hairstylist* din salon de fițe, nea Gică își face, totuși, treaba în prezent. Scrierile lui T. O. Bobe, copil literar al optzeciștilor, marchează trecerea de la un postmodernism românesc firav, mimetic, mai degrabă aspirant, la unul autentic. Ușor întârziat, dar fără îndoială eclectic, fin, nostim, impresionant.

TIGARA LUI, CHILOȚII EI

Căznicie ar fi fost un titlu mai potrivit. E o caznă să citești romanul, o caznă și pentru Dan Coman să se apropie de literatură.

Povestea unui mariaj disfuncțional. Asta s-a chinuit să ofere în *Căsnicie*. Tărășenia începe cu o scenă domestică, într-o casă de țară de la Anieș, în seara de Crăciun. El și ea – el este doar "el", ea e Rebeca – se evită, prefăcându-se ocupați cu bucuriile copiilor, Maria și Luca. Muzica vine pe Magic FM, "ninge abundent", colindătorii bat la ușă. El vrea sex marital. N-are parte, prin urmare cugetă la ultimul Crăciun când a avut, imediat după nașterea fetei. A reușit atunci să "iasă la timp, ejaculând pe burta ei încă neretrasă complet de la sarcină, fără să apuce s-o sărute sau să-i mângâie sânii [...]". Se uită la iarna de pe uliță și-și amintește cum s-au cunoscut. "Prima dată a întâlnit-o în autobuz." Puțin mai jos: "N-o mai văzuse până atunci." Omul vrea să înțelegem contextul. Se privesc îndelung. Rebeca e penticostală, lungană, "plină de coșuri". De Crăciun, al treilea, de fapt, primul în ordine cronologică, ea îi intră în cameră pe geam și se năpustește la șliț (al naibii Moșu', nu se lasă până nu obține ce dorește). Urmează felație. "A ejaculat în gura ei, pe vârfuri, tremurând." Lui Dan Coman îi place tare mult verbul cu pricina, dar chiar nu știu de ce consideră că și pe noi ne furnică să-l tot găsim printre rânduri, alături de alte laitmotive precum "erecție" sau "sfârcul întărit".

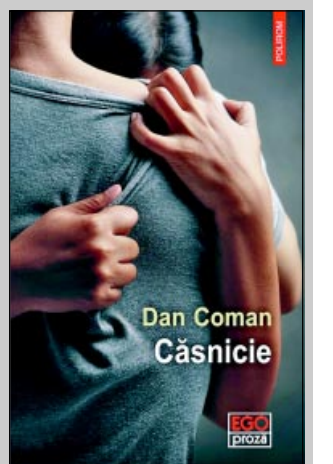
Certurile dintre soți, momentele de cameră unde ar trebui să se vadă înstrăinarea, cauzele rupturii abia dacă sunt atinse în paragrafe sabotate de vocabularul poverist, ce fac trecerea spre numeroasele episoade sexuale, unul mai sordid și mai gratuit decât altul. Repertoriul gestual al personajelor este ridicol de limitat. Când îl frământă ceva, soțul își aprinde invariabil țigara și iese din încăperi. Consoarta scrie în jurnal – pentru diversificare, Coman comută uneori la ieremiadele persoanei întâi din "caiet" – stă cu copiii sau se masturbează. De fapt, cam toată lumea are un joc

de mână în carte, iar femeile se arată mereu disponibile, de parcă s-ar da pe *videochat*-ul erotic. În rest, amândoi scriu mailuri.

El e profesor de *creative writing*. Meseria, un index complet aiurea, nu trimite spre nimic în narațiune. Activitatea didactică înseamnă flirturi cu mame de liceeni, copulări cu colege planturoase, măritate și gravide, pe deasupra, și seducerea elevelor. Înțelegem că soții au doi copii. Mai mult menționați. Nu au loc de nevoile părinților nefericiți că nu se pot împerechea iepurește. Daria, prietena lor, poetesă traumatizată, dar tonică – nu mă întrebați de unde răsare – contribuie la coeziunea cuplului. Se culcă cu el, se culcă cu ea, se culcă cu ei. Îi sfătuiește să treacă la anal, le pune la dispoziție arsenalul de jucării sexuale, o cadorește pe Rebeca cu o pereche de "chiloței cu degețel", să radieze când merge pe stradă.

Trăsătura stilistică distinctivă constă în abuzul de "a zis", "le-a zis", "a spus" și inflația de adjective pronominale posesive, așa că aproape toate frazele devin repetiții enervante: "A sărutat-o și ea și-a băgat imediat limba caldă și umedă în gura lui. [...] Bea pahar după pahar, așezându-și uneori mâna pe genunchii lui."

Scrierile semnate de Dan Coman sunt și ele incluse prin antologii de peste mări și țări. Așa ne promovăm literatura. Cu ejaculări mici și posesive subtile, cum ar fi "*notre poule dans votre cour*". (A.I.B.)

NECESARELE DESCHIDERI

ALEXANDRU ORAVITAN

I. FIDELITATEA COAUTORULUI

În urma lecturii volumului lui Eugen Negrici, *Emanciparea privirii. Despre binefacerile infidelității*¹, cititorul cunoaște un proces metamorfic: se trezește în neașteptata ipostază de coautor, întru totul validă din perspectiva teoriei literare contemporane. Trezirea sensibilității și acționarea dialogică asupra produsului artistic contemplat nu se reduc numai la stadiul de efecte ale lecturii unui volum proaspăt în toate sensurile și nuanțele sale. Aceste aspecte cunosc tranziția din statutul inițial de deziderat al demersului analitic, expres enunțat încă din debut. Remarcabilă în sine, deschiderea spre contemporaneitate în abordare merge aparent contra preferinței cunoscute la români pentru exersarea individualistă, în cheie proprie, a demersului critic, și a reticenței față de adaptarea și conectarea la ultimele manifestări în materie de receptare a artei.

Din triada autor – text – cititor, Eugen Negrici se apropie tocmai de ultima instanță, insuficient reprezentată în teoria literară românească, dar aflată în prim-planul atenției teoreticienilor literari la nivel mondial de aproape o jumătate de secol. Prin alegerea acestei metode de reliefare a modului în care contemplarea produsului artistic este eliberată de șabloanele de receptare betonate de rigurozitățile scolasticii, Negrici se apropie de teoria receptării formulată de Școala de la Konstanz și de mai recente teorii cognitive asupra literaturii. Însă, spre deosebire de cititorul ideal de factură elitistă conceptualizat de Wolfgang Iser, cititorul lui Eugen Negrici este un *everyman*, potențial partener-cheie în desfășurarea procesului artistic, ridicat prompt la rangul de coautor. Misiunea acestuia e singulară: de a manifesta deschiderea spre plăcerea textului (în sensul lui Barthes), de a își "emancipa privirea" în mod constant: "Căutarea expresivității involuntare dă libertatea lectorului-coautor să se joace cu semnele, să performeze, degajat de constrângeri, textul (parțial ori pe sărite), fără a-i găsi cheile, a-i actualiza corect semnificațiile, fără a se înghâma la dorințele autorului. Lectorul-coautor va putea preschimba percepția de ansamblu (legată mai strâns de norma epocii), cu percepția pe părți."

Odată conștientizată această potențialitate a receptării, devine posibilă o serie întreagă de demersuri critice care, în alte contexte, ar fi plasate sub semnul unei prohibiții vecine cu sacrilegiul elitist: reexaminarea literaturii române vechi (o dimensiune devenită etalon în critica lui Eugen Negrici), a picturii bisericești, a "artei naive", a kitschului, a explorării umorului metaliterar etc. Metoda lui Eugen Negrici reușește astfel să focalizeze zonele aparent defavorizate de către modernitate ale peisajului artistic vechi, conturând o fascinație aproape perversă pentru "exprimările indistincte, nedesluite (...), creațiile stângace, care trădează absența experienței intelectuale și a conștiinței critice". Însă, prin înlăturarea vălului aparenței, opere minore precum idilele boierești sau capodopere ale timpului precum *Istoria ieroglică* se reconfigurează multidimensional în lentila coautorului, dovedind caracterul

regenerativ al acestui tip de lectură intens participativă orientată spre "expresivitatea involuntară", o preocupare constantă a autorului *Emancipării privirii* de-a lungul timpului.

Caracterul de tratat al volumului lui Eugen Negrici se desprinde din teoretizările atente în urma aplicării unor metode diverse de analiză a modului prin care golurile semantice presupuse de teoria receptării sunt umplute de coautor. Fie că se recurge la stilistică sau la diverse forme de arheologie literară, abordarea stenică a exegetului este mereu captivantă, reușind să își motiveze cititorii spre delectare întru imperfecțiune: "Lustrul perfecțiunii e respingător și răsfrânge o lumină inumană, înfricoșătoare și chiar de rău augur, dacă ar fi să gândim ca artiștii din vechime care stricau, la un colț, obiectul ce le ieșise desăvârșit. Și o făceau, poate, nu atât de teama mâinii zeilor geloși, cât mai curând conduși de un extraordinar instinct al *erorii necesare*". În volumul de față, acest instinct se manifestă într-un schematism aproape seducător, dar care, paradoxal, devine convingător tocmai acolo unde absențarea acestuia ar fi fost de așteptat: în "proponerile de omologare" pentru "înnoirea canonului" din finalul volumului, reprezentate de *Arhondologia* lui Constantin Sion și *Amintirile* colonelului Grigore Lăcusteanu.

Dinamic, didactic și necesar, volumul lui Eugen Negrici aduce practica criticii românești cu un pas hotărât mai aproape de sinusoidalele teoriei literare contemporane la nivel mondial.

II. CARAGIALE REDIVIVUS

Periodic, în critica literară se manifestă nevoia de o dimensiune proaspătă, mai ales când e vorba despre o privire retrospectivă. Volumul lui Angelo Mitchievici, *Caragiale după Caragiale. Arcanele interpretării: exagerări, deformări, excese*², se așază dintru bun început pe un teren minat, printre hățișuri generatoare de polemici diverse în cultura română. Însă criticul își stabilește de la bun început lentila prin care va naviga printre nuanțele textului caragialian: "simț enorm și văz monstruos". Lectura lui Mitchievici devine astfel una atent focalizată, iar necesitatea ancorării demersului e servită de bogate legături interculturale și de o suită de lecturi atente la zi din bogata bibliografie disponibilă în peisaj autohton. De asemenea, încă din debutul volumului, criticul se preocupă și de complicitatea pe care perspectiva autorului *Scrisorii pierdute* o stabilește cu mecanismele de receptare ale cititorului, mai ales privitor la împărțirea viziunii "monstruoase".

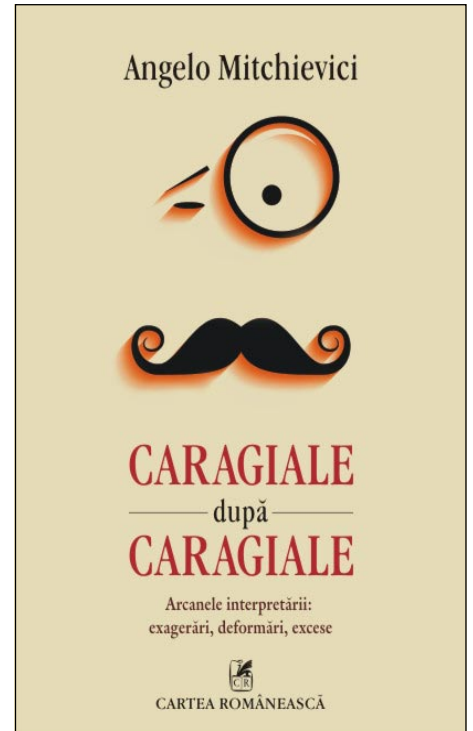
Riguros și îndrăzneț, demersul lui Angelo Mitchievici e deschizător de drumuri în sondarea analitică a câtorva aspecte esențiale ale operei caragialiene. Deși majoritatea întrebărilor de la care pleacă volumul nu sunt deloc noi ("Caragiale – contemporanul nostru?"), perspectiva din care sunt atacate este nu doar valabilă, ci mai ales validă tocmai prin lentila adoptată în conturarea exagerărilor, deformărilor și exceselor privitoare la opera lui Caragiale. Mitchievici vorbește despre "o cultură și civilizație a faliei" scoasă la iveală de "simțul enorm și

văzul monstruos", exersate în peisajul ficțiunii profund ancorate în comic-grotescul realității: "Asemenea acelor oglinzi de bălci care fac amuzamentul curioșilor, oglinda operei este una deformatoare, este o oglindă strâmbă, în care ceea ce este "onorabil" (...) se încarcă de subversivitate versatilității". Factura realistă din opera lui Caragiale capătă așadar un caracter trunchiat; se poate vorbi despre un realism fracturat, cu deschidere spre tendințe novatoare în tușele sale grotești. Tocmai din acest aspect își extrage Angelo Mitchievici bazele pentru redefinirea lui Caragiale drept o dimensiune relevantă pentru idiolectul românesc contemporan.

Un astfel de demers nu se autogenează. Criticul e scrupulos în a practica un comparatism în interiorul lumii literelor românești și prin interstiții culturale universale. Deși forțate în anumite locuri, conexiunile trădează potențialitatea integratoare a scriitorului I. L. Caragiale, dar și a operei sale poliedrice, într-un canon mondial al operelor care reușesc mlădierea pe nucleul dur al perenității. În multiple puncte, lui Angelo Mitchievici îi izbutesc definiții care cimentează această situare altitudinală a operei caragialiene. Pornind de la dialectica dintre "umbră" și "lumină" stabilită de Giorgio Agamben, criticul nu se sfiește să constate că "(...) ceea ce îl face pe Caragiale "contemporanul nostru" este (...) capacitatea de a reda privirii prin opera sa umbrele, nu doar ale epocii sale, ci ale timpului meu sau al tău, cititorule. Din acest punct de vedere, opera lui Caragiale este un dispozitiv optic special, dacă nu chiar singular într-o literatură, un dispozitiv în măsură să facă să apară pe banda timpului spectre".

Jocurile spectrale din prozele și dramaturgia lui Caragiale capătă, prin minuțiozitatea scrutării lui Angelo Mitchievici, caracterul dulce-amărui dintr-o frescă rocambolescă. Analiza unor texte precum *Grand Hôtel "Victoria Română"*, *1 Aprilie* sau *O făclie de Paște* relevă o dimensiune stranie, necunoscută marelui public, în care străbate la suprafață "un imaginar bântuit" și "un regim spectral al imaginii" care îl apropie pe Caragiale de scriitori consacrați ai

literaturii mondiale. Titluri de capitole de tipul "Zgomotul și furia" ori "Lefter Popescu – omul fără însușiri" îndreaptă atenția spre alți eterni contemporani, situându-l pe Caragiale în compania unor Faulkner, Musil sau Kafka, unde potențialul comicului coexistă simbiotic cu adâncimile cele mai prăpăstioase ale tragicului. Această nuanță este abil reprezentată în analiza lui Lefter Popescu, situat alături de Gregor Samsa în tipologia puțin explorată a birocrației.

Însă momentele de vârf ale volumului lui Angelo Mitchievici nu sunt analizele minuțioase ale stilisticii remarcabile ale "simțului enorm și văzului monstruos" sau al modalităților prin care aceasta devine o marcă a contemporaneității lui Caragiale, ci felul în care lentila e fixată pentru a profila nuanțele fine ale celor mai clamate și demontate personaje caragialești. Paginile dedicate cetățeanului turmentat, văzut aproape ca un personaj beckettian, sunt dovada vie a talentului analitic pe care îl posedă Angelo Mitchievici: "Minimal până la insignifianță în ordinea existenței urbei provinciale, cetățeanul turmentat reprezintă însă vehiculul esențial al celeilalte minime, scrisoarea de amor. (...) Întrebarea sa nu este saturată de vreunul dintre răspunsurile primite și ne putem imagina acest personaj prelungindu-și interogația la infinit." Același spirit de factură absurdă este prezent și în analiza binomului Lache-Mache, situat în cheie comparativă alături de alte dublete ale lui Caragiale (Farfuridi – Brânzovenescu, Leonida – Eftimița) și din literatura universală (Bătrânul și Bătrâna din *Scaunele*, Vladimir și Estragon din *Așteptându-l pe Godot* etc.).

În absența unei doze din exagerările caragialești demontate cu succes în prezentul volum, studiul lui Angelo Mitchievici reprezintă trecerea cu succes a unei probe de foc, dovedind și atingerea unui nivel de maturitate binevenit în critica literară românească contemporană.

1 Editura Cartea Românească, București, 2014, 368 p.

2 Editura Cartea Românească, București, 2014, 240 p.

UNDE SE ASCUNDE FRUMUSETEA GRĂȚIELA BENGĂ

Tot felul de prejudecăți ne mențin în micul confort pe care ni l-am creat. La vestea îmbolnăvirii cuiva, cuvântul de compătimire e adesea urmat de retragerea pripită, de parcă numai zăbovirea printre tulburări somatice, motorii sau neurologice le-ar atrage magnetic asupra celui care le acordă atenție. O reacție de acest tip ar ignora îndărătnic titlul *Mâini cumiți. Copilul meu autist*.^{*} Trebuie să fie o carte de nișă - despre o boală care înflorează. Și e scrisă, desigur, pentru cei care au de-a face cu ea. Așa grăiește premeditata, așezând o distanță igienică față de o problemă străină și deconcertantă. Eroare.

Ana Dragu e jurnalistă, poetă și mamă care crește singură doi copii, unul dintre ei fiind diagnosticat cu autism. După două cărți de poezie, a scris *Mâini cumiți*. Cartea nu e o confesiune patetică ori un jurnal deznădăjduit, așa cum ușor ar fi putut să devină. E o non-ficțiune narativă, în care autoarea pleacă de la experiența proprie pentru a scrie povestea unui băiețel autist (Sașa) și a familiei lui. Dată fiind existența unei patologii psihice, povestea din *Mâini cumiți* se lasă strunită din două direcții: una subiectivă (cu modul în care vede lumea un autist, dar și cu schimbările radicale pe care le impune un astfel de diagnostic în relațiile de familie) și o alta obiectivă, prin care autismul este abordat științific, cu explicații, recomandări și cercetări de ultimă oră în domenii conexe: genetică, biologie moleculară, psihoterapie și neuroștiințe.

Însă în *Mâini cumiți* perspectiva științifică nu dăunează poveștii. Dimpotrivă. Ana Dragu se ferește să livreze mecanic informația. O calibrează în așa fel încât să susțină povestea, să o scoată din cercul strâmt al biografiei individuale, să fi dea amplexare și rezistență. Inserțiile științifice fac parte din narațiune, ca reflexii ale căutărilor și evoluției unei mame. Ale luptei pe care aceasta o duce zi de zi, nopte de nopte - cu manifestările de neînțeles ale tulburărilor din spectrul autist, cu indiferența ori cu reacțiile corozive ale lumii. Dar și ale luptei cu ea însăși. "Trebuie să știți, înainte de orice, că dintr-o femeie permanent obsedată de latura magică a existenței am ajuns, grație autismului, cel mai îndărătnic fan al neuroștiințelor. Azi sunt un *science-freak*." Tulburare care apare în urma afectării regiunilor creierului asociate cu cogniția socială, autismul provoacă deficite sociale și de limbaj, comportament repetitiv sau stereotipic. "O conexiune neuronală ratată [...] schimbă lejer istoria unei familii".

Psihologia modernă vorbește despre "a theory of mind" (teoria despre mintea celui alt), care ar desemna capacitatea omului de a avea o opinie despre ce gândește celălalt într-o anumită situație și apoi de a avea el însuși o reacție adecvată. Așa cum îl evoca Matei Călinescu, M. nu avea această capacitate și aici își avea cauza inadaptablea lui la relațiile sociale. În *Mâini cumiți*, Sașa (diagnosticat cu autism când avea doi ani) nu poate formula "a theory of mind" și nici nu are perspectiva întregului. Pentru el, trupul, bunăoară, e alcătuit din părți neconectate, ale căror mișcări nu le poate anticipa. "Un copil din bucăți. Cam asta plimb eu prin parc, pe străzi, la piscină. Își scutură mereu mâinile pentru că nu și le simte. Se învârtă mereu în cerc în încercarea disperată de a-și simți întreg corpul. Dacă își rupe vreun os, ca astă iarnă, nu simte durerea, însă dacă încerci să-l mângâi ușor pe umăr, începe să țipe ca din gură de șarpe. La fel și dacă insiști să te privească în ochi. / - Nu mă pot uita la tine, că mă arzi la ochi, mama!" Faptul că Sașa vede lumea fragmentar, fără o coerență logică, ar trebui să ridice întrebarea dacă modalitatea curentă de a privi lumea e corectă, aproximativă sau eronată. Dacă relațiile

sociale nu au fost, cumva, cu totul luate în stăpânire de ipocrizie. Și dacă funcția critică (mai) e operantă când vizează cunoașterea omului și a manifestărilor lui.

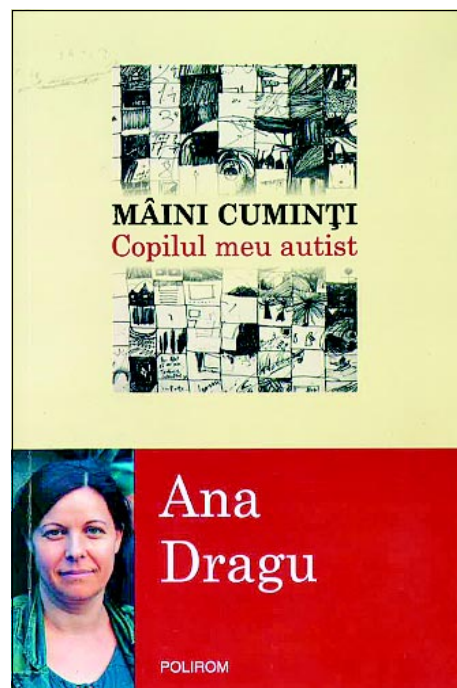
Mâini cumiți pare să proiecteze imaginea a două sfere care plutesc indiferente una față de cealaltă. Într-una din sfere e un copil care vede lumea altfel decât o observă majoritatea oamenilor. E un copil care țipă teribil, îngrozind pe cei din jur, când e descălțat prima oară într-un magazin de pantofi - pentru că el știe că de pantofi ne descălțăm acasă, pe hol, nu altundeva. E un copil care redefineste iar și iar ordinea și haosul, înșiruind obiectele din casă într-o formulă numai de el știută. Un copil care, atunci când învârtătoarea îi spune să fie cuminte, "ușă de biserică", plânge disperat pentru că el nu e decât un băiețel și nu se poate transforma în ușă de biserică. Un copil care desenează avioane și catedrale, uimitor reprezentate tridimensional. Un copil care e agresat și aruncat în deznădejde de anumite sunete, pentru că are auz absolut - de aceea mama lui îi cântă "La mulți ani" pe muște.

Pe de altă parte, în cea de-a doua sferă stau închiși cei care, fără a fi apăsați de vreo patologie psihică, refuză să privească dincolo de propriile stereotipii de gândire și de limbaj. Iar între cele două sfere pendulează o mamă care încearcă să-l înțeleagă pe Sașa și să-i anticipeze frustrările. Care vrea să-l apropie, să-l învețe să comunice "normal", altfel decât știe el să o facă în mod natural. O mamă care caută, în lumea exterioară, informații, tratamente, terapii. Acea mamă trăiește simultan în două lumi: lumea veche, rațională (în care viețuia înainte să apară Sașa, explorând cu obstinație dimensiunea ei magică) și lumea

nouă, tainică (la care s-a adaptat prin Sașa, căutând totodată, tenace, un temei rațional). E o situație dificilă și conflictuală, care conferă poveștii o tensiune zguduitoare. Dramatismul e amplificat de prezența Ariei, sora mai mare a lui Sașa. Când îi scrie lui Moș Crăciun, micuța Aria dă glas temerilor și certitudinilor ei: "... De când se trezește și până se culcă mama mea crede că eu o urăsc pentru că mi-a făcut un frate autist. Eu am grijă de fratele meu și îl iubesc că e deștept. [...] Mama mea îl iubeste mai mult pe Sașa. [...] Anul ăsta vreau să îmi aduci autism. Cu drag, Aria - 6 ani"). Forțată să se maturizeze înainte de vreme și să suporte atacurile unei lumi care nu vrea să accepte diferența, Aria va avea înțelepciunea să metamorfozeze afecțiunea ca necesitate într-o autentică artă a iubirii.

Arta iubirii se devoalează pagină după pagină în povestea depănată de mama lui Sașa. Implică terapii extenuante și intuiții fulgurante, cunoaștere riguroasă și imaginație debordantă. E răbdătoare, migăloasă și, mai presus de orice, e *creatoare*. Sașa, băiatul cu un diagnostic care taie răsuflarea, e integrat în școală și, datorită auzului său absolut, cântă uluitor la pian. Și râde alături de mama lui. "Ca disperatii", mărturisește aceasta. Dintr-o mamă îngrozită, devine o femeie care se miră și se bucură de băiatul ei, descoperind frumusețea incredibilă a diferenței. Sașa e un miracol prin care se re-scrie, dintr-o suflare, existența unui balon invizibil sau a unui om în carne și oase.

Dramatică și răvășitoare, povestea se metamorfozează și îți dă aripi - prin echilibru și forța contaminată a artei de a iubi. Sau de a scrie. Cu intarsiile ei științifice, cu notații ca de jurnal, cu schimburi de e-mailuri sau printr-un discurs

coerent-dezarticulat, cu memorii succesive și rapide ancorări în prezent, *Mâini cumiți* e ca un tonic care îți transformă grimasa în zâmbet de încântare și epuizarea în poftă insatiabilă de a te bucura de viață. În toată coplesitoarea ei diversitate. Cu acest efect, *Mâini cumiți* nu are cum să fie o carte de nișă. Așa cum nici *Portretul lui M.*, evocat de Matei Călinescu, nu era. Ambele dau măsura literaturii și mai mult decât atât.

^{*}Ana Dragu, *Mâini cumiți. Copilul meu autist*, Prefață de Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași, Editura Polirom, 2015.

EXERCITII SPIRITUALE

Mă întreb câți dintre noi își amintesc astăzi că Ioana Pârvulescu a debutat (în 1990) cu poezie. *Lenevind într-un ochi* se numea prima ei carte. De atunci, numele i s-a asociat cu eseistica și romanul: *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, *În intimitatea secolului 19*, *Lumea ca ziar*. A patra putere: Caragiale rămân cărți esențiale pentru buna înțelegere a culturii române, în timp ce *Viața începe vineri* și *Viitorul începe luni* nu pot fi ignorate de cei interesați de evoluția prozei contemporane. Totuși, din 1990 încoace, pentru Ioana Pârvulescu poezia nu a încetat să existe. A continuat să fie vechea și discreta ei prietenă - cea cu care se vorbește și printr-o tăcere plină de tâlcuri. Sau care dă, din umbră, un avânt pentru traduceri din Angelus Silesius și Rilke. Ori pentru realizarea antologiei *De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii*.

După mai mult de două decenii, poezia și-a cerut dreptul la expresie. Nu Ioana Pârvulescu s-a întors spre poezie (căci nu o părăsise cu adevărat niciodată), ci poezia nu i-a mai dat răgazul tăcerii. Așa au prins glas poemele din *Cum continuă povestea* (Humanitas, 2014): "nu sunt poezii scrise <sub dictare> într-o perioadă de subită inspirație, nu sunt transcrieri de metafore, ci e mai degrabă un jurnal pe care l-am acumulat interior de-a lungul anilor [...] încercări primejdioase de a înțelege și prinde în vers lumea, cu mine cu tot în ea, pentru că poezia are acces la lucruri imposibil de exprimat în orice alte vorbe <pe-nțelese>. Rimele mele apar doar uneori și nu neapărat la sfârșit de vers, adică se arată la fel de arbitrar ca potrivirile în existența de zi cu zi.", mărturisește autoarea în *Câteva lămuriri în proză*.

Oricare le-ar fi fost forma discursivă și obiectul, toate cărțile Ioanei Pârvulescu au fost șlefuite pe o structură cu rezistența și strălucirile diamantului. Nici *Cum continuă povestea* nu dezmente minuțiozitatea de artizan a autoarei. Cartea cuprinde șapte jurnale pe câte o săptămână, fiecare alcătuit din câte șapte poeme, cu titlurile așezate la final. Dispuse simetric, poemele își răspund unele altora, se oglindesc, se prelungesc ca un val care crește, se pierde și se înalță iarăși. Desfășurările metaforice din cartea debutului au rămas în urmă. Poemele de-acum sunt simple (formal) și complexe (ideatic). Înșelătoare. Au cursivitatea limpede a limbajului denotativ - centrat pe succesiuni verbale ori pe accente nominale - și ramificațiile subterane ale "exercițiilor spirituale" (desigur, altfel configurate decât a ales Ignățiu de Loyola să le facă). Sunt meditații despre *Genesis*, *Thanatos*, *Eros*, despre adevăr și iluzie, memorie și uitare. Sunt dialoguri imaginare (*Divinas palabras*, *Humanas palabras*), evocări care îmbracă reflecții amare (*Din altă lume*), confesiuni înfiorate (*Elogiu umbrei*), *Noi invocații retorice*, psalmi și poeme de dragoste.

Unul dintre poemele simetrice, care dau spre final replica primelor versuri ale cărții, este acesta: "Nu te-ntreabă dacă vrei./ Dacă ești de-aceiași părere./ Dacă îți poți permite/ și de fapt ți-a ajuns./ Dacă înțelegi că ai de ales între/ și între./ Dacă să scapi ți-ai dorit de mult/ sau ai fi preferat o plimbare sub tei/ încă o noapte împreună/ în același pat sub tablou/ sau să te pierzi în adâncul/ ochilor în care erai acasă./ Dacă nu te-ntreabă rău./ Dacă nu-ți va fi greu./ Nu te-ntreabă. Nu bate la ușă./ Deschide. E deschis./ Nu-s zăvoare în cale./ Oricât de încet ar deschide ușă/ te ia prin surprindere: cine.../ Cine ești vrei să-ntrebi/ dar n-apuci s-o zici./ Nu-i aici. Nu-i aici." (*Eros ca Thanatos*)

Cu un semn de întrebare subînțeles, *Cum continuă povestea* este un jurnal concentrat al neliniștilor și al călătoriilor meditative. Al pierderii și regăsirii de sine. După cum afirmă autoarea, "se află aici o bună parte din viețile și din morțile mele", pentru că "în poezie se pot spune în cuvinte inocente lucruri mult mai dure decât în proză". În versurile ei grave, gătuite de un tremur elegiac, Ioana Pârvulescu proiectează conștientizarea fragilității sale. Și exersează depășirea acestei fragilități prin libertatea de a reflecta asupra situației omului în lume și prin ceremonialul (îndeplinit supus, dar neîmpăcat) de a tran-spune cugetarea în cuvânt: "... noi suntem instrumente pentru cuvânt/ facem doar ce vrea el/ virtuozul Instrumentist./ Nu cântă niciodată la fel/ deși notele sunt aceleași./ Ne folosește să-și transmită voința/ să-și facă melodică cacofonia armonia/ și nicidecum/ cum/ am ajuns să credem/ din vanitate/ cuvintele că ar fi instrumentele noastre./ Ceva ne scapă. Nu se poate" (*Instrumentistul*). Semnul de întrebare trecut sub tăcere pare a avea caracterul definitiv (dramatic) al punctului final. (**G.B.**)

Ioana Pârvulescu, *Cum continuă povestea*, București, Editura Humanitas, 2014

POEME ȘI POVEȘTI

MARIAN ODANGIU

Noua culegere de poeme publicată de George Schinteie - a cincea după *Ochi de mesteacăn* (1978), *Ninsoare cu ochi de femeie* (2008), *Poeme într-un vers* (2008) și *Clepsidra de cuvinte* (2013) - are un titlu mai puțin obișnuit: 66*. Pe foaia de titlu a cărții apare un subtitlu - *poeme dintr-un timp înrămat* - și un motto: "dacă în cer s-ar afla pământ/ m-aș furișa într-o noapte albastră/ și aș sădi un cuvânt/ să vorbească norilor despre dragoste", care, în sine, nu limpezesc prea tare lucrurile. Ba, dimpotrivă, aș zice, adâncesc și mai mult misterioasa intitulare a volumului. Implicit, cea dintâi tentativă a lecturii este de a căuta o cheie inițială în zona semnificațiilor numerologice, cu atât mai mult cu cât grafica de pe copertă propune o separare a cifrelor: 6/6, la rândul ei provocatoare. Simbolismul lui 60 are drept zeită tutelară pe Venus/Afrodita, sugerând, spun specialiștii, calm, echilibru mental și spiritual, sinceritate, dar și dragoste, adevăr, capacitatea de a depăși cu înțelepciune și diplomatie momentele dificile ale vieții, înțelegere și iertare; lumea a fost creată în șase zile și în tot atâtea direcții ale spațiului: cele patru puncte cardinale, nadirul și zenitul.

La rândui-i, cifra simetrică - 66, "număr angelic" - alcătuită din energiile și vibrațiile numărului 6, este, în plan simbolic, atributul atașamentului față de universul domestic, al responsabilității sociale asumate, al iubirii necondiționate, dar și al încrederii absolute în forța divină. După cum este - în zona laică -, lăsând deoparte multiple alte sensuri, cifra maximă a șansei, a norocului. Multe dintre poemele volumului "tematizează" asemenea semnificații, fără însă ca autorul să le forțeze în vreun fel. Între asemenea determinări, "ideologia" cărții devine ceva mai transparentă în chiar poemul titular: "de câteva ore viața mea se scrie cu aceeași cifră/ într-o vârstă pe care vreau să o ignor/ întrucât nu înseamnă mare lucru fără să răspund/ de pildă dacă până acum am găsit sensul/ pentru care mi s-a dat dreptul la viață/ dacă-mi explic de ce umbra este un alter ego/ al ființei mereu rătăcite/ și de ce ochii nu întâlnesc numai lumina soarelui/ în fiecare dimineată când/ simt zborul fluturilor/ prin anii rânduiți într-o doară/ ca niște stâlpi de telegraf pentru pătrunderea/ vântului în oasele fragile ale timpului/.../ ar mai fi destule întrebări la care/ răspunsul se lasă așteptat/ dar viața mea timp de un an/ se scrie cu aceeași cifră/ desenând două cești de cafea/ cu toarta alăturată/.../ de șaizeci și șase de ani/ aștept la porțile cerului/ și încă nu pot să răspund/ la întrebarea lui Dumnezeu:/ cine-i acolo?" (66).

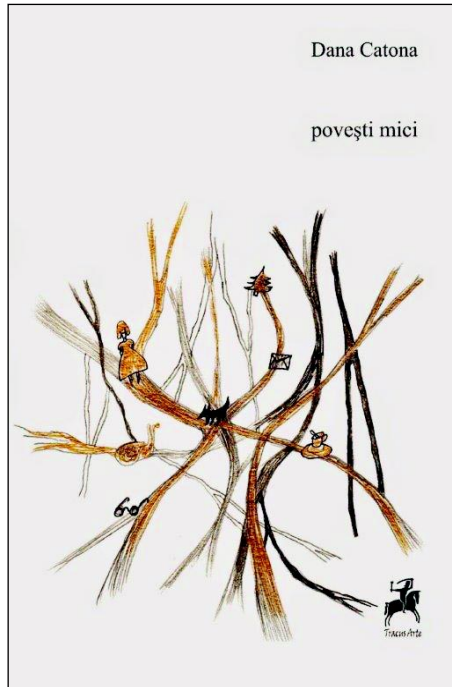
Pentru George Schinteie, așadar, populată de neliniști metafizice, realitatea este, în fond, cosmosul nesfârșit al *visării poetice*: "viața mea se scrie zilnic/ într-o caligrafie nebuloasă/ cu aluviuni de speranțe/ într-un amestec de vise/ întinează orizontul/ și crapă curcubeul/ în torent de culori/ mă tem de inundații/ când se revarsă în auz/ refuzul oricărei chemări/ în timp ce un înger ascuns/ îmi picură în peniță/ o lacrimă de cer." (*O lacrimă de cer*). Discursul liric se țese dintr-o succesiune de imagini și reverberații, de secvențe impregnate de atotputernicia senzorialității, dar și a capacității cuvântului de a conserva și de a transmite mai departe tensiuni interioare, tristeți și angoase, frustrări și speranțe, spaima și iluzii, melancolii și discrete explozii de extaz. Iar dacă ele, cuvintele, nu există altfel

decât ca o *legătură sentimentală între oameni*, ceea ce încearcă poetul este o seducătoare ofensivă lirică de recuperare a sensului lor profund, a *punților* care, uneori în concret, alteori doar în visare, îl leagă de prieteni, de ceilalți, de personajele primelor vârste, de spațiul domestic, de femeia iubită.

Poetica autorului orbitează în jurul ideii că, până la urmă, nu cuvintele sunt perisabile, ci conținutul lor de realitate, iar Poetul este cel dăruit cu harul de a-i opri acesteia din urmă, prin vers, fie și pentru o clipă doar, nesfârșita trecere: "în zori dar mai ales când vise/ coleopterele de care m-am îndrăgostit/ mă izolează și-mi taie calea/ lăsându-mi în palmă un snop/ de distinse melancolii/ ce perforează albul unei vieți/ ca o hârtie de scris" (*Ca o hârtie de scris*).

Pentru George Schinteie, fiecare nouă apariție editorială este - mai mult decât un eveniment - o *sărbătoare a spiritului*, un prilej de celebrare împătimită a bunului gust. Fără excepție, volumele sale de maturitate sunt, înainte de orice, un *obiect cultural* de un elegant rafinament, în egală măsură sobru și sofisticat. Scriitorul are cultul *Cărții*, al tipăriturii, își venerează condiția de creator, este condescendent față de instituția Poetului, după cum își respectă și cititorii, invitându-i la un fel de dialog pluri-, inter- și intracultural. Selectată cu rigoare după criterii ce țin categoric de *afinitățile electivă neîntâmplătoare* ale poetului, subtila grafică a lui Gabriel Kelemen ce însoțește poemele și departe de a fi o ilustrare a lor: înzestrați cu o percepție cu totul aparte a realului, autorii lansează prin intermediul ei o provocare continuă ce are ca țintă receptarea și înțelegerea lumii din perspectiva dialogului oricând posibil dintre arte: cuvântul și imaginea vizuală alcătuiesc împreună - într-o spectaculoasă solidaritate - un spațiu de lumini și umbre, de parable, simboluri și metafore ce distorsionează liniaritatea lecturii, dezvăluie cu parcimonie tainele, obligă la adăstări și reveniri, stimulează interacțiunea cu sensurile ascunse ale fiecărei pagini.

66 - *poeme dintr-un timp înrămat* este nu numai un volum de poeme de maturitate

lirică, dar și o carte seducătoare ce invită la reflecție.

* * *

Dana Catona a ajuns acum** la cea de-a treia apariție editorială, cu o "foaie de parcurs" nu foarte diferită de cărțile anterioare, *Iepurele de martie* (2008) și *Prințesa portocalie* (2011). Fidelă unei poetici *sui generis* definită încă în volumul de debut, autoarea assemblează o succesiune de secvențe preponderent senzoriale, de impresii și stări necenzurate, de reacții fulgurante în fața realității imediate, în poeme miniaturale ce sugerează o asumare inocentă, suavă dar fermă, a lucrurilor și întâmplărilor derizorii ale vieții, a evenimentelor banale și, aparent, lipsite de semnificații metafizice. Sunt decupaje aidoma unor fotograme ce provin dintr-o radicalizare a simțurilor aproape scăpată de sub control, într-o veritabilă retorică a faptelor, gesturilor și obiectelor minore, uzuale. Poemele sunt, programatic, niște eboșe în căutarea "poeziei invizibile" ("eram cu toții într-o barcă adâncă/ și aruncam năvoadele/ spre apa limpede întunecată/ gînguream ușuream/ uneori recitam cuvinte dintr-o

poezie/ invizibilă" (*poezia invizibilă*), la intersecția a două tipuri de sensibilitate estetică: cea lirică și cea plastică, "un fel de înțelegere a lucrurilor/ de aplecare/ înclinare paralelă/ ordonare așezată/ împleteală aburită a sensurilor/ înțelegere tacită/ nemestecată" (*astazie*).

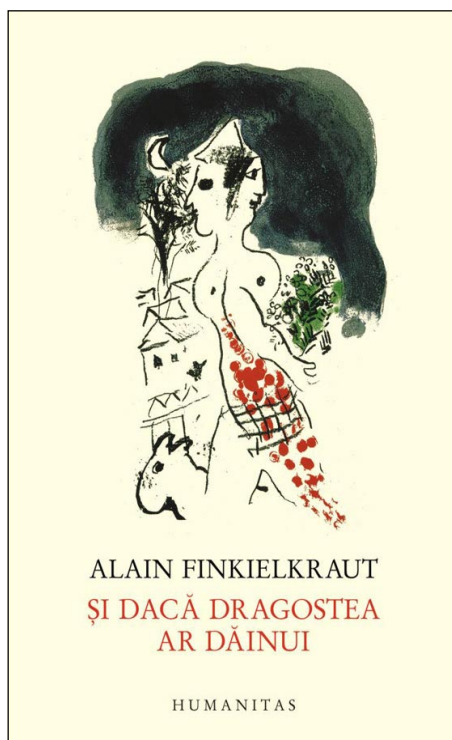
În mijlocul unui univers populat de mărunțișurile unui cotidian derizoriu, poeta "se vede" pe sine însăși într-un registru similar - "sînt asemenea unei sfori albe/ strîns legată în bucățile/ sfărîmicioase și transparente/ de zahăr candel" (*despre mine*) sau "sînt o buburuză/ care înaintează orbecăind/ pe întinderile nesfârșite ale pânzei/ de in..." (*buburuza*), sau "sînt o roșie bătrînă/ cu pielea desprinsă de miezul rotund" (*roșia bătrînă*), sau: "sînt o suprafață spongioasă/ în care mii de filamente se alătură" (*discovery*). E, în această explorare minimalistă, o evidentă nostalgie a spațiului domestic, o perpetuă tentativă de întoarcere către starea de grație a feminității, traversată de un erotism delicat: "mi-ești ca un braț/ afirmînd inert și totuși legănat/ sau ca o parte din suprafața/ bătută de soare a chipului meu întors spre umbră/ mi-aș dori să vină drumarii/ să își întindă gălețile cu vopsea/ să deseneze clare linii de demarcație/ / timp în care ți-aș putea șopti răspicat/ tu/ și/ eu" (*tu și eu*). După cum este o nostalgie a spațiului copilăriei, a unui timp al inocenței iremediabil pierdut: "casa copilăriei mele/ și casa copilăriei tale/ sînt acum goale/ urme lăsate de mobile pe pereți/ cuie rămase căscate ca niște ciocuri de curcan înfometat/ și cărțile adunate în timp cu afită drag și migală/ acum/ răsfire pe podea/ așteptînd să fie împrăștiate în cele patru zări/ precum vîntul" (*case*).

Expozeul poetic are ca sursă evidentă, la Dana Catona, miza pe elementele de limbaj plastic (punctul, linia, pata de culoare, contrastele de culoare), pe tehnicile desenului: perspectiva, lumina, umbra, reflexele etc.. Rezultatul este, dincolo de o continuă stare de tensiune ce mocnește în fiecare poem, o atmosferă, totuși, dezinhbată, ingenuă, deschisă, luminoasă, solară. *Povești mici* confirmă așezarea autoarei pe un traseu liric deopotrivă original și - în pofida aparențelor de fragilitate - deosebit de ferm.

* George Schinteie, *66 - poeme dintr-un timp înrămat*, Editura Art Press, 2015

** Dana Catona, *Povești mici*, Editura Tracus Arte, 2014

ORIZONT A CITIT

ALT EPISTOLAR

ALEXANDRU RUJA

În ciuda unor multiple dificultăți de realizare a edițiilor, Niculae Gheran continuă *Ediția Rebreanu* (rămân la această titulatură) cu publicarea scrisorilor adresate prozatorului. Despre dificultăți a vorbit de-a lungul timpului editorul, am scris și noi de nenumărate ori în cronici, dar urechile celor care decid financiar în spațiul culturii rămân surde la aceste apeluri — și nu s-a schimbat nimic. Ediții apar, dar cu ce efort? Munca la o ediție nu înseamnă doar tipărirea ei, ci lungul timp de elaborare; care ar putea fi scurtat, în așa fel ca timpul de terminare al unei ediții să nu fie și timpul terminării vieții celui care a început-o. Repet, până la sațietate, ce am scris și în cronica din luna trecută: a lăsa să regleze piața ceea ce, de fapt, trebuie să regleze oamenii (responsabili de domeniu cultural) este o imensă aberație, cu costuri mari pe termen lung pentru cultura română. Din această cauză, tineri care să facă ediții sunt rarissimi și doar dacă sunt angajați prin diverse institute.

După corespondența de familie sau cu alți scriitori ori alte persoane cu care viața lui Liviu Rebreanu s-a intersectat (volumele 21 – 22 din *Opere*, 2002 – 2003) și *intime*-le rebreniene (2012), avem acum primul volum din corespondența adresată scriitorului. În condițiile în care perspectiva scrisorilor stă sub semnul dispariției, sau, oricum, al unor modificări structurale prin care devin altceva (e-mailuri, sms-uri) decât aceste epistole, publicarea epistolarelor scriitorilor este nu doar un gest de cultură, ci chiar o necesitate culturală, pentru a salva această secvență literară din viața unui scriitor — epistola. Ea nu are doar valoare de mesaj, de informație, ci poartă o încărcătură literară unică ieșită din preaplinul afectiv al scriitorului, conturează un alt tip de profil literar. Să ne amintim corespondența Mihai Eminescu – Veronica Micle (*Dulcea mea Doamnă – Eminul meu iubit*), sau Liviu Rebreanu – Fanny Rebreanu (*Intime*) ș.a.

Cuvânt înainte, semnat de Niculae Gheran, detaliază dificultățile muncii, decupează semnificative momente existențiale, evidențiază importanța și valoarea scrisorilor, necesitatea publicării acestora: "De altminteri, indiscreția de a ne vârî nasul în scrisorile altora am avut-o dintotdeauna, poate și pentru că, pe lângă prilejul de a-i cunoaște mai bine, ne dă posibilitatea să ne îmbogățim propria experiență, confruntându-ne cu binele și răul semenilor noștri, mod de a ne evalua în final pe noi înșine. Nu degeaba în literatura universală multe opere notabile au pornit de la pretense jurnale și maldăre de epistole ale unor necunoscuți. Când numele semnatarilor sunt reale, lectura paginilor devine și mai instructivă, suplinind lacunele vechilor învătățuri."

Problematica din scrisorile cuprinse în acest volum este foarte diversă, având în vedere și diversitatea expeditorilor. De aceea și este dificil de rezumat. Scrisorile lui Sebastian Bornemisa readuc în atenție perioada de început a prozatorului, colaborarea la "Cosânzeana", publicarea volumului *Frământări*, dificultățile financiare, exigența scriitorului care cere mereu schimbarea structurii volumului etc. La solicitarea lui S. Bornemisa, prozatorul acceptă să colaboreze la "Cosânzeana". Apariția volumului de debut nu a urmat un drum prea lin, după cum reiese din scrisorile lui Bornemisa, mai ales datorită exigenței lui Rebreanu, care mereu voia să modifice ceva. "Iubite Dle Rebreanu, Ieri am primit scrisoarea D-tale, în care-mi ceri ca să las la o parte 3 bucăți, ca fiind mai slăbuțe. N-am nicio vorbă de obiectat ce privește colecționarea bucăților din volum, pe cari D-ta le poți aranja după plac." (Orăștie, 11.IV.1912).

Sunt între puținele scrisori din care vedem că Rebreanu a fost ajutat, într-o perioadă nesigură a tinereții sale, în rest celelalte scrisori sunt cele mai multe cereri pentru rezolvarea diverselor probleme, cu un larg evantai mișcat între chestiuni financiare ori ajutor de angajare. Și Arghezi îi cere sprijinul în chestiuni mai mult pragmatice decât culturale, după cum reiese dintr-un răspuns pe care i-l remite în calitate de președinte al S.S.R.: Anexa I, 16 ianuarie 1926, București.

Între aceste părți extreme se mișcă, evident, și fapte de cultură, sunt scrisori care aparțin unor scriitori adevărați, cu mesaj profund și informații de interes pentru literatură, chiar și atunci când sunt scurte, concentrate, dar și unele cu expeditori intrați în totală uitare. Lucian Blaga îi scrie despre apariția revistei "Cultura", la Cluj, o revistă de deschidere europeană, care a apărut în patru limbi (română, germană, maghiară, franceză) și îi solicită colaborarea. Între cei doi scriitori a existat o relație apropiată și scrisorile lui Blaga arată preocuparea lui Rebreanu pentru a se juca la Teatrul Național (unde era director) piesa *Meșterul Manole*. Și poetul, care era la Berna, dorea ca piesa să se joace prima dată la București, înainte ca *Meister Manole* să ajungă pe scena elvețiană.

Când era Director general al Teatrelor și căuta un "director" pentru Teatrul din Timișoara, Blaga îi scrie propunându-l pe Victor Iancu: "Scumpe Rebreanu, mi-aduc aminte că într-o după-amiază de academie caniculară (caniculară era după-amiaza, firește, iar nu Academia) mi-ai spus că Te găsești într-un grav impas, neavând un «director» potrivit pentru Teatrul de la Timișoara. Nu știu dacă pentru impasul de atunci ai găsit vreo soluție în răstimp. Bănuiesc însă că Te găsești în fața aceluiași semn de întrebare ca și atunci. Iată pentru ce țin mult de tot să-ți recomand cu toată căldura pe d. Victor Iancu, asistent la Catedra de estetică, pe care-l prețuiesc în chip deosebit pentru pregătirea și priceperea sa. Iancu a publicat lucrări de estetică cu totul remarcabile și a făcut ani de zile cronică teatrală

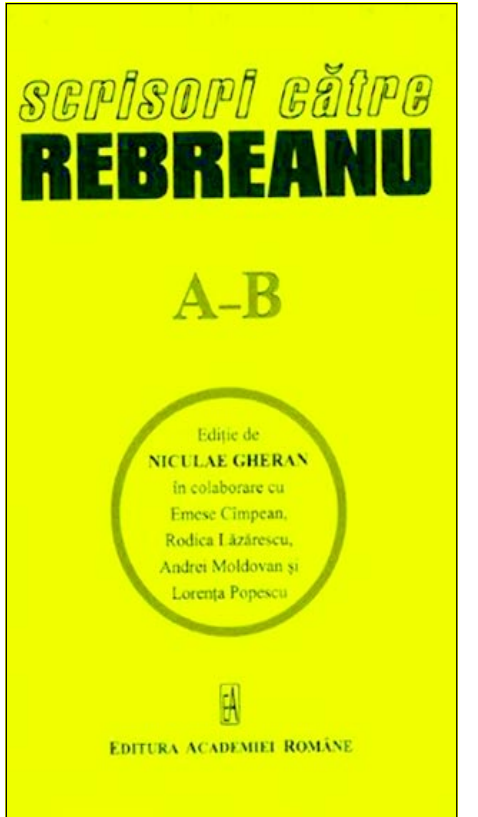
la ziarul *Patria*. Am convingerea că ar face (sic!) un bun și energic director de teatru. Un avantaj că nu e amestecat în nicio clicărie. Îl știu un om de-o incoruptibilă obiectivitate. Cred că ai face o alegere de care te-ai felicita și Tu și eu. Al tău cu toată dragostea, Lucian Blaga." (Sibiu, 3 aug.[ust] 1941).

Nu știm din ce motive propunerea lui Blaga nu a fost luată în considerare, Victor Iancu nu a devenit director, nici nu a ajuns atunci la Timișoara. Dar problema directoratului rămâne tot nerezolvată, fiindcă anul următor, Coriolan Băran îl roagă pe Rebreanu să îl numească director pe Vanciu – "Nu cred să fie cineva mai chemat la conducere decât Vanciu, care este profesor la Academie, scriitor și în afară de toate acestea un om serios și chibzuit." (Timișoara, la 10.VI.1942).

Direcțiunea la Teatrul Național și președinția la S.S.R. nu au fost deloc perioade ușoare, trebuia să atenuze orgoliile, să împace umorile. Sunt scrisori în care, mai ales actrițe, îi reproșează probleme cu distribuirea rolurilor.

Din relativ multe scrisori trimise de Camil Baltazar (peste 40), pe lângă imaginea asupra vieții și lumii literare (cu menționarea unor nume, cu descrierea unor evenimente), observăm altruismul prozatorului, colegialitatea sa, faptul că era apropiat de scriitori, le înțelegea și orgoliul și dificultățile: "Iubite Domnule Rebreanu, De câte ori am fost în situații imposibile, m-ai ajutat și m-ai înlesnit să ies din ele. Trebuie să mă ajuți și acum. De 6 luni, de când am intrat în slujbă, mă zbat și o cârpesc, și caut să nu mai apelez la nimeni. Nu se poate însă. M-a răzbit. Gazda rupe bucăți din mine. Ghețe nu am. Bolnav sunt. Tare bolnav. Pe deasupra și nemâncat. Și muncesc din zori până în noapte. Trebuie să mă ajuți. Nu am pe altcineva." ([București], 27 ianuarie 1927). Scrisorile lui Baltazar sunt pline de asemenea solicitări și cred că este unicul scriitor care cerea, nu doar cu insistență ci și cu mare frecvență, ajutor material.

Din acest epistolar, compus din *scrisori către Rebreanu*, personajul central nu este

Scrisori către Rebreanu, A – B.
Ediție critică de Niculae Gheran în colaborare cu Emese Cîmpean, Rodica Lăzărescu, Andrei Moldovan și Lorența Popescu.
Editura Academiei Române, București, 2014, 508 p.

evidențiat expeditorul (deși nu sunt de neglijat coordonate de caracter ale acestuia, felul în care vede lumea literară din care el însuși face parte și în care trăiește, modul în care se poziționează față de diverse evenimente și față de colegi din breaslă), ci, cu precădere, destinatarul, adică Liviu Rebreanu, pentru că, într-un fel sau altul, profilul său este creionat complex, o complexitate care se formează din multitudinea scrisorilor primite — deci, îl putem vedea aici (evident prin ochii altora) pe Rebreanu ca scriitor, ca om, ca demnitar în diverse funcții, ca și coleg. Nu cred ca viitoarele volume de *scrisori către Rebreanu* să schimbe în vreun fel perspectiva și percepția determinate de acest volum.

FORTA IMAGINARULUI POETIC

Mircea Bârsilă scrie o poezie ce pendulează între existența în realul imediat și trăirea în imaginarul grevat de meditația mai adâncă cu tangențe în metafizic. Volumele *Monede cu portretul meu* (Editura Pământul, Pitești, 2009) și *Viața din viața mea* (Editura Cartea Românească, București, 2014) cuprind o poezie concludentă pentru cele două paliere ale trăirii poetice. Lupta dintre "spirit și trup" este chinuitoare, nu întotdeauna capabilă să deschidă înțelegerea anumitor *taine*. Prin firul gândului, imaginează treceri spre finitudine. (*Ecouri*).

Imaginarul poetic este puternic, plurisimbolic, derulat într-o construcție fluidă, cu pendulări între poze ușor marțiale și ipostaze de atracție htonică. Mișcarea duală, ascensională și coborâtoare, celestă și pământeană, este o trăsătură esențială a imaginarului și o calitate ce individualizează poezia. Din așezarea între repere antinomice se naște această poezie, mișcată de convulsii unei căutări niciodată sfârșite, zbuciumată de întrebări — "un ochi al meu e limpede și râde/ iar celălalt — un clopot care plânge" (*o existență sidefie*).

Poezia *Secetă*, spre exemplu, dezvoltă un imaginar poetic cu tangențe apocaliptice. Un univers în destrămare când pierе vloga existenței și totul stă sub focul distrugător al vipiei cuprinzătoare. Până și norii sunt sterpi de ploaie fiind "asemenea boilor/ înviați cu apă descântată". Peisajul devine halucinant și dealurile din jur "pârlolite de arșiță" ajung să danseze "ca dealurile din Biblie". Poezia curge după un imaginar dezlănțuit, pe o fabulație copleșitoare din punct de vedere imagistic, penetrantă și hiperbolizantă; astfel, balauri nevăzuți "se împerechează, ațâțați de căldură/ în văzduh, și spurcă fântânile, aruncându-și sămânța în ele", iar în grajduri pletele "iepelor bătrâne" se transformă în "șerpi și năpârci" sub forța necrutătoare a vipiei ce lovește năprasnic cu "biciușca ei de azbest". Peste tot sunt "păsări rătăcite. Vrăbii cu aripile lăsate. Omizi".

Alteori, poetul imaginează "un gard infernal/ împletit din vipere, șerpi și descânțete sfâșiate de panglici/ un gard prin care nu se zărește niciodată nimic", ca un simbol despărțitor de lumi în curgerea etapelor

existenței. Într-o altă poezie (*o așezare stranie*), sub semn oniric și viziune coșmarescă, imaginarul naște o lume stranie, un spațiu vidat de viață ("Un sat gol, fără vite și câini./ Un sat fără copii, fără femei, fără babe și orătănii./ O așezare pur și simplu moartă."), dar cu sprijin în diferite puncte venite pe filiera amintirii din copilărie. În turbionarul imaginarului poate intra orice lucru, eveniment, moment al existenței etc. (*aprilie-decembrie*).

Poezia lui Mircea Bârsilă ca *viață din viață* cuprinde acest amplu ambitus existențial, de la viața cotidiană și a cotidianului, a străzilor singuratiche ("singurătatea străzilor cu nume de poeți și pictori"), a tangenței cu lucrurile simple, obișnuite (copacul, păsările, albinele, râul, vulturul, gândacul, fântâna, florile, peștii, melcul etc. etc.) la viața în trecere, fulgerată de imaginea transfigurării în altceva. Poetul cheamă *realitatea* — dintr-o ipostază ușor grevată de ironie — să-i umple poezia, un fel de sevă care întreține discursul poetic și îi dă pulsația trăirii. (*Crinul din mâna ei*). Prin jocul ei, devoalat direct sau prin misterioase mișcări, realitatea îl atrage (*Pirute bizare*). În această realitate, imaginea femeii este tutelară în multe poeme, o imagine polimorfă, structurată când afectuos și diafan, când în tușe mai apăsate, ușor ironice și insidioase. "Eram tânăr — la anii a căror poezie dă pe afară/ ca o vână de apă —/ și miroseam a femeie./ zile de-a rândul, după fiecare noapte de dragoste/" (*Dimineți luminoase*).

Un drum ce marchează timpul trecerii este presărat cu simboluri spre o evanescență învăluitoare în mreje desprinse din tremurul presimțirilor dramatice: *toamna* ("Se preschimbă vara vieții mele în toamnă..."); *mătrăguna/copacul* ("Mai trist decât mătrăguna. Mai singur decât copacul./ Îmi schiopătează, de atâtea vreme, sufletul...") (*ceața din cârciumi*); *ora* ("Ce oră amară: plângem și rădem/ bărbați la patruzeci de ani/ și femei la primele fire albe de păr...") (*seară tristă*). Poezia însăși este un continuu joc imagistic, într-o seducătoare și savuroasă alternanță de scene și fragmente, de imagini și proiecții, de fantezii și întâmplări din real, de utopii și încrustări în cotidian. (**AI. R.**)

COMENTARII LA O FORMULĂ CANONICĂ

OTILIA HEDEȘAN

Aprecierea lui Blaga potrivit căreia Banatul ar reprezenta *barocul etnografiei românești* a devenit, în timp, o formulă convenabilă de prezentare a unei imagini panoramice a vieții tradiționale regionale. Barocul este unul dintre curentele culturale distincte și o formă aparte a sensibilității. Barocul definește prioritar o epocă, după cum poate fi un stil fundamental, recognoscibil în fapte culturale diverse, indiferent de momentul manifestării lor.

Așadar, deși neașteptată în sine, în măsura în care niciunei alte regiuni etnografice românești nu i se atribuie suprapunerea măcar parțială cu un stil cultural major, caracterizarea lui Blaga plasează Banatul în domeniul de referință al culturii, putând fi citită în registrul reliefării diferenței faptelor etnografice din Banat. În mod simultan, însă, așa cum observă Adrian Marino în *Dicționarul de idei literare*, barocul este foarte puțin folosit în critica și istoria literară românească și, cel puțin într-o perspectivă generală, el este asociat pedanteriei, sofismelor, fiind adesea un termen util pentru a domestici idei cum ar fi caracterul bizar, straniu, ciudat, surprinzător.

A spune, astfel, că arta tradițională din Banat este barocă implică și o inevitabilă judecată de valoare: este altfel, desigur, adică este excentrică, paradoxală, deschisă extravaganțelor. E excesivă. Dinspre prezent, nimic rău în identificarea acestor trăsături! Dinspre mijlocul secolului trecut, însă, când termenii de referință pentru cultura populară românească erau tocmai armonia, măsura, respectul rânduielilor, discreția inefabilă, aprecierea lui Blaga este paradoxală, barocă ea însăși, constatând extrem de pregnant și negând, totodată, tocmai posibilitatea artei populare bănățene de a răspunde cerințelor artei folclorice naționale. Adică, păstrând proporțiile, este un mod politicos și elevat de a spune că arta populară bănățeană este excentrică, alambicată și, datorită surplusului la care se dedă, poate chiar la limita mereu fluidă a prostului gust. Renunțând la nuanțe, fraza lui Blaga este una care marchează mirarea și deschide intriga, afirmă și subminează în același timp.

Cu toate aceste semnificații și în pofida lor, cuvintele lui Blaga, memorabile în ele însele, au devenit o apreciere canonică referitoare la Banat. Și, ca toate frazele din canon, sunt citate *tale quale*, fără să se mai simtă nevoia discutării lor. Alcătuind, deja, o formulă inubliabilă, funcționează după bunele rigori ale retoricii oralității, în sensul că ornamează, dau o tentă de erudiție, girează discursul prin autoritatea autorului lor și, tot ca orice formulă, în timp ce sunt rostite ori scrise, de fapt construiesc o pauză în discurs.

Într-un mod difuz, nuanțele listate mai sus au fost mereu evidente (și sper că nu doar) pentru mine. De curând, însă, mi-am luat libertatea de a reciti faimosul dicton blagian, fără pretenția de a leza canonul, care, de la un moment înaintea, devine axiomatice. În linia lui, reiau ideea că atunci când vorbește despre barocul bănățean, Blaga are în vedere în primul rând gustul pentru ornamentația bogată, întrucât evocă *salbele încărcate de galbeni ale țărâncilor, jocurile cu vegetații tropicale de forme ori variantele harnic brodate ale baladelor*, ca mărci pentru

stilul etnografiei bănățene care are ceva din căldura, din pasiunea și excesul barocului.

Este neîndoiește că această euforie a decoratiei, excesul de elemente și pasiunea pentru bijuterii de aur sunt lucrurile cele mai evidente ale artei populare bănățene. Cazul salbelor bogate, menite deopotrivă să fie frumoase în ele însele, ca orice tip de accesoriu, semnalând totodată și statutul social și economic al celor care le poartă este unul emblematic. Un mic pasaj dintr-o lungă povestire despre viața unui sat din pustă, Uzdin, ar putea servi drept ilustrare pentru modul în care, pe măsură ce privești tot mai de aproape ceea ce se petrece în viața de zi cu zi a lumii din această regiune, imaginea se transformă, iar clarificarea sa capătă tentă barocă.

Așadar, în cuvintele Mărioarei Sârbu: *Trăbuia să fii și pră loc așa, chicită, și să măi săpi. Io n-am săpat cu galbini la grumadz, mie nu mi-o plăcut, numa multe erau și cu galbini la grumadz și atunci dzăceau: Asta-i cinăra aia și-aia!, că or știut cam pră unde-i locu. Cu pieptu plin dă galbini, că aveau ali bogate câtă 30-40 dă galbini de-ai mari la grumadz, numa or strălucit. Numa mi-o plăcut să port galbini în păr și io fără cârpă am lucrat la loc. Galbini în păr mi-o plăcut, nu știu de ce, numa aia mi-o plăcut să port. Altăceva nu am luat în cap, nici pană nu mi-am pus la urechi nici nimic, numai galbinii i-am pus. Am avut tri galbini de-ai bolândz, așa i-o dzâs, nu de-ai buni, de-ai mici. (...) Te-ai dus cu patru ori cu tri, cât is snopii dă mari, cât îi face mășana, că atunci dă dăparte arăt fată harnică. Și am ascultat, că așa am ascultat sfaturi dî la ai bătrâni, că îți dădea și exemplu: uită pră aia și pră aia, or fost doauă tătăișă la loc, una o fost în haină d-asta și una o fost în poale. Asta cu haină iac-așa mergea... or împuns-o alea, țapurile-alea, tot s-o ferit, dar alată ce o fost țărancă, țărancă în puterea cuvântului, așa miergea pră loc și numa așa ai gândit, spune, că toată lumea-i a ei. Dar și ea o fi fost obosâtă ca și toate alilalte, numa o făcut impresie măi bună.*

Podoabele și excesul decorativ se regăsesc, însă, în numeroase alte situații, obiecte sau practici bănățene. Diferite piese ale portului popular regional – oprege, catrințe,

mânci – sunt lucrate în fir de aur, constituind adevărate bijuterii grele, scumpe și somptuoase. În primele decenii ale comunismului, când obținerea firului metalic necesar pentru asemenea lucrături a devenit imposibilă, producătorii de costume tradiționale au inventat o replică a acelor vechi ținute bogate, înlocuind firul de aur cu paietele ieftine iar pânza de mătase cu nailonul și metrajul pentru perdea. O parte a opiniei publice a taxat aceste ținute drept *kitsch*, iar oficialii de la instituțiile culturale ale epocii au cenzurat apariția lor pe scenele *Cântării României* pe motiv că erau urâte, atipice, pline de aur și prea ostentative. Ostilitatea publică nu i-a descurajat pe producători și nici nu a defavorizat producerea acestor ținute care, în mod paradoxal, fiindcă au fost utilizate în contexte rituale reale sunt pe deplin autentice (ele, iar nu costumele esențializate și golite de surplus ale câtorva ansambluri de folclor cu ștaif). Cu suprafețe care au *horror vacui*, ciudate, neobișnuite aceste ținute par a fi nici mai mult nici mai puțin decât fața comunistă, constrânsă, și construită din înlocuitori, a barocului bănățean.

Un exemplu la fel de ofertant ar putea fi cel al rugilor bănățene care presupun mese sofisticate, cu multe feluri de mâncare, cu prăjituri numeroase, cu torturi decorate pregnant,

colorat, adesea strident. Dulcele bun și falnic, de gustat și de arătat totodată, ca orice marker al prestigiului dă sens întregii sărbători identitare a rugii și construiește, și el, o imagine cu specific local în registru baroc.

Întrebarea care se conturează vizează cauzele care au determinat aceste realități. De ce, adică, are o ținută bănățeană indubitabil autentică această foame de plin, acest dezinteres pentru selecție și pentru cenzură? De ce este masa bănățeană la fel de cert tradițională avidă de mâncăruri numeroase, grele, fastuoase și adesea neconcordanțe unele cu celelalte?

Un răspuns poate fi căutat, cred, analizând proveniența elementelor care alcătuiesc aceste forme complexe și foarte bogate. Mă gândesc, bunăoară, chiar la ținutele tradiționale din Uzdin: cămăși și poale țesute pe pânză și pânză de mătase, după model românesc; catifele și mătăsuri aduse din orient și cu culori de influență sârbească; suprapunere a pieselor îmbrăcămînții, după model german. În același sens se configurează și componentele de pe mesele de rugă: cârnuri românești, supe limpezi, după model austriac, vegetă sârbească, condimente orientale, prăjituri ungurești ori făcute după rețete primite, în ultimii ani, de aiurea...

Exuberanța obiectelor și practicilor etnografice bănățene este, de fapt, eclectică, rezultat al viețuirii în context plurietnic și multicultural. Funcțională în analiza unor aspecte decupate, cum sunt cele de mai sus, aceeași logică poate fi invocată și pentru a explica, bunăoară, selecția neobișnuită în raport cu normele naționale a obiceiurilor care marchează viața comunitară regională: înmormântarea și cultul strămoșilor, în continuitate cu ținutul majoritar românesc al Olteniei; praznicul casei, în continuitate cu practicile sârbești; carnavalul, în relație cu tradițiile germanilor, italienilor, bulgarilor catolici și maghiarilor; ruga, consonantă cu modele austriece.

Mi se pare ciudat dar fascinant cum deschiderea multiculturală și acceptarea celui alt au generat, ca efect final, în multiple domenii ale vieții tradiționale, amestecul de elemente, discontinuitatea, eclecticismul, barocul etnografiei bănățene. Un set de criterii morale, pe de o parte, un efect estetic, pe de alta, cu înclinarea balanței înspre morală. O fi unul din paradoxurile bănățene?

TIMIȘOARA PESTE O SUTĂ DE ANI

Asociația Culturală Helion lansează miercuri, 25 martie a.c., în sala Orizont a Uniunii Scriitorilor din Timișoara (Pța. Sf. Gheorghe nr. 2), concursul bienal TIMIȘOARA PESTE O SUTĂ DE ANI. Lansat cu sprijinul Primăriei Timișoara, concursul va funcționa ca un proiect în cadrul agendei culturale municipale, circumscris candidaturii Timișoarei la titlul de Capitală Culturală Europeană pentru anul 2021.

Concursul dotat cu premii are trei secțiuni :

Secțiunea **IDEI**, unde textul expedit nu trebuie să depășească 15.000 de semne tipografice (cu pauze cu tot).

Secțiunea **SCENARII**, unde textul expedit poate avea minimum 20.000 semne tipografice și maximum 40.000.

Secțiunea **FICȚIUNE (povestiri, nuvele)**, unde textul expedit nu trebuie să depășească 60.000 de semne tipografice.

Concursul TIMIȘOARA PESTE O SUTĂ DE ANI își propune să creeze o emulație în rândul timișorenilor și timișenilor, antrenându-le capacitatea de anticipare, în așa fel ca logica și fantezia să creeze un cadru de verosimilitate, absolut necesar. Sperăm ca viitoarele generații să nu zâmbească ironic la "soluțiile" viitorului Timișoarei propuse în 2015 de către bunicii și străbunicii lor pentru anul 2115.

Textele pentru concurs vor fi expediate, începând cu data de 20 mai 2015, pe adresa redactiahelion@gmail.com. Ultima zi de expediere a lucrărilor pentru concurs este 20 august 2015.

ACASĂ, LA VIENA...

RODICA BINDER

Mica Vienă, Micul Paris, Mica Venetie... Să fie oare aceste apelative de care se prevalează mai multe orașe europene revendicându-și asemănările cu ilustrul model doar expresia unui sindrom al periferiei? Indiferent de posibilele răspunsuri, asemănările la scară redusă între centru și margini începând cu cele de natură urbanistică și sfârșind cu un mod, un stil de viață, sunt cele care-l fac pe călătorul sosit din provincia unui fost imperiu să nu se simtă neapărat depeizat odată ajuns în marea capitală. Un locuitor al Kölnului, orașul în care trăiesc de aproape trei decenii, nu va avea de ce să se simtă din când în când ca acasă, în ambianța vieneză, așa cum i se întâmplă drumețului născut la Timișoara, Cernăuți, Oradea, Arad chiar și după ce vitregiile istoriei și trecerea timpului au diminuat semnele materiale și imateriale ale unor anumite înrudiri sau simple reflexe mimetice. Efortul de a restaura legăturile frapante și cele subtile dintre centru și periferie este, din nefericire, încă dezamăgitor de modest, de sporadic, iar pericolul ca puținele bijuterii arhitecturale care au dăinuit, așa cum s-a putut, să se deterioreze iremediabil, planează asupra multor clădiri istorice în orașele amintite.

În Timișoara mea natală, măcar efortul de a reîmprospăta memoria istorică și culturală a orașului și, prin extensie, cea a spațiului identitar transnațional, central- și est-european, mai cu seamă prin proiectul *A Treia Europă*, este exemplar și rămâne antologic la scară europeană. Tentația de a idealiza această multiculturalitate central- și est-europeană ce a caracterizat nu doar Viena, ci și Praga, Budapesta sau mai micile Viene, persistă. Ea este alimentată, pe de o parte, de actuala recrudescență a unor naționalisme, pe de alta, de necunoașterea exactă a istoriei. Și totuși, cu cuvintele vienezului Arthur Schnitzler, *prima datorie a unui prieten este de a nu-i spulbera amicului său iluziile*. Viena îi poate da unui timișorean, nu numai la văzul statuii lui Eugen de Savoya până la un anumit punct, iluzia că ar fi într-un anume fel, acasă. Și, ca toate iluziile, ea se cere întreținută. Ocaziile există...

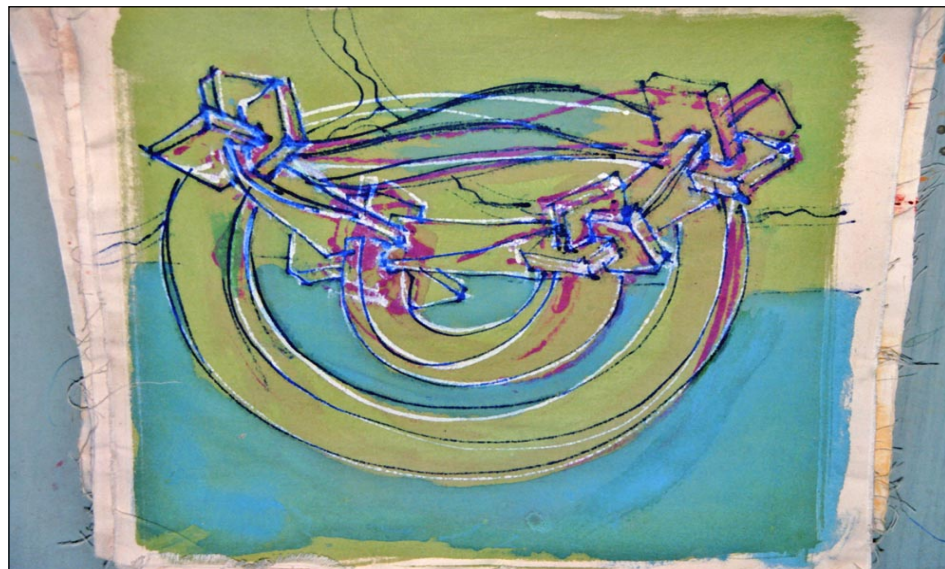
A fi la locul potrivit în momentul potrivit ține câteodată mai mult de noroc decât de pricepere. Așa se face că, aflându-mă anul trecut, spre sfârșitul lunii august pentru câteva zile la Viena, din simpla dorință de a mă bucura mai tihnit de deliciae fostei capitale imperiale, am străbătut într-o după-amiază însoțită aleile Stadtpark-ului, oprindu-mă inevitabil și în fața statuii aurite a lui Johann Strauss junior. Grupul statuar era luat ca de obicei cu asalt de turiștii dornici să se immortalizeze alături de regele valsului vienez. Din apropiere, venind dinspre malul râului Viena, ce străbate o porțiune a parcului, interpretată la vioară aprig, lăutărește, se face auzită o piesă muzicală familiară... Ciocârlia! Dincolo de pălcul de copaci și arbuști din spatele grațioasei statuii a junelui Strauss, se află o mică grădină de vară umbrită de verdeață. Înainte de căderea serii, mesele încep să fie una câte una ocupate, fiind acesta momentul în care muzicanții își încep programul. Cum era de așteptat, lăutarii erau originari din România. Am mai zăbovit în preajmă spre a-i asculta, răsplătindu-le nu doar cu aplauze, ini-moasa prestație și mi-am amintit că, în urmă cu mai bine de un an, pe când mă aflam pentru câteva zile la Madrid, o altă formație de lăutari, originari din Teleorman, electrizase în piața Operei, preț de o oră, peste o sută de persoane.

Viena avea să-mi mai rezerve însă și alte surprize, bunăoară, expoziția *Efectul Brâncuși* (Der Brancusi Effekt). Expuse la *Kunsthalle* erau nu sculpturile, ci fotografiile acestora, ce-i drept în original, executate de Brâncuși în atelierul de la Paris, actul fotografic trecând și drept o primă interpretare de către maestru a propriei sale opere. Încenarea dialogului între aceste imagini și lucrările unor tineri artiști contemporani din toate colțurile lumii, inspirați de opera genialului sculptor (printre ei și plasticiana română Anca Munteanu Rimnic) a evitat

capcanele epigonismului. Nu însă și riscul ca "citarea" unor motive din creația artistului, în registru parodic, printr-o liberă asociație de idei, să se transforme în provocare ieftină. Replicile pe care unii dintre expozanți au găsit de cuviință să le dea arhicunoscutei *Coloane a Infinitului* au fost când o suprapunere de recipiente de material plastic, când o construcție de săpunuri parfumate ori de obiecte provenind din recuzita sex-shopurilor... În pomenitele cazuri, așa-zisul *Efect Brâncuși* pare a fi fost mai degrabă rezultanta spiritului de frondă al lui Marcel Duchamp, amic de care maestrul avea să se despartă tocmai din pricina unor obrăznicii ale acestuia...

Infinit mai edificatoare din perspectiva a ceea ce ad-hoc aş numi *original* și *replică* sau *dialogul culturilor*, a fost însă o altă manifestare. Printr-o fericită potrivire de date, am putut asista pe durata popasului meu vienez și la un proiect multimedia intitulat *Viena refracted*, realizat și susținut de Adrian Mihalache, precum și la lansarea, cu aceeași ocazie, a celor mai recente ediții în limba română ale revistei europene *Lettre Internationale*, manifestări organizate de ICR, găzduite la sediul Institutului de pe Argentinier Strasse, nu departe de ilustrul Belvedere. Cu erudiție dezinvoltă, neostentativă, dând o notă de suspans conferinței sale declarat *non conformiste*, susținute în engleză, Adrian Mihalache a demonstrat când, unde, în ce fel și de către cine modelul vienez a fost proiectat în cultura română. Procesul s-ar fi petrecut prin refracție, cu ușoare abateri. În mod surprinzător, dar complementar, unele dintre aceste devieri de la tiparul dat, ușor identificabile de către cunoscători, s-au răsfrânt asupra modelului. Proiectul multimedia, ilustrat muzical cu piese de Beethoven, Haydn, Schubert, Strauss, Weber, interpretate magistral la pian de Antonia De Wolfe, a relevat și aceste interacțiuni discrete între *pattern* și beneficiar.

Pentru drumeții români de la începutul veacului al XIX, originari din ținuturile care făceau parte la acea vreme din Imperiul Habsburgic, șocul cultural produs de contactul cu civilizația Apusului, în cazul dat cu Viena, a fost mai puțin intens decât cel resimțit de Dinicu Golescu, efect consemnat în notele sale de călător, în 1812. Este episodul cu care Adrian Mihalache și-a început demonstrația, oprindu-

se asupra unor incidente din domeniul artelor vizuale, pictura și arhitectura oferind cele mai convingătoare argumente și exemple în sprijinul ideii unei *Viene refractate*. Arhitectura veacului al XIX-lea, de pildă, fie aceasta civilă, eclesias-tică sau industrială, pare să fi oferit cele mai favorabile condiții preluării unor modele, conform procedurii *copy and paste* (subliniată a fost, între altele, izbitoarea asemănare a Berăriei din Turda cu Otakringer Brauerei).

Mai spectaculoasă, probabil și prin caracterul inedit al unor detalii biografice și istoriografice, mi s-a părut incursiunea în domeniul artelor plastice. Prezența și urmele iconografice lăsate de C. D. Rosenthal, Anton Chladek sau de frații Klimt, Gustav și Ernst, membri ai cunoscutei *Künstlerkompanie*, care la comanda Regelui Carol I au executat între 1883 și 1886 lucrări în România, trebuie să fi fost mai mult decât o revelație pentru bună parte din auditoriul austriac și poate chiar pentru unii români naturalizați la Viena... După evocarea alertă a momentului *fin de siècle*, prin focalizarea romanului lui Ion Marin Sadoveanu, *Sfârșit de Veac în București*, dezvoltarea unor unghiuri de refracție a modelului austriac în suprafața prismatică a culturii române s-a concentrat asupra jurnalismului. Puse față în față, revista *Die Fackel* a lui Karl Kraus, căreia Muzeul de istorie a orașului Viena îi consacră mai multe

vitrine și *Fackel* lui N.D.Coceș par, dincolo de titlu, a-și fi găsit un numitor comun în chiar personalitatea extrem de controversată a editorilor lor, precum și în modul angajat al fiecăruia de a practica jurnalismul. Kraus a luptat cu vehemență și talent împotriva prostiei, N. D. Coceș, sedus de ideologia sfîngii, împotriva monarhiei și a oligarhiei.

Psihanaliza lui Freud, Ilustrul Cerc de la Viena, școala austriacă de economie, care au determinat în întreaga Europă modalități de gândire, evoluția cunoașterii și praxisul științific, nu aveau cum să ocolească România, reverberând în anumite cercuri intelectuale chiar și în anii dictaturii comuniste, după cum o dovedește cazul academicianului Mircea Malița. Mai puțin cunoscut pare să fi fost idealul unor State Unite ale Austriei Mari, o structură federalistă după model american, expus de Aurel C. Popovici în paginile unei cărți apărute în 1906 la Leipzig, ca și faptul că autorul a încercat să-și promoveze ideile la curte, pe când a fost consilierul lui Franz Ferdinand, moștenitorul Coroanei, ucis în atentatul de la Sarajevo. Printre cei prinși temporar în unghiul de refracție a Vienei, pe lângă figurile istorice de anvergură națională, Eminescu, Maiorescu, Slavici, se profilează și o Agatha Bârescu, marea tragediană de la Burgtheater, al cărei nume este pomenit și în satira lui Karl Kraus, *Don Münz*. De pe trambulina angajamentului financiar și economic al Austriei în România de azi, Adrian Mihalache a efectuat saltul final al excelenței și pasionantei sale conferințe. Menționând că și-ar dori o prezență culturală a Austriei în România, la fel de susținută ca cea economică, a citat în original un adagiu din libretul operei *Liliacul* de Johann Strauss jr.: *Glücklich ist, wer vergisst/ was doch nicht zu ändern ist. (Fericit e cel ce uită ce nu poate fi schimbat)*. Înțeleapta recomandare are și o străveche variantă latină: *Rerum irrecuperabilium felix oblivio*.

Cireasa pe torta savuroasă a conferinței a fost prezentarea ultimelor numere ale ediției române a revistei europene de cultură *Lettre Internationale*, înființată în 1984 la Paris de Antonin J. Liehm. Fondatorului revistei (refugiat la Paris din calea tancurilor sovietice ce au înăbușit Primăvara de la Praga) i-a fost decernat în 1997, la Salonul de Carte de la Leipzig, Premiul pentru Înțelegere europeană. Iar în 1993, ediția română a revistei a fost nominalizată pentru Premiul Stendhal. Faptul că *Lettre Internationale* dăinuie în pofida crizei prin care trec revistele culturale, în Europa, că ediția germană, difuzată și în Austria și Elveția, este deținătoarea mai multor premii prestigioase, între care și cel al Academiei de Arte din Berlin, sunt printre cele mai convingătoare dovezi ale calității și ale caracterului imperios necesar al unor astfel de publicații, tocmai în perioade de derută morală și intelectuală. Seara petrecută la ICR mi-a întărit nu numai sentimentul (sau poate iluzia) de a fi fost din nou acasă la Viena, ci m-a ajutat să regăsesc câte ceva din ce am lăsat plecând din țară și să descopăr ce nu știam că am avut.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Am fost îndrăgostit
ca piloții primelor avioane de poștă:
treceam prin păsări
sperând să mi se oprească motorul,
prin firele de telegraf,
cu gândul că mă va răsturna,
până la urmă, unul,
că voi cădea
cu sticluta mea de parfum
de pe vitrină,
și locul prăbușirii va fi descoperit
după miros de scrisoare.

Zburam de-a lungul căilor ferate,
cât să mă rătăcesc în fumul locomotivelor:
franceza mea era slabă
ca vederea sălciilor pletoase
în preajma frumoaselor vremii,
dar mă ridicam la timp de pe stânci,
salutând graseiat
din corzile de pian ale biplanului,
și apăream în emisiuni filatelice.

Îmi terminam coniacul,
mă lipeam de plicuri
și mă lăsam scuturat din blănuri de câine
ca un purice,
cum mă vedeam de jos:
meseria mea se făcea în frig
și singurătate,

iar cei mai buni dintre noi
țineau la vis nopti în șir fără să se vadă,
poate și pentru că eram tineri cu toții.

Iubeam, desigur, cu toată puterea;
îmi puneam aripile de mătase
la picioarele trapezistelor
și câștigam duminicile mai mult
decât toți proprietarii de baruri
din apropiere:
mi se spunea Soprana,
fiindcă după războaie
m-am suit într-un elicopter cu lumină tare
și am stat
în locul unei lămpi cu picior
lângă fotoliu
până la sfârșitul romanului.

Atunci,
Regina mi-a legat cu mâna ei
corespondența diplomatică de gleznă
și m-a ținut sub cheie
într-o cameră cu fereastra deschisă,
unde am albit peste noapte:
așa am intrat în rândul mesagerilor.

În zori,
am azvârlit din turnul palatului
un porumbel:
dovada nașterii unui urmaș la tron
a rămas pentru totdeauna la mine.

IDEILE AU CONSECINTE DESPRE MARXISM, MARXOLOGIE ȘI GULAG VLADIMIR TISMANEANU ȘI MARIUS STAN

Motto: "Dark planets circling the dying sun of the October Revolution..."
– George Lichtheim

Scriem aceste rânduri constatând două lucruri. Pe de-o parte, un fel de zid al tăcerii în jurul excepționalului volum *O idee care ne sucește mințile*, apărut la sfârșitul anului trecut la editura Humanitas. Autorii sunt trei intelectuali de vârf ai acestei țări: Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu și H.-R. Patapievici. Pe de altă parte, observăm reacții acide, nu tocmai bine conformate, dar apodictice, în care se încearcă, a mia oară, despărțirea experimentului de ideea care l-a inspirat. Se ignoră, cu semidoctă superbie, modul în care ideile, exprimate prin cuvinte, au articulat *discursul anihilant* care a dus la lichidarea a peste o sută de milioane de oameni. Pe urmele lui Jean-Paul Sartre ("*un anticomuniste est chien*"), anti-anticomunistul de ultim ceas mistifică, vituperează și denunță. Pretinde că demolează "clișee", în fapt neagă evidențele istorice, ceea ce Hannah Arendt numea *truths of fact*, ale mega-minciunii și mega-terorii comuniste. (v. Hannah Arendt, "The Last Interview and Other Conversations", Melville House, 2013, p. 31).

De-acă există un fir roșu înmagistrala istorie a marxismelor dintotdeauna a lui Leszek Kolakowski, acela constă în convingerea că ideile au consecințe. Că nu te poți juca iresponsabil cu scheme utopice menite să-i oblige pe oameni să devină subiecții unor experimente pentru care nu și-au dat consimțământul. Că violența generează inevitabil violență și că "lupta claselor", exaltată în "Manifestul Partidului Comunist", este un mit politic menit să instige ura socială, inclusiv formele paroxistice ale acesteia, deportările și asasinatelor în masă. Aceste teme însângerate au fost eliminate din conștiința publică prin ceea ce numim *mnemocidul comunist*.

O spunem din capul locului: cine vrea să vorbească despre Gulag, trebuie să vorbească despre utopia socialistă, deci și despre marxism. Ceea ce nu înseamnă că din marxism ar decurge automat Gulagul. Nu pledăm pentru asemenea simplificări abuzive, ci pentru o atitudine corectă în analiza ideilor revoluționare și a efectelor practice. Viziunea lui Marx despre politic a fost una anti-liberală. Nu spunem aici ceva pe care un marxist onest nu l-ar recunoaște. Mai mult, această viziune nu lasă loc pentru o concepție universalistă, atotcuprinzătoare, despre drepturile omului. A fost o *Weltanschauung* proto-totalitară. Leninismul, născut din marxism, este o doctrină totalitară. Cum scria marele gânditor liberal, Sir Isaiah Berlin, despre hecatombe născute din visele ideologilor nihilști: "N-au fost dezaastre naturale, ci crime omenești care puteau fi prevenite, și, indiferent de ce gândesc cei care cred în determinismul istoric, ar fi trebui să fie avertizate".

Spațiul social la Marx este unul scindat, fracturat, ontologic nedrept, are nevoie de o transformare apocaliptică. Revoluția înseamnă salvare. Marxismul este o teologie politică învestmântată scientist. Aici nu vorbim despre interpretările doctrinei

originare, ci despre însăși substanța ei. "Dictatura proletariului", conceptul hipostaziat de Lenin, era răspunsul lui Marx la înfrângerea Comunei din Paris în 1871. Esența ei, pe care Lenin a definit-o fără urmă de echivoc în cel mai furios pamflet pe care l-a scris vreodată ("Revoluția proletară și renegatul Kautsky"–1918), era exercitarea puterii politice de către proletariat, prin partidul comunist, în chip absolut și fără nicio îngrădire juridică. Ecuația era simplă: substituționism (partidul, adică Politburoul, în locul clasei), terorismul în locul legii. Disprețul pentru lege, declarată (adică degradată) de Marx și Engels drept "suprastructură", deci epifenomenală, secundară, derivată în raport cu baza economică și socială.

De notat și faptul că unii confundă marxismul cu marxologia. Vorbim de două lucruri diferite. Marxologia este o disciplină intelectuală specializată în interpretarea marxismelor. Pentru că nu există un marxism chintesental, ci numeroase versiuni care, uneori, se bat cap în cap, rivalizează feroce între ele. Unele marxisme au ajuns la concluzia că nu e posibilă o democrație proletară în absența pluralismului politic (Rosa Luxemburg, Karl Korsch, Cornelius Castoriadis, Claude Lefort, Max Horkheimer și Theodor W. Adorno în ultimii lor ani). Altele susțin că

e nevoie de reforme graduale, nu de salturi mortale din "imperiul necesității" în "imperiul libertății".

Dar singurul marxism care a ajuns la putere, în 1917, în Rusia, a fost cel al lui Lenin. Toate celelalte experiențe totalitare ale stângii își trag seva din acea străpungere liberticidă. Lenin nu a luat puterea de la țar, ci a luptat împotriva *liberalismului burghez* reprezentat de guvernul provizoriu condus de Aleksandr Kerenski. În ianuarie 1918, bolșevicii au dizolvat Adunarea Constituantă, expresie a dezgustului lor pentru ceea ce Lenin denunța drept "cretinismul parlamentar". A nu înțelege acest lucru înseamnă a nu pricepe despre ce a fost vorba în secolul al XX-lea. Asalturile *tuturor* comunismelor și ale *tuturor* fascismelor s-au desfășurat, mai presus de orice, împotriva valorilor și instituțiilor burgheze. A fost inventat și *spectrul mic-burghez*, o altă nălucă stigmatizantă, menită să infierze tot ce ținea de decență și civilitate. Recomandăm aici cartea clasică a marelui istoric Jacob L. Talmon, *Myth of the Nation and Vision of the Revolution: Ideological Polarizations in the Twentieth Century*, cu introducerea semnată de Irving Louis Horowitz (ediția Transaction Books, 1991). De asemenea, merită amintite scrierile importantului istoric John Lukacs.

Gulagul, teroarea roșie, distrugerea

FILIALA UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA

Vineri, 28 februarie. Volumul lui Gheorghe Schinteie, *66. Poeme dintr-un timp înrămat* (editura ArtPress) a fost prezentat de Marian Odangiu. Despre carte, despre urgențele vieții literare au vorbit Dumitru Opreșor, Maria Grapini, Cornel Ungureanu și alții

Joi 5 martie. A fost lansat volumul *O inserare nepământeană* de Aurel Pantea, apărut la editura Arhipelag XXI. Despre poet, despre literatura postmodernă au vorbit Robert Șerban, Vasile Dan, Mircea Mihăieș, Tudor Vasile Crețu, Cornel Ungureanu și alții. Poetul Aurel Pantea a evocat un proiect cultural personal – momente semnificative ale scrisului său.

Vineri, 6 martie. *Criticismul retoric și științele comunicării. Atelier pentru un vis* (editura Institutul European), carte semnată de Georgina Oana Gabor, a fost prezentată publicului de către profesorul Viorel Grecu. Despre autoare, despre raportul dintre literatură și științele comunicări au vorbit Ilie Gyurcsik, Lucian Ionică, Ioan Viorel Boldureanu, Cornel Ungureanu.

Joi, 12 martie. S-au lansat volumele apărute la editura Eubeea, *Încrustații* și *Cartea frumoasei și marele nespus* de Ștefan Goanță. Despre cărțile lui Ștefan Goanță au vorbit Nina Ceranu, Maria Nițu și alții.

Joi, 12 martie. La librăria « Cartea de nisip » au fost lansate volumele *Prozac 2. 90 de pastile împotriva tristeții* de Adriana Babeți și *Istoria lui Corto Maltese: pirat, anarhist și visător*, de Mircea Mihăieș, ambele apărute la editura Polirom. Autorii, care au stat de vorbă pe larg cu cititorii (despre cărțile lor, despre literatură, despre viața culturală a Timișorii) au fost prezentați de Cornel Ungureanu și Robert Șerban.

Vineri, 13 martie. Au fost aniversați Marcu Mihail Deleanu, Vasile Petrica și Titus Suciu, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani. Opera sărbătorită a fost evocată de Crișu Dascălu, Octavian Doclin, Gheorghe Jurma, Doina Bogdan Dascălu, Simion Dănilă, Vasile Bogdan, Cornel Ungureanu, Maria Pongrácz-Popescu și de alții, prieteni, cunoscuți, admiratori. Sărbătorii au omagiat spiritul universitar timișorean, viața spirituală a Banatului, cărturarii care au definit tradițiile literare sub al căror semn a evoluat și scrisul lor.

Miercuri, 18 martie. A fost lansat volumul *Ochi hăituți de trădare*, de Gheorghe Vidican. Despre poezia lui Gheorghe Vidican, despre ultimele lui volume au vorbit Mircea Mihăieș, Robert Șerban și alții. Gheorghe Vidican a făcut precizări cu privire la ultimele lui volume și a citit din poeziile sale.

Vineri, 20 martie. A avut loc lansarea volumului *Lumina din miera de salcâm* al lui Ioan Petraș. Despre poezia religioasă, despre volumul lui Ioan Petraș au vorbit Alexandru Ruja, Grațiela Benga, Mircea Petean. A participat, într-un amplu dialog cu participanții, despre valorile spirituale, despre rosturile literaturii, despre părintele Ioan Petraș, I.P.S. Ioan al Muntelui, Mitropolitul Banatului.

legalității, toate au început sub Lenin. Tot sub Lenin a demarat exterminismul social, prigoana împotriva clerului, sugrumarea gândirii libere. El însuși om al resentimentului, neo-iacobinul Lenin a ridicat resentimentul belicos, vendeta socială, la rang de principiu constitutiv al politicului. A așezat în centrul acțiunii confruntarea mortală *kto-kogo* (*care pe care*). Aceste lucruri au fost și continuă să fie spuse de marxologi onești, de la Boris Souvarine, Isaiah Berlin, Karl R. Popper, Iring Fetscher și Bertram Wolfe, la Raymond Aron, Shlomo Avineri, Sidney Hook, George Lichtheim, Andrzej Walicki, Irving Howe, Kostas Papaioannu, Daniel Bell, Martin Malia, François Furet, Agnes Heller, David McLellan și Alain Besançon. E păcat că un provincialism deprimant îi împiedică pe unii comentatori ai cărții lui Liiceanu, Patapievici și Pleșu să recunoască aceste lucruri care, pentru cunoscători, sunt de o banalitate de-a dreptul exasperantă. Trebuie oare să repetăm aceste truisme *ad nauseam*?

Este oare necesar să reamintim mereu, împreună cu André Glucksmann, cine au fost *Les Maîtres penseurs* care, în al lor *nesăbuit elan liberticid*, au deschis drumul către Auschwitz și Gulag? Trebuie să demonstrăm la infinit, chiar și după *Bloodlands* ("Tărâmul morții"), cartea lui Timothy Snyder, faptul că în secolul trecut cele mai înfiorătoare crime au fost comise de exponenții acelor regimuri numite de un mare intelectual polonez, gemenii totalitari? Trebuie să ne cerem scuze pentru că îndrăznim să rostim adevărul? Trebuie să accentuăm ceea ce se știe atât de limpede, anume că exterminismele "purificatoare" ale veacului lagărelor de concentrare și al camerelor de tortură au avut fundamente ideologice și că marxismul a fost unul dintre acestea? E nevoie să recomandăm lecturi precum *Viață și destiin* de Vasili Grossman ori jurnalul lui Viktor Klemperer? *Ignorantia non est argumentum*, se spune. Nici amatorismul deghizat în erudiție bombastică și retorică bovarică. Idealizarea ignoranței duce la negaționism și iresponsabilitate. Ne îngăduim să nu fim complici la aceste detestabile opțiuni. Ba chiar să le recuzăm public, fără ambiguități.

CUI ÎI E FRICĂ DE H. P.-B.?

GABRIELA OMĂT

O știam din *România literară*. Îi urmărisem cronicile și înainte de '89, dar aveam să le citesc mai atent pe cele de după 1990, pentru că mă uimea rigoarea argumentărilor, calitatea judecăților, frazarea fără cusur. Apoi i-am văzut numele legat de cel al lui Mihail Sebastian, ca îngrijitor de ediție al *Jurnalului* acestuia. Apoi am rămas uluită în fața celor șase volume de *Agende* lovinesciene, transcrise și editate cu un sistem de note incredibil, care transforma totul într-un imens tablou de epocă. Nici în fața volumelor (două la număr, cu peste 1.000 de pagini) prin care modernismul literar românesc era antologat exemplar n-am avut altă reacție decât una de admirație totală pentru profesionalismul unui cercetător și editor de clasă. Iar la sfârșitul lui 2014 mi-au ajuns cu destulă întârziere în mâini cele trei volume ale ediției critice de *Opere* ale Hortensiei Papadat-Bengescu (romanele), între care ultima carte, reconstituită cu geniu de detectiv, misterioasa *Străina*, cea pierdută (oare?) cine știe unde, cine știe cum, după război.

Atunci am hotărât că trebuie neapărat să o cunosc pe Gabriela Omăt, pentru că ne legau (fără ca ea să știe) multe fire și ne apropia cu precădere prețuirea pentru H.P.-B., marca înregistrată a romanului românesc, azi pe nedrept scoasă din uz. Voiam să o văd sau cel puțin să o aud la telefon și să aflu cum s-a putut devota cineva atâta amar de vreme, trup și suflet, unei munci sisifice, rămasă de obicei în umbră și rareori apreciată așa cum se cuvine. Am reușit să vorbim la telefon și nu am încetat să mă minunez de extraordinara modestie și discreție a Gabrielei Omăt. De inteligența ei plină de farmec, de umorul, dar și de imperceptibila ei melancolie. I-am propus să facem un interviu pe email, în care, pentru început, am rugat-o să explice pentru cititorii "Orizont"-ului de unde îi vine pasiunea pentru literatură, pentru cercetarea și editarea operei unor mari scriitori români. Am mai rugat-o să povestească despre ea, despre copilărie și tinerețe, despre truda și bucuria unui editor. Și a rezultat această confesiune, pe care n-a fost cazul să o întrerup cu nicio întrebare. (Adriana Babeți)

Idea ta de a așeza discuția noastră sub semnul "pasiunii pentru literatură" m-a surprins și m-a emoționat. O să înțelegi mai târziu de ce.

Dacă e să cobor în preistoria "pasiunii pentru literatură" de care vorbești, revăd, nu pe mine, copil, ci *lumea în care deschideam ochii*, către mijlocul secolului trecut (învăț să admit asta), în primii ani după război: cenușie, săracă, suspicioasă, cu oamenii vorbind ferit și ceva surd pândind mereu de jur-împrejur. Mi-l amintesc (puternic) pe tata, la lumina unui bec chior, aplecat conspirativ peste un aparat de radio *telefunken* – obiect-fetish al primei mele copilării, un mister *in actu* – rulat pe unde scurte, care țiuia, vâjâia și păcănea teribil pentru urechile copilului speriat. Orașul natal, Turnu Măgurele, cu micul lui port dunărean, unde, în mai 1947, venisem pe lume, nu are, ca Giurgiu sau Brăila, *pedigree* literar. Nu se auzea despre el decât la "cotele apelor Dunării", pe care le ascultam zilnic, nerăbdătoare să-l aud anunțat în trei limbi (!), română, franceză și, desigur, rusă (și n-am mai uitat: "*ghidrologiceskii buletin*; *urovin vod Dunaia*...").

Urbea nu are cu literatura cine știe ce tangențe, dincolo de baștina, aflată în apropiere, a lui Zaharia Stancu și de stabilirea aici, între 1894-1903, a familiei Hortensiei Papadat-Bengescu, care se căsătorește și își naște în Turnu primii patru copii. S-a păstrat, între însemnările ei, o schiță de portret intens disforic al târgului de pe atunci, pârjolit de soare și înecat în praf, lume de mici negustori de grâne, fără orizont spiritual, chintesență a mediocrității provinciale lăncede, pe care marea doamnă a urât-o în tot lungul ei periplu pre-bucureștean, încheiat abia în 1933.

Din parte-mi, am un sentiment de tandrețe pentru Turnul copilăriei, o jumătate de secol de la evocarea hortensiană. Era un orașel curat, nu mi-l amintesc prăfuit, ci înverzit; în grădini se rânduiau straturi tivite cu piatră văruiată și decorate cu globuri colorate – adevărat festin vizual pe acea vreme. În amieze, mirosul de zambile, mărgăritar și zambac era purtat pe o boare de pământ udat proaspăt. Casele, destul de răsărite, îmi păreau, unele, chiar frumoase, cum era clădirea poștei, în stil de conac franțuzesc *fin de siècle*: grilaj dantelat de fier forjat, peron pavat, fațadă cu stucaturi în ghirlande, ferestre în carouri de cristal, care mă fascinau cu refracții policrome, și un *putto*-fântână

în mijlocul bazinului din grădină (acolo am și fost, pe la patru-cinci ani, fotografiată!). Străzi pietruite, curbate molcom, veneau spre artera centrală, care pleca de la "ciupercă" – o fântână arteziană, rareori deschisă, din mica piațetă a gării – și ajungea, după vreo doi km., în fața parcului circular, cu boscheți stufoși pe alei șerpuite sub arbori bătrâni. La intrare, străjuia statuia numită Tudorică Dorobanțul, coborâtă parcă din Grigorescu și arătând avântat calea spre Grivița, unde pleaseră, pe aici, oștile la '77. Pe strada Griviței era și casa noastră, tipic mic-burgheză, albă, relativ înaltă, cu marchiză, și escaladată de zorele liliachii. Nu era foarte departe de parc, din chioșcul căruia, răzbea, vara, vâutuit, zvonul fanfarei.

Mândria arhitectonică a urbei era catedrala monumentală, copie a celei de la Curtea de Argeș, imagine locală nelipsită – când, prin anii '60, "s-a dat voie la biserică" – de pe cartolinele intitulate "Vedere din Turnu Măgurele", desigur, la concurență cu mândrul dorobanț Tudorică, dar și cu un cinematograf cochet, cu terasă, arcadă și turnuleț, aflat tot în parc. Erău două cinematografe în oraș, mereu arhipline la filmele bune, spre cinstea turnenilor mei, care stăteau, pentru bilete, la cozi comparabile cu cele de la gaz sau alimente. *Hamlet* al lui Lawrence Olivier, *Othello* al lui Bondarciuc, *Romeo și Julieta* al lui Castellani, *Al 41-lea*, *Zboară cocorii*, *Cadavru viu*, *Fanfan la Tullipe* și *Marile manevre*, cu Gérard Philippe, sau *Aida* cu nemaivăzut pentru mine de frumoasa Sofia Loren – pelicule care mi-au adus în lumea interioară un fast de nespus – le-am văzut câteodată în picioare, dibuind cu capul printre pulpanele hainelor celor mari. Și întocmai, dar absolut întocmai ca în poemul lui Dimov *Destin cu baobab*, în serile grăbite de iarnă, cu multă zăpadă pe atunci, orașul "zăcea înfrigurat la cinema", iar "străzile duceau poveri de șapte/doar între pauze, la cinci și șapte".

Cum vezi, atmosfera nu ieșită din comun a provinciei natale mi s-a imprimat afectuos în memorie și nu-mi amintesc să fi citit pe undeva vreo evocare "literară" a Turnului postbelic, ca să pot compara eventual aceste impresii fatal subiective. E locul să mărturisesc absența din ambientul meu sufletesc a complexului provincial. M-am atașat de toate orașele în care am locuit și, devenită bucureșteancă, am nutrit complexe admira-

tive față de Iași sau Cluj sau Timișoara (unde însă n-am ajuns niciodată). Asta la antipodul cultului patetic, aș zice, al tatălui meu față de Bucureștiul unde se născuse și crescuse, neconsolat pentru exilul survenit, după tensiuni familiale în urma căroră bunica, însoțită de el, se retrăsese în casa ei turneană "de zestre", iar bunicul și alți trei frați rămăseseră în multăvnița capitală. La Turnu o cunoscuse pe mama și, întors de pe front, s-au căsătorit (dar a ținut, cum altfel? să facă nunta la București.) Un aer de provizorat și dotare minimală, cu mobile stinghere și desperecheate, a domnit mereu în casa noastră turneană, semnalând parcă din toate ungherele năzuința tatei de a-și regăsi cândva adevăratul cămin. (A izbutit să-și aducă în București familia abia la începutul anilor '60, după inenarabile perindări, ca organ de control financiar, prin felurite orașe, între care Pitești și Constanța, unde aveam și eu a absolvi câte un an de școală generală, spre a termina apoi liceul la "I. L. Caragiale", azi "Titu Maiorescu", școală cu ștaif pe atunci.)

Învățasem "literale mari" dinainte de cursul primar și la sfârșitul clasei întâi citeam fluent, cu lăcomie, poate singura binecuvântare a copilăriei mele. Primele tipărituri fermecate avute la dispoziție, altele decât abecedarul, au fost un teanc de reviste "Lumea copiilor", coborât din podul de la țară al bunicii materne și vechi probabil de peste un deceniu, de pe când mama și surorile ei mai erau copii. Din nefericire, între marile absente în "refugiul" turnean erau și cărțile. Un cufăr cu vopsea neagră, descoperită, adăpostea, *sub lacăt*, câteva teancuri de tomuri vechi, legate cu sfoară, mereu gata, nu-i așa, pentru o eventuală plecare. Când am avut acces la această *sui-generis* bibliotecă de campanie, cred că eram prin clasa a treia, m-am trezit descumpănită în fața unor ediții îngălbenite din... Tacitus, Titus Livius, Cornelius Nepos, Sallustius, Caesar, Cicero, Horatiu ș. a., în latinește, doar câteva în traduceri "juxte". Dragul meu tată, care făcuse liceul în București, la "Mihai Viteazul", și-l avusese acolo profesor de latină pe E. Lovinescu, își dorise, *et pour cause*, nu? să urmeze facultatea de limbi clasice. N-a fost să fie. Războiul, frontul, tăvălugul postbelic determinaseră o alegere la antipod: Academia Comercială.

Păstrez și acum cea mai mare parte din conținutul bătrânului cufăr; se mai afla acolo *Odiseia* în traducerea lui E. Lovinescu și, indicibil miracol, *Hamlet*, într-o ediție "bpt", cu copertă cenușie vrăstată cu albastru. Așa se face că am devorat povestea "dulcelui prinț" cam în același timp cu basmele lui Ispirescu și... *Pungața cu doi bani*, iar duhul benign al bătrânului rege mi-a alungat pentru totdeauna spaima de fantome. Peste ani, am dezlegat și misterul lacătului, zic eu cu totul ineficient la vreo descindere polițienească: unele volume purtau ștampila "EPURAT", adică fuseseră salvate de la cine știe ce auto-dafeu din vasta operațiune de "purificare ideologică" declanșată în 1948.

Din biblioteca școlii împrumutam, cu brațul, tot felul de cărțuții ferfeniță, cu basme, mai târziu traduceri din rusește, Arkadi Gaidar, Boris Polevoi, viața comsomolistei Zoia Kosmodemianskaia și, vai!, altele asemenea, pe care le sorbeam până târziu, după ce în casă era stinsă lumina, deschizând ușița sobei în care jarul se întuneca pe nesimțite. Când bezna era deplină, îmi imaginam posibila continuare a poveștii, până adormeam pe aripile acestui prim elan "creator" din biografia mea intelectuală. Mulți ani, chiar după școala primară, am adormit închipuind istorii, și de obicei somnul mă fura în plină frământare pentru a boteza vreun personaj, așa încât, în seara următoare, continuam de unde rămăsesem și nu mai ajungeam să închei povestea. Prin clasa a patra mi s-au dăruit *Legende Olimpului*, *Cântecul Nibelungilor* și *Genoveva de Brabant*, adevărate minunății, dar culminația a fost *Cei trei muschetari*, în două volume, pe o hârtie gălbuie și friabilă, care s-a măcinat curând aproape cu totul, spre marea mea tristețe. În literatura română propriu-zis am plonjat prin două plachete roșii din "Biblioteca pentru toți", cu *Poezii* de Eminescu și Topîrceanu, pe care i-am decretat fanatic "cei mai mari poeți", învățându-i pe de rost. Făceam impresie rudelor și musafirilor recitând *Rapsodii de toamnă*, cu senzația că prin cuvintele "spaima florilor și doamna cucurbitaceelor" officiez un soi de *abracadabra*.

Cam asta pot să-ți spun despre întâlnirea mea cu literatura, fatal nesistematică și precară, dar care poate fi, la o adică, definită drept pasională, înțepită, cum a fost, provo-

cator, de absența unei biblioteci din toate locuințele cu chirie prin care ne-am perindat, până către sfârșitul adolescenței mele. Ur-marea acestei relații magnetice a fost dorința nesmintită, de-a lungul întregii mele vieți de școlar, de a deveni profesoară de limba română, încurajată de micile succese cu compozițiile pe care, din cursul primar și până în simandicosul liceu bucureștean eram frec-vent chemată să le citesc în fața clasei (am primit de două ori chiar și distincții la olim-piada pe țară, adevărată glorie, căci m-au arătat și la televizor, ba mi-a apărut și fotogra-fia, unde crezi?, în "Scân-teia"!; am dat de curând, gemând "vai de mine!", peste "orga-nul C.C. al P.C.R." păstrat cu... sfîntenie de mama, într-un plic, lângă diverse relicve pentru ea prețioase).

Mai puțin obișnuit este că de absența talentului literar ca atare mi-am dat singură seama devreme (nemaicomitând poezii de pe la 11 ani și neîncercând niciodată să pro-duc eventual proză). În schimb, plăcerea de a scrie compoziții, hai să le spun proto-eseuri, pe teme din programa școlară, a per-sistat, antrenată, cred, și de cu totul speciala profesoară de română de la "Caragiale", o vedetă a breslei, care, îmi amintesc, a con-sacrat, prin clasa a VIII-a, mai multe lecții alcătuirii a unui plan de lucrare pe temă aleasă și chiar ne-a dat, o dată, la teză, acest subiect. În facultate m-am lămurit definitiv asupra modului peripatetic al "chemării" mele literare. Îmi doream să scriu eseu sau critică sau studii de istorie literară. Și, recu-nosc, câțiva dintre dascălii de la Filologie, m-au și stimulat pe traseu. După un curs facultativ de ziaristică, în anul IV, am primit, de la șeful Catedrei de Istoria Literaturii Române, care era pe atunci Șerban Ciocu-lescu, o recomandare de "practică" la "Româ-nia literară".

Au fost câteva săptămâni neuitate, în vara lui 1969, cred – sigur e anul în care au descins americanii pe Lună! – când, îm-preună cu Ada Bittel, prietenă și colegă de "practică", abia ne dezlipeam din redacție, rămânând "de permanență" și după ce pleca toată lumea, din plăcerea de a mai primi materiale aduse de vreun întârziat sau de a răspunde cu zel vreunui telefon răzleț. Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu îmi văzuseră câteva încercări de "critică" și-mi promiteau un debut nu îndepărtat, care, prin toamnă, parcă, a și venit, cu un articol despre doi prozatori tineri, Mircea Ciobanu și Mircea Cojocaru (azi îl găsec greu lizibil). Până atunci, mi-au publicat săptămânal noție la "Ochiul magic", ceea ce m-a făcut să mă simt, pentru prima oară, cumva importantă.

La absolvire, am primit un post în proas-păt înființata Editură Minerva, consacrată "clasicilor" prin reforma sistemului edito-rial, care rupea vechea ESPLA în cinci-șase unități de nișă (literatură pentru copii, pentru tineret, contemporană, "universală" ș.a.m.d.). Împreună cu "Eminescu", "Minerva" rămă-sese în vechiul sediu al ESPLAI, care fusese și al Fundațiilor Regale, o clădire sumptuoasă de pe Bulevardul Ana Ipătescu (azi cred că e acolo o ambasadă), dotată cu o splen-didă bibliotecă în ale cărei colecții rasa de editor a lui Al. Rosetti își lăsase amprenta. Trebuie să-ți spun că sentimentul de mândrie al minerviștilor pentru descendența din Fun-dații a fost mereu unul energic și, aș spune, stimulator de excelență. Acuratețea textului, soliditatea aparatului critic al edițiilor, scrupu-losul periaj al greșelilor de culegere în trei-patru revizii, la care redacția conlucra cu un sector de corectură de aproape 20 de angajați, erau pentru redactori o adevărată religie. Intrasem într-o mică uzină a cărții, care, la acel început de drum, anunța mari proiecte de integrale critice și restituiri sec-vențiale de patrimoniu pe arii cât mai largi,

exploatând la maximum umbrela rebarba-tivei lozinci oficiale: "valorificarea critică a moștenirii culturale".

Și iată, revin acum la insolita invocare a *pasiunii pentru literatură*, sub care tu ai înțeles să plasăm discuția noastră.

E neobișnuit a privi un editor altfel decât sub specia travaliului pedestru și robace, de catalogator, săpător prin arhive, îngrijitor de texte (cu pedanterii filologice nu o dată persiflate) ș.a.m.d. Tipologia editorului e asimilată, fie și cu deferență respectuoasă, activității funcționărești pe ogorul textelor, nu pasiunii, creativității, viziunii etc., atribute nobile, hărăzite autorilor de *opere*, făuritorilor de lume virtuală... Singura tangentă cu raptul pasional a unora dintre acești cetățeni, orice s-ar spune, de rang secund ai lumii literare, pare a fi, uneori, obsesia *maniaca* pentru scriitorii de care se ocupă, vânătoarea acerbă a fiecărei fărâme de text pe care l-au produs sau de informație care-i privește. Vreau să-ți spun că nu am afinități cu acest mod al pasiunii literare. Nu colecționez nici docu-mente, nici cărți rare, nici relicve provenite de la celebrități. Până să fiu angajată într-o editură, habar n-aveam că voi deveni edi-tor. Am lucrat câteva decenii în "Minerva" – unde cei mai mulți dintre colegi se mân-dreau cu meseria lor – fără nicio adiere de ispită pentru condiția de editor, ba chiar cu un sentiment de inadecvare, deși cerusem să fac parte din redacția, ca să zic așa, mai puțin tehnică, de critică și istorie literară. Pe cei mai titrați editori îi vedeam zilnic în redacții sau prin biblioteci, privindu-i și eu, de ce să nu recunosc, cam cum am descris adineauri.

Nu râvneam la condiția lor așa cum râvneam, bunăoară, la aceea a cercetătorilor de la Institutul G. Călinescu, și ei colaboratori la "Minerva" sau întâlniți în aceleași biblio-teci. Mă consideram redactor interimar... pe viață (căci, spre deosebire de alți colegi de promoție, nu mă știam "descurca") și distilam, recunosc, anevoie, regretul de a fi ratat, la repartitie (pentru ceva zecimi la medie), unicul post acordat în vara lui 1970 la "Călinescu", precum și blocarea bizară, în ultimul moment, a locului de asistent la Catedra de istorie literară de la Filologie (atât profesorul Cioculescu, cât și profesorul Cornea mă asiguraseră că au solicitat rămă-nerea mea la catedră). Nu din veleitate tânji-sem după unul sau altul din cele două posturi, ci din acea chemare peripatetică pentru *stu-diu* literaturii, conștiință cum eram că nu am dar scriitoricesc. Astfel, mulți, foarte mulți ani la rând, reveria mea profesională a constat în a-mi imagina că, cercetător la institut, lucrez în bibliotecă pentru o temă care mă pasionează și realizez o contribuție notabilă de istorie literară! Mai rar, mă vizita și nostalgia că nu mi-a fost dat să împărtășesc, la facultate, fervoarea pentru studiul literar.

Și deodată, târziu, după 1990, când, trebuie spus, pe piața muncii literare, inte-resul pentru activitatea de editor căzuse până spre cota zero, mi s-a dat ca "sarcină de serviciu" să mă ocup de editarea "agendelor" lovinesciene. Cu doi-trei ani mai devreme, ar fi fost de neimaginat accesul cuiva vasia-nonim, ca mine, la o editare de asemenea calibru. Dar așa a fost să fie: o bizară con-vergență de hazard și destin avea să mă conducă la a deveni ceea ce sunt și poate ceea ce chiar eram fără să știu (?!). Șeful meu de redacție, Z. Ornea, mi-a spus într-o bună zi că Nicolae Manolescu e în căutarea cuiva care să se ocupe de editarea jurnalului lui E. Lovinescu. Doamna Monica Lovinescu se hotărâse a-l da publicității și îl rugase pe prietenul Niki să găsească un meseriaș harnic și bun, iar ștafeta ajunsese la Z. Ornea care, într-un acces de agitație generoasă, îmi explica ce șansă grozavă ar fi pentru

1972, în fața sediului Editurii Minerva. Gabriela Omăt, alături de Zigu Ornea, Mihai Dascal, Iordan Datcu și alți colegi.

mine să preiau misiunea: "Plecă la Paris o lună, zicea, faci o rapidă confruntare a dacti-logramelor cu manuscrisele (nu mai știu câte mii de pagini erau!) și, la întoarcere, te ocupi de îngrijirea de text." Pentru note și comen-tarii doamna Lovinescu îl solicita pe lovines-cologul *en titre* pe atunci, Alexandru George. Eram perplexă, cu inima strânsă ghem, bref, lipsită de reacție.

Dar Z. Ornea a perseverat pe cont pro-priu, i-a comunicat propunerea lui N. Mano-lescu, acesta a fost imediat de acord – mă știa din sporadicele colaborări la "România literară", posibile pentru mine, atunci, tot pe fondul "dezertării" criticilor de la activi-tatea cu pricina, în vria agitațiilor politice post-decembriste. Informată, Monica Lovi-nescu a aprobat și ea – un fost colaborator, în vizită la Paris, mă vorbea cândva de super-bine, ca să zic așa (omul era un mare exaltat), într-atât încât ea îmi reținuse numele. Și asta a fost. M-am dus la Paris, prima și ultima mea ieșire din țară, după 1990. Ce a urmat vreme de doisprezece ani – mă gândesc acum – nu e decât rezultatul unui soi de disperare (pardon de vorba patetică) de a aborda trava-liul editării, pe care, trebuie spus, în multe detalii abia atunci a trebuit să-l deprind, sub specia cercetării istorico-literare, activând, la nevoie prin trucuri de autosugestie, senti-mentul că nu puchise orbește o masă tex-tuală uscată – o mega-agendă de mii de pagini -, ci răzbat, prin porii zgârcit deschși ai criptogramelor ei, în infrastructura unui, timp, a unei lumi, a unui personaj.

Nefericita situație că paginile abundau în abrevieri de nume, titluri, evenimente, care, neîntregite, lăsau textul ininteligibil, iar pentru a le identifica era nevoie de acțiuni detectiviste, m-a obligat să adnotez frecvent enunțurile. Treptat, adnotările – necesare aproape la fiecare pagină, când nu la fiecare frază – au ieșit din matca strict filologică, acompaniind progresiv comentariile docte ale lui Alexandru George. Acesta, destul de ostenit, la cea vreme, de lovinescologie și obsedat a-și definitivă propria operă litera-ră, a acceptat bucuros aportul. Multe infor-mații se dovedeau a "lumina" textul până la a-l transforma, după cum avea a recunoaște Monica Lovinescu însăși, într-o ploaie neaș-teptată de revelații. ("Nu mi-aș fi închipuit asta sau asta...", mi-a spus nu o dată). Nu-ți ascund că, la primele volume, am avut de îndurat necurmatele ironii ale doamnei Lovi-nescu, înclinată pesemne a crede că vreau, cu acea pletoră de note, să-mi dau importanță și mă tachina botezând contrafactual ediția: "*Sburătorul*". *Note de Gabriela Omăt pe un text de E. Lovinescu...*

Aveam totuși să primesc o "reparație"

morală. În final, ea însăși a reabilitat acel nebunesc vertigiu adnotator, prestat în exclu-sivitate vreme de peste un deceniu (asta însemnând că n-am mai putut face absolut nimic altceva, nici măcar vreo vacanță), apreciindu-l drept "marea șansă a posterității istorico-literare lovinesciene" (citez aproxi-mativ din jurnalul ei). A fost, pentru mine, o premiere profesională mai prețioasă decât cea acordată ediției de Uniunea Scriitorilor. Că, fie și ieșită din comun, risipa adnotatoare nu era excesivă, ba era chiar insuficientă pentru marea de pulbere informativă din agende s-a dovedit atunci când, excedată, am fost nevoită să cer ajutor, și nu era lesne de găsit cineva suficient, iată, de *pasionat*, ca să accepte asta (remunerarea acestei activi-tăți a fost și a rămas, cum știi, mai mult simbolică). Voi fi mereu recunoscătoare excepționalei mele colege și prietene Marga-reta Feraru pentru implicarea substanțială, de la volumul al treilea pare-mi-se, la adnota-rea agendelor, fără de care nu știu cum și dacă aș fi scos-o la capăt. Împreună cu Ale-xandru George, am reușit să coagulăm o echipă de cursă lungă și, zic eu, cu bune complementarități.

Procesul a decurs identic și pe parcursul celor șapte ani dedicați restaurării, sau nu știu cum s-o numesc, a *Străinei* hortensiene. A fost tot o comandă de serviciu și tot o provocare la limită, cu nenumărate atacuri de panică a unui eșec grandios, care să-mi "încununeze" finalul activității. Culmea iro-niei, dar chiar culmea, este că trăiam toate acestea tocmai când... la început de nou secol și mileniu, prin 2001, după asasinarea (căci asta e cuvântul) "Minervei", parveni-sem, în sfârșit, a fi angajată la Institutul G. Călinescu drept "c.p.III". Numai că, atunci când profesorul Eugen Simion recrutase la institut pe cei câțiva minerviști supraviețui-tori, o făcuse în vederea creării acolo a unui departament de ediții critice, necum, după visul meu, pentru activitatea de cercetare propriu-zisă. Așa încât mecanismul substitui-rii pasionale a trebuit redeclanșat, căci nicio-dată, oricât i-aș fi prețuit literatura, nu mă gândisem la Hortensia Papadat-Bengescu pentru vreun proiect propriu.

Iată, dragă Adriana, istoria unei, hai să-i spun, cariere de editor, ca proces de transfer *sui generis*, cu injecții metodice de pasiune în truda zilnică, de la care n-am știut sau n-am putut dezerta. Plasând dialogul nostru sub raza elevată a pasiunii, ai atins chiar nervul sensibil care să-mi declanșeze confesiunea și nu mă simt deloc în largul meu după ce am cedat atât de abundent "exercițiului narcisic" pe care mi l-ai propus.

PĂI, MIO SOCIO...

Au revenit des în satul Bălăsoiu Nou, tot la câteva zile erau prezenți pe străzile localității și scrutau din priviri ce ar fi de cumpărat: terenuri, acareturi, imobile și nuci. Chiar așa! Nuci din aceia bătrâni care se cereau la Comunita Europea, că ei nu au bușteni ca să fabrice din ei mobile scumpe. Era o șansă, problema era să găsești destul de mulți ca să se merite la export. Aprobarea nu era insurmontabilă de când au intrat în parteneriat cu primarul și consilierii. Nasol se prezenta doar faptul că italianul se răzgândea destul de repede, și Ilie Șfeic nu apuca să-și pună în valoare relațiile, pilele și cunoștințele, mai precis pecereul și toți cei care gravitaseră în lumea lui. Au trecut vremurile acelea, nu are rost să și le mai amintească, trecutul nu mai contează, doar prezentul, așa e în lumea spre care năzuim: trăiești ancorat în tumultul vieții de zi cu zi, și încerci să fii pragmatic, să nu te lași, să pricepi cum e cu negocierile, cum e cu fenta partenerului – asta la început, că pe urmă și-au dat seama repede, își spuneau unii, altora: bă, cutărescule, la occident nu e așa, băi, nimeni nu caută să te tragă în piept, vorba e vorbă și afacerile merg ca pe roate, bă, nu ca la noi, unde fiecare face pe deșteptul și caută să te tragă în piept. Ba s-ar putea spune că afacerile capitaliste din țara noastră constau în graba de a trage pe unul și pe altul în piept.

Dar să lăsăm astea deoparte, să nu ne mai batem capul cu deconspirări și alte probleme de acest fel, mai bine să vedem ce facem pe străzile comunei Bălăsoiu Nou, ne plimbăm agale, "bună ziua", spunem, și drămluim totul din priviri, trece cutare damă de la sat și ne uităm la ea să vedem cât prețaluiește, trec niște colegi rromi aflați în raporturi de afaceri cu Saftello Dispiaci Browsers, un foarte iscusit afacerist pe piața antichităților care lucrase o vreme în Africa, la dracu-n praznic, practic prin Zan-zibar, și s-a ocupat acolo cu achiziționarea de artă africană pe care o cumpăra pe nimic și o revindea prin Europa, se pricepea Saftello Dispiaci Browsers, era priceput a dracu' și a venit în România noastră acu după revoluție și s-a apucat să intre în afaceri cu țiganii.

De cum a ajuns pe meleagurile bănățene și pe malurile Begheului, în Timișoara, dar și pe cele ale Mureșului, în Arad, Saftello Dispiaci Browsers a început să facă vâlvă. A angajat oameni rromi de-ai lui și i-a trimis pe sate să caute lucruri vechi, corect spus nu i-a trimis el cu de la sine putere, nu asta a făcut, ci a procedat mult mai inteligent, a organizat un fel de talcioc la el, la firmă, adică a deschis niște birouri de achiziție antichități și a început să cumpere tot felul de scaune, mese, lămpi cu petrol, lăzi de zestre, mojar, dacă știți ce e ăla, un fel de ceva în care se macină piper, adică o mașină de măcinat, sau piuă care este o ceva în care se zdrobesc nuci și boabe de piper, și zahărul, și sarea, tot felul se bate în piuă. Au venit rromii lui Saftello Dispiaci Browsers și în localitatea Bălăsoiu Nou și tocmai au luat de la o babă o ladă de zestre pictată, din anul 1892, așa scria pe lada în care baba ținea făină și a dat-o lui rromul Cărpaci

Poligrad, fost la școala generală nr. 15 din cartierul Freidorf, pentru o sticlă de doi litri de Coca-Cola. "Bă, să mor io", zice Ilie Șfeic, dacă n-ar trebui și noi să ne ocupăm de treburi de-astea, mai bine să organizăm un magazin de antichități la noi acasă, e mai bine decât să umblăm hai-hui și să facem afaceri pe după ureche. Guido nu-l mai ascultă deoarece tocmai se întreține cu un consilier comunal care îi promite că o să-i ducă pe malul Timișului să vadă o locație de fond funciar.

- Dar ce vrei acolo.
- Vedeamo, mio Ilie, pacienza, nu se știe de unde vine affari bună.
- Asta așa e, zice consilierul și se prezintă: mă numesc Nae Pitămoale, consilier în localitatea Bălăsoiu Nou. Dacă doriți cumva să mergem să vedeți terenurile cele inundabile care nu au preț mare, practic se dau gratis din partea noastră, a comunei, în ideea de a le introduce în circuitul agricol.
- Da', cum să le introducem, se va întreba uluit Ilie Șfeic când îi va fi dat să vadă nenorocirea de luncă inundabilă, năpădită de sălcii, păpuriș, bălți, broaște, cocostârci, trestiiș, scăieți cu flori mov, pipirig înalt cu măciulii maro. Ce putem face aici, își spune mai mult sieși, perplex, Ilie Șfeic fără să înțeleagă mai nimic până când, ca de obicei, îl va lumina Guido.

- E bine aici, e foarte bine, îți dai seama că primim gratis mult teren și e al nostru.
- Na și mare brânză, ce poți face cu el, să te plimbi nici asta nu poți că e plin de bălți, de mlaștini, de zbeguri, de ruguri de mure sălbatic. Nu e nimic de făcut.

- Nu te repezi, mio socio, stai calm și judecă atent.

- Asta e adevărat, în capitalism nu e deloc bine să te repezi anapoda, mai bine judeci de mai multe ori și tai o singură dată, cum se zice. Altfel poți pierde te miri ce oportunitate de affari, lucruri minunate pe care le pierzi din prostie. Bine, bine, am înțeles să nu dau buzna ca fata mare la măritat în ceea ce privește o decizie care trebuie luată, cu toate astea te întreb: ce poate face firma noastră aici în mlaștină.

- Păi, mio socio, noi potiamo facere foresta cu plop canadieni care cresc repede, în zece ani ajung buni de exploatare, se pot tăia și după aceea faciamo esport la Comunita Europea.

- Aha, carevasăzică plop canadieni. Păi, bine, bine, dar în zece ani noi ce facem, ne scobim în nas și ne uităm la ei.

- Non capisco ce e cu nasul, nu pricep.

- Păi, ce obiect de activitate vom avea în cei cinci, zece ani, noi, vreau să zic așa, ca firmă, adică sereleul româno-italian ȘI. srl ce facem în timpul cât cresc plopii canadieni, ce activități desfășurăm. Că doar nu stăm și ne uităm la plop.

- Sigur că nu facem asta, desfășurăm alte activități, putem să amenajăm o cabană din asta de lemn pe care o fac secuii, am văzut la un amic o cabană din asta, cumpărăm una și o punem în pădurea de plop canadieni și bem acolo o cafea și ne simțim bine, ce e mai frumos decât să admiri natura pe care chiar tu ai făcut-o. O pădure și o cabană.

(Fragment din *Trilogia Corso*)

SOMNUL LUI ACHIM VIOREL MARINEASA

Mergi la adunarea din amfiteatrul institutului. Acolo sunt alții. Doar că în ultimele rânduri stau cei ce așteaptă momentul de început al următoarei manifestări. Ei rād, pālăvrăgesc. Îl recunoști pe unul al cărui nume începe cu SIG. Îți ceri scuze, ieși. Mai e un pic până la ora fixată. Parcă ai avea o intenție ascunsă. Te răzgândești. Or să te prindă cât ai clipi. Ai un document ascuns sub haină. Cauți cheia fostului cabinet. Încerci să deschizi niște uși. Îți faci socoteala. Ieși din clădire. Cu mâna stângă îndoi, rupi porțiuni din pistol. Te miri. Parcă-i din tablă moale. Știi că trebuie să ștergi amprente. Nu poți arunca nicio bucată fără să te asiguri. Ești pe stradă. Musai să ajungi la locuința secretă. Acolo poți să-l dezmembrezi în voie. Umblând furișat, dai de o cunoștință, o doamnă binevoitoare. Ea se îndreaptă spre marea întrunire. Dacă nu te întorci, ar putea să te excludă. Nu vor avea la dispoziție decât represalii minore. Doamna te întreabă cum te simți. Zici că ți-e rău. Abcesul îți umflă zona poatrinară. ți-e teamă să nu alunece pe căptușeala vestonului. Batjocoritoare, femeia îți recomandă să te duci la doctorul Drăguțu. "Nu mă duc la niciun doctor Drăguțu", îi replici violent. O lași baltă pe cucoană, iar ea, simți cu spatele, privește lung în urma ta.

Te îndrepti vijelios spre apartamentul clandestin, însă te întrebi dacă-i bine. Să nu-i cerceteze pe ai tăi, ca să afle unde poți fi, iar ei, din râvnă, din cordialitate, să deconspire ascunzișul, așa că te vor surprinde în clipa în care te chinui să scapi de stigmat, făcând vânt în locuri diferite fiecărei fărâme (manșon închizător, plombagină sfâșiată, zgârciuri și puroi), după ce ai șters indiciile, ca-n filme, cu batista, însă încă întrebându-te dacă-i suficient și dacă vei avea priceperea să duci operațiunea până la capăt. Te afli pe platforma unui tramvai. ții tancul/ arhiva/ tumora la piept, incomod, cu mâna dreaptă. De unde au apărut trei (trei?) femei. Una e foarte tânără, o fată. Le cunoști vag. Îți spun în trio o glumă și brusc te înseninezi. Râzi. Cea nevârstnică te întreabă care-i taina că treci de la una la alta. În timp ce ai hohotit, te-ai dovedit imprudent. Se pare că țeava, excreșcențele s-au ițit de sub sacou, iar verbul care demolează a emanat din bustul tău de ventriloc. Ai înspăimântat-o pe fată. Da, uite ce-ai făcut, e tare speriată, te mustră una dintre celelalte. O chemi deoparte pe adolescentă, asigurând-o de bunele tale intenții. Nu ești convingător. Te trezești.

Angină pectorală, combinată cu reumatism, cu spondiloză cervicală. Nu doar atât. Câte păcate! Depui eforturi să rămâi deștept. Știi din alte experiențe că visul se poate relua. Așa se și întâmplă. Ești din nou pe platformă. Au dispărut cele trei. În locul lor, un moș care te pironeste cu privirea lui rea; pe deasupra, un damf de spurcăciune îi iese pe bot și vine în valuri asupra-ți. Se tot înghesuie-n tine o copilă cu trei prunci, doi de câte-o mână și altul la sân. Tangajul tramvaiului ți-i catapultează în picioare, în coaste. Mama minoră îți cere bani pentru pâine și lapte, în timp ce se uită aiurea, parcă preocupată să înregistreze ce-i pe traseu. Ea miorlăie insuportabil, egal, despre drepturile omului, despre emanciparea femeilor, despre discriminarea pozitivă, iar laitmotivul e pâine și lapte, nu trebuie s-o iei de nevastă, chiar dacă unul dintre plozi, nu știe care, e din sângele tău, a învățat-o Frau Oti, tu trebuie să cotizezi doar pentru pâine și lapte, ea nu are pretenții decât la un corset, atâtea nașteri au dărmănat-o. Moșul pufăie ca o locomotivă. Ești nevoit să-ți ții respirația. Ai mici te trag de nădragi. În locul fătucii dai ochi în ochi cu amorul pe care l-ai părăsit din calcul în junete, acum are aspect de mătușă pusă pe harță, te apucă de poalele cămășii.

Până la urmă, obiectul o să pice. Cum să scapi de porcăria care-ți apasă pieptul? Te scuturi. Deschizi un ochi. Recazi. Vrei să vezi ce se întâmplă mai departe. Ai coborât din mers. Individua cu cei trei copii ți-a ieșit în față. Cotești. Te izbești de câțiva care merg teleleu. O iei aproape la fugă. Îi auzi pe urmele tale. De-acum și-au reunit vocile. Cântă despre pâine și lapte pe un refren cunoscut. Parcă ar fi *Strange Kind of Woman*, cam din momentul în care Ian Gillan își lansează țipătul ăla ce nu se mai termină. În sfârșit, ești aproape treaz. Ai scăpat. Nici acu nu vei da socoteală. Întinzi mâna spre noptiera din cabină, de zici că faci un gest decisiv. De fapt, încă te simți confuz. Îți trebuie un pic până să identifici sforăitul discret de alături cu tovarășul de compartiment, un ins care, înaintea să se culce, a scos din bagaje o scufie interbelică, o pernă ergonomică și niște papucei de lână. Pusă la fix, iei cartea unui amic care se părea că te-a uitat, dar care, iată, își reia, chiar sub această formă, prezența. L-ai regăsit zilele trecute în documente, în scurte însemnări din vremea tinereții, iar acum îți vorbește, în timp ce tu întărești lumina de veghe, prin textul la care ajungi deschizând la nimereală volumul, despre plăcerea de a te travesti în ucigaș, în harambaș, în femeie de stradă atunci când, melancolic și vinovat, în zilele libere, îți recapitulezi viața.

ANTICLINAL (II)

PAUL EUGEN BANCIU

Cândva te vei dumiri că nu ești singur, că aburii colorați cu miros de crini, tabac și lăcrămioare sunt rămași în genă de la tatăl tău și de la mama ta, care continuă să te însoțească de acolo de unde sunt, în călătoria spre adânc, că vocile lor, care te-au ocărat sau povățuit altădată au rămas imprimate în timpanele sufletului, iar nările tale adulmecă urma lor. "Nu merge mai departe, căci vei trăi o singurătate pe care n-ai s-o poți înțelege — auzi din nou glasul unui duh —. Și-ai să vrei să te desparți de tine și să te întorci în lumea din care ai venit, să-ți trăiești viața alături de ceilalți, de care ai fugit! Și ai să crezi că acum știi să te bucuri de ea... Dar nu va fi așa..."

Vei simți un sentiment confuz că vocea aceea e a tatălui ceresc, al cărui chip în camera aceea din grotă ți se pare a fi a tatălui tău, și că de fapt ești retras la o mănăstire, în chilia ta, unde sub forța unei rugăciuni din noapte reușești să te confunzi cu o lume despre care ceilalți te-au învățat că este sfântă. Și vei crede că mai mult nu se poate dori, că dincolo de contopirea cu ceea ce știi tu că este dincolo de toate cele omenеști nu se poate trece, nu se mai poate ajunge nicăieri. Dar glasul care te povățuiește nu te poate opri să nu mergi spre o altă ușă ce dă mai în adânc, spre o cameră unde să fii numai tu, într-o singurătate pe care n-ai s-o suporti și pe care n-ai s-o înțelegi de unde vine și-o să-ți cauți trupul tău, uitat afară, să știi că mai ești și să-ți dorești să te întorci între oameni. O cameră adâncă, aflată dincolo de tot ceea ce crezi și tot ceea ce ți-ai putut imagina că aparține vieții unui om, unde se învălesc nori colorați violacei și negri, albi și portocalii, care-ți spun ce se va întâmpla în viața ta după ce te vei întoarce din exilul interior.

O voce îți spune: "Aici numele tău este altul", și nu înțelegi cine poate să fie, de vreme ce sentimentul sacralui simți că a rămas în cealaltă cameră, odată cu ultima urmă din cel care ai fost înainte de a coborî în grotă, o pieleă de spirit îndumnezeită. Vei vrea să te întorci, dar toate ușile vor fi închise în urma ta, și-atunci vei pleca mai departe, spre ultima dintre camerele grotei, cu teamă de necunoscut.

Pe culoarul strâmt ce duce spre adânc vei redescoperi în tine toate stările de suflet de care ai fugit când erai între oameni, doar că acum nu le mai auzi nici glasurile, nu le mai vezi nici chipurile, nici ecurile lor așa cum ți-au rămas în amintire. Nu vor mai exista pentru tine nici eroii cărților, ai istoriilor lumii, ai filmelor pe oare le-ai văzut cândva, nici imaginea iluzorie a Pământului văzut de la înălțimea sateliților, nici cele ale câmpiilor verzi sau ale oceanelor la tropice, printre corali și pești colorați, nici acelea ale munților violacei în apusul soarelui, ci doar umbra ta proiectată de feștila ținută în mână să-ți lumineze pașii, undeva în față, pe ușa pe care o crezi a fi ultima din coborârea ta în interiorul sufletului. Până și dumnezeu se va fi retras undeva în mijlocul oamenilor de care ai fugit.

În camera unde vei intra pereții vor fi albi, ca de spital, luminați de undeva de sus, printr-o răsuflătoare a grotei ce dă direct în lumea din care ai venit, dar ale cărei ecuri nu mai ajung până acolo. Pe pereții aceia albi ți se va părea că vezi desfășurându-se

povestea unei vieți străine, din care nu mai recunoști decât crâmpеie, și-ai să te dumirești că povestea aceea și eroii imaginari pe care-i vezi și-i auzi și-i simți și-i miroși sunt invenția ta, pentru că au existat întotdeauna în tine, și-acum încep să țină locul lumii pe care ai părăsit-o și pe care ai lăsat-o în urmă.

O să simți bucuria facerii lumii, precum o știi din *Biblie*, dar cu certitudinea că tu ești cel care dă naștere tuturor văzuteilor și nevăzuteilor, că tu ești cel ce risipește ca o păpădie sămânța printr-un univers strâmt, cât o cameră de grotă, al cărei soare e o simplă răsuflătoare ce dă spre lumea reală. N-ai să mai vrei să treci spre altă cameră a grotei, pentru că întregul univers simți că e adunat în aceasta cu pereții albi și cu imaginile pe care ochii tăi le văd proiectate acolo. O stare de bine, ca a ziditorilor simți cum te cuprinde în întreaga ființă. Te așezi, să rămâi mai mult sau pentru totdeauna acolo, fără să mai fii măcinat de curiozitatea de a vedea ce se ascunde în celelalte camere ale grotei. Îți spui că exilul tău interior a ajuns la capăt, fără să mai vrei să te întorci.

Te vei așeza pe o lespede mare să privești fascinat povestea vieților ce ți se arată acum, să afli finalul. Să poți desluși mai apoi măreția universului creat de tine și lăsat să-și petreacă destinele de piatră, dacă e piatră, de pom, dacă e pom, de ființă, dacă e ființă, ca din toate să înțelegi de ce ai simțit nevoia să te retragi din lumea aceea atât de asemănătoare făcută de altcineva să se întrepătrundă atât de bine între umbrele și luminile ei, ca un tot când luminos, când întunecat, ca un înveliș viu al unei planete de aiurea. Vei vedea lupte, vei recunoaște săruturi, vei vedea copii născându-se, toate petrecute între niște străini și vei simți dintr-odată dorul de ceea ce știai că ai lăsat în urmă. Atunci, în clipa aceea, vei vedea că zămbetele chipurilor imaginate pe pereții albi ai grotei se transformă în rânjete, ochii devin injectați și dau să iasă din orbite, și vei simți cum se reped la tine, nerecunos-cătoare, să te sfășie.

Te vei ridica temător de pe lespede pe care stăteai și vei porni în grabă spre ușa pe care o vezi în față, cu speranța nerostită că aceea te va scoate afară, în lumea din care ai venit și pe care încă o mai poți ghici în intențiile ei, să te poți apăra. Imaginile de pe pereții albi te vor urmări ca niște erinii pe culoarul ce duce spre următoarea cameră, silindute să alergi din calea lor.

Mai jos te va aștepta o cameră întunecată, unde întreaga lumină va veni doar de la feștila ta, mărindu-ți umbra printre stalactitele și stalagmitele din spatele tău, ce se ridică și coboară ca niște dinți de rechin gata să te sfășie. Dar nu-ți va fi teamă, ci te vei întreba dacă trăiești, dacă succesiunea întâmplărilor din drumul tău spre interiorul sufletului face parte din tine, sau e o invenție de moment a unui om speriat de viață. Din jocul umbrei tale în mișcarea făcliei vei desluși gânduri fără de formă, ce te vor face să înțelegi esența tuturor lucrurilor și vieții, sensul ei, pe care însă nu le vei mai putea comunica nimănui. Vei renunța să mergi mai departe, așteptând ca acolo, la acel capăt ales de tine, în ultima dintre camerele unde te-ai oprit, să-ți înțelegi ființa ca pe un univers.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRINZEU

12. 04. 1908. Bunicul are 25 de ani. Peste două săptămâni își va susține doctoratul la Viena, apoi se va căsători cu bunica și, hirotonit, își va începe la Petroșani cariera de preot greco-catolic. Ar fi preferat să ajungă la Vulcan, acolo unde se născuse, dar locul de capelan fusese ocupat atunci când a decis să plece la Viena. În urma unor exerciții spirituale la Institutul "Sfântul Augustin", își notează pe o hârtiuță gândurile. Să fi fost adresate cuiva, de vreme ce sunt semnate, sau sunt doar niște cugetări răzlețe? Chiar și după un secol, ele reprezintă o atitudine potrivită unui tânăr care dorește să se dedice cu adevărat profesiei aalese :

"Sunt în prag... mai câteva zile, săptămâni, luni și voi pași în viață. Voi începe viața serioasă, lupta, munca; va trebui să pun în aplicare ceea ce am câștigat în decursul pregătirilor de vreo 20 de ani de școală. Cum voi reuși aceasta? Avea-va ceva succes pregătirea mea deosebită? Sau nu voi ajunge mai mult decât un om simplu, cu o pregătire ordinară? Dumnezeu știe... Un pesimism, o pusilanimitate oarecare mă stăpânește. E în firea omului prea simțitor, dar în mine s-a potențat prea mult și este un prea slab îndemn, slab motiv pentru idealism, pentru însuflețire extraordinară. Ce să și aștept alta la noi? Pentru ce stăm așa de rău în biserica noastră? Pentru că nu se prețuiesc oamenii! Ce va fi cu mine în viitor? Voi ajunge capelan la Petroșani, voi sta câțiva ani (poate 4-5-6 ani) capelan, apoi vine altul, pe care nu-l pot recunoaște de autoritate asupra mea și va trebui să mă duc cine știe unde... Ce mângâiere va fi asta? Alții, fără să se fi trudit vreodată ca tine, fără să fi produs ceva extaordinar, prin aceea că și-au folosit datorințele, ajung mai bine... Ce îndemn e acesta pentru tine?... Slab, slab...

Dar: să nu mă las stăpânit de cugetele acestea!!! Privind lucrurile din altă parte, pot zice că nu este nimic de ce să mă plâng și că toate mi-au reușit cum e mai bine. Oare trebuie să mi se împlinească chiar mie toate poftele? Ce era dacă ajungeam deja în Vulcan? Puteam face doctoratul așa ca acum? Puteam veni la Viena și câștiga acest favor științific și moral, pe care îl voi avea o viață întreagă? Puteam să fiu și în căsătorie așa de fericit? Trebuie să recunosc că până acum nu mi s-a făcut nedreptate! Numai să nu fiu așa de simțitor și pretenziv. Umilintă, inimă bună, bucurie sufletească, iată ce trebuie să am!! Oare nu m-a tratat episcopul mai presus ca pe alții? Mă cunoaște bine și are grijă să mă trateze în mod corespunzător. Am putut observa că mă privește așa cum corespunde adevărului. Să-mi văd de lucru, să fac tot ce pot, să nu mă las spăriat. Să umblu cu frumosul și bine cu oamenii, așa voi câștiga și vor avea față de mine considerațiunea ce trebuie să o aibă. Apoi să nu fiu pretenziv! Atunci nu mă va supăra dacă nu mi se împlinește oarecare așteptare.

O inimă bună, dispoziție sufletească ușoară, optimism, convingerea că meritul își are răsplata sa și nici o energie fizică sau morală nu rămâne nerăsplătită!!! Circumspecție, să nu fac nici o socoteală și nici un pas pripit, întotdeauna așa ca să nu mă căiesc la urmă. Pe mine, ori de câte ori am greșit ceva, întotdeauna m-a pedepsit Dumnezeu și au aflat oamenii.

Sors bona, nihil aliud! Doamne ajută!

13. IV.

Poate am pierdut dispoziția virtuților câștigată în exercițiile spirituale, am pierdut simțul și modul de cugetare mai înalt pe care-l aveam în urma lor. Văd că petrecerea avută în lumea reală, atingerea cu cercurile lumești, experiența cu realitatea crudă m-au făcut așa și pe mine, m-au profanat. Trebuie să mă îndrept iarăși spre o viață mai înaltă. Îmi voi ține modul de cugetare pe un nivel mai înalt, deasupra liniei de toate zilele, voi fi habitual ocupat cu cele de mai sus, mă voi opune la cel mai mic prilej care e în stare să mă tragă jos de acolo. Voi urma iarăși deprinderi ascetice pentru a-mi oțeli voința și a mă întări. Trebuie să mă dezvolt într-o individualitate mai înaltă! Nu voi reacționa la gândul că ceva nu are preț înaintea oamenilor, că totul e zadarnic, nici la ceea ce fac alții, căci așa de ușor ajungem la lucruri pentru cari mai târziu ne așteaptă pocăința...

Nicolae Brînzeu"

NU STIE STÎNGA CE FACE DREAPTA

RADU PAVEL GHEO

În România contemporană, ca să fii cu adevărat de stînga, trebuie să fii de dreapta. Așa scriam în numărul trecut, într-o exprimare numai aparent neserioasă. Lasă că de ceva vreme cele două spectre ale politicului s-au amestecat foarte populist unul cu altul în mai toată Europa, dar noi nici măcar n-am avut o stîngă și o dreaptă veritabile cel puțin de la Gheorghiu-Dej încoace. Ceea ce încercam să spun – fără a intra în detalii teoretice în care m-aș putea pierde și care nici n-ar fi foarte utile aici – e că fără un aflux puternic și constant de investitori străini din lumea capitalului "oneros", România și românii n-au nici o șansă să-și dezvolte un sistem de susținere socială a celor mai defavorizați dintre noi. Motivele sînt simple: dincolo de propaganda naționalistă, România e un stat sărac, slab dezvoltat și prost administrat, deci condamnat la subdezvoltare. În momentul de față șansa cea mai mare pe care o are e apartenența la U.E., adică includerea – chiar și într-o poziție periferică – în cercul privilegiat al societăților prospere și cu acces la resurse.

Astfel, o sursă de dezvoltare primară a țării o constituie – deși poate că sună cinic – exploatarea forței de muncă din țară de către capitaliștii occidentali. Multinaționalele, companiile de producție industrială, lanțurile de supermarketuri din Europa și Statele Unite își deschid birouri, fabrici, puncte de lucru în România și obțin profituri de pe urma angajaților de aici. Lumea rapace a capitalului, cum ar spune marxistii. Și poate că au dreptate. Mai mult, nu doar că salariile pe care le plătesc acești duri reprezentanți ai capitalului sînt pretutindeni mai mici decît profitul pe care îl obțin de pe urma trudei salariatului, dar angajații din România sînt chiar mai nedreptățiți: ei primesc cam un sfert din salariul pe care l-ar primi un angajat din Franța, Germania etc. pentru aceeași muncă. Și nu e drept așa! Evident că nu e drept. Nu trebuie să fii de stînga ca să recunoști atîta lucru.

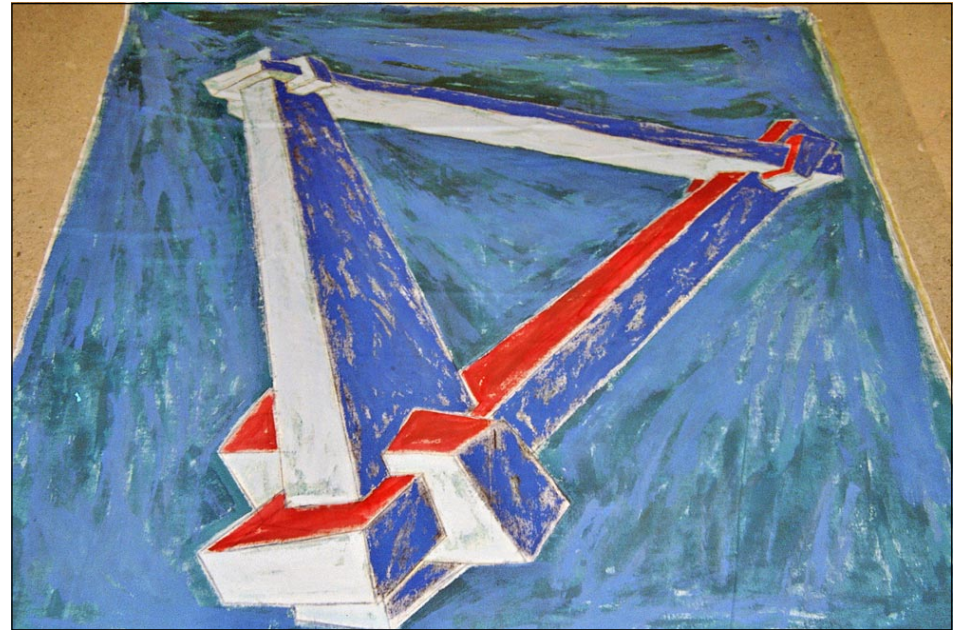
Sigur, n-ar fi rău ca salariul unui muncitor dintr-o fabrică de volane auto din România să fie egal cu cel al unuia dintr-o fabrică similară din Germania. Doar că aici apare o mică problemă (un *catch*, cum ar zice americanii): de obicei investitorii străini vin în România tocmai pentru că plătesc salarii mai mici. Dacă n-ar fi așa, n-ar mai veni. Iar dacă n-ar mai veni, zecile sau sutele de mii de oameni care sînt exploatați de capitaliștii străini ar deveni șomeri, apoi asistați social. Sute de localități din România supraviețuiesc – iar o bună parte dintre ele chiar se dezvoltă – grație acestor capitaliști, care au investit în țara noastră ca să își obțină profiturile lor capitaliste. Fără ei, acolo ar fi fost o mare de șomeri alcoolici umblînd pe niște drumuri de pămînt. Sau o droaie de bătrîni ce-și așteaptă copiii să se întoarcă de la muncă din străinătate măcar de sărbători.

E cinic și e nedrept, o mai scriu o dată. Dar România nu are de ales, pentru că nici

un guvern de după 1989, de stînga sau de dreapta, n-a găsit o cale de dezvoltare viabilă a țării (și, ca să respectăm adevărul, nici n-a căutat-o). Altfel, în sărăcia românească, salariile mici ale angajaților din fabricile de componente construite în România, prin externalizarea activităților din alte țări, sînt mari în comparație cu ce oferă piața internă. Nici măcar nu sîntem un caz special: au trecut prin asta și alte țări în momente de criză. Așa cum și migrația forței de muncă, în special a celei necalificate, e un fenomen cunoscut: pe salarii mai mici, în condiții mai grele, muncitori din Italia au construit căile ferate elvețiene, turcii și ex-iugoslavii au muncit cu milioanele în construcții în R.F.G., iar azi românii, sîrbii, bulgarii fac agricultură, îngrijesc bătrîni sau muncesc pe șantierelor din Europa Occidentală.

E ceva ce sistemul comunist n-a putut schimba, ci doar a mascat. Îmi amintesc de țărani din satul meu, ce trudeau din greu pe ogoarele CAP-urilor, care pe hîrtie erau ale lor, ale gospodăriei colective. Oamenii erau plătiți cu sume mizere și ajunseseră să nu mai aibă nici pîine, în timp ce ei tocmai recoltau grîul care, teoretic, le aparținea. Și îmi mai amintesc un caz mai recent, tot din România, dar legat de practicile din sistemul comunist chinez, pe care stîngiștii îl prezintă de obicei ca pe un model de succes. În Iași, în timpul construirii unui mall elegant și controversat, au fost aduși să muncească lucrători chinezi, pentru că, venind din țara comunismului victorios, ei puteau fi plătiți chiar mai prost decît românii. La un moment dat o parte dintre ei au încercat să facă o grevă, plîngîndu-se de condițiile mizere de muncă. Greva lor a fost ignorată de mai toată presa românească, a fost ascunsă și înăbușită de conducătorii șantierului, iar apoi muncitorii recalcitranti au fost expediați înapoi în țara egalității și dreptății de supraveghetorii lor de partid.

De aceea zic, ca om de stînga (orice o mai însemna asta), că singura șansă a unei țări ca România este dezvoltarea unei societăți concurențiale stabile, sub un control firesc al statului, în vreme ce politicile așa-numite de stînga ar trebui să se concentreze în primul rînd pe dezvoltarea unui sistem de învățămînt performant (inclusiv de tip profesional) și a unui sistem de sănătate eficient. Oameni sănătoși și educați, asta ar trebui să fie principala grijă a unui guvern responsabil. E ceva la mintea cocoșului politic. Concurența și competiția, motoarele capitalismului, sînt înrădăcinate în firea umană și nici un sistem egalitarist nu le-a putut elimina vreodată – ba chiar dimpotrivă. A oferi însă fiecărui om, indiferent de condiția lui socială, șansa de a-și atinge maximumul de potențial, printr-o educație adecvată și un sistem de sănătate care îl protejează, e un deziderat firesc al oricărui guvern național. Și e ceea ce în România nu fac nici stînga, nici dreapta – fiindcă noi nu avem nici stîngă, nici dreaptă politică. Avem doar discuții despre. Care nu folosesc nimănui.

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Marti, 24 februarie 2015

A apărut *Orizont*-ul pe februarie. La redacție, la povești cu M. M. care îmi vorbește despre *Ulysses*. O oră. Curs intensiv! A scris peste 700 de pagini din cartea despre personajul lui Joyce, va apărea în toamnă și va conține inclusiv un îndrumător de lectură, un fel de... GPS al romanului. Întreb despre traducerea lui M. Ivănescu, singura, de altfel, a lui *Ulysses*. Bună, aflu, dar cu multe lucruri care nu pot fi înțelese fiindcă traducătorul nu știa contextul anumitor referințe și nici nu avea aparatul necesar pentru o traducere... totală, atunci când a făcut-o. Rareș Moldovan a promis că se va înhăma el la Joyce, încât noul *Ulysses* și cartea lui Mircea Mihăieș să apară concomitent. Să nu uit să-l întreb pe Rareș cum stă cu tradusul.

Vineri, 27 februarie 2015

Cu Crina la film. Vedem *Paddington*, povestea unui urs care pleacă din Peru, unde s-a născut și trăiește, la Londra, ca să-și caute o... casă nouă. Mă învăluie de câteva ori emoțiile și încerc să le maschez, să nu vadă fiică-mea că mă comport mai copilărește decît ea și că am lacrimi în ochi. Gata: nu mai merg cu copiii decît la filme 3 D. Îți pui ochelarii și poți da nestingherit de aia mici, care rîd cu sughițuri, apă la ursuleți.

Marti, 3 martie 2015

La filmul *De ce eu?* Sala Filarmonicii e aproape plină. Jocul actorilor este excelent, de la debutantul Emilian Oprea și deja consacratul Mihai Constantin, la venerabilii Virgil Ogășanu și Dan Condurache. În schimb, povestea se conturează greu, intriga e în... plic. Dacă s-ar subtitra filmul și apoi s-ar exporta în Europa, mă tem că nu prea s-ar înțelege despre ce e vorba. Sunt prea multe fire spre o realitate pe care trebuie să o fi știut dinainte ca să te prinzi de ea în timpul vizionării. Și îmi pare că sinuciderea din final a procurorului nu prea are justificare. Nici drama nu-i accentuată cît (sau cum) trebuie. Nu-mi pare rău când văd personajul principal, jos, pe caldarâm, fără suflare. Nu am căzut odată cu el, am rămas în scaunul meu de spectator. Dar poate că n-am empatizat cît trebuie...

Joi, 5 martie 2015

Lansăm *O înserare nepămînteană*, volumul de poezii al lui Aurel Pantea, la *Orizont*. Alături de Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș, Vasile Dan, e un public consistent, de cititori și scriitori, între care îi remarc pe Eugen Bunaru, Tudor Crețu, Silvia Negru, Monica Rohan, Doina Silaghi, Ariana Vulpe, Ion Șerban Drincea, Marian Oprea. Domnul Odangiu ne face fotografii și, după eveniment, ne invită undeva. Unde? Păi dacă Petre Stoica a scris *Șambelan la curtea coniacului*, noi de ce n-am fi... poeți și critici la Curtea berarilor?

Seara, la film, la *Aferim!*. O grozăvie de poveste, după un scenariu de Radu Jude, regizorul, și Florin Lăzărescu, prozatorul. Alb-negru, așa cum se cade pentru un story din secolul XIX. Cu replici deochiate (bine că n-am luat copiii!), cu umor snăgos, cu epic curgător, fără fente, cu actori în formă. Iar peste toate, ca praful de pe drumurile pe care caii le străbat de la începutul și până la sfârșitul filmului, e presărată o mare tristețe.

Marti, 10 martie 2015

Tocmai am primit un lot de bancuri de la Virgil Mihaie, unul mai fain ca altul. Totuși, în top trei ar cam fi astea:

Polițistul s-a apropiat de mine și mi-a spus:

- Vă rog să mă însoțiți la secție.
- De ce, domnule polițist? N-am făcut nimic.
- Știu. Dar mi-e frică noaptea singur în Ferentari...

Doctorul își întreabă pacienta:

- Ce vîrstă aveți, doamnă?
- Mă îndrept spre 30.
- Din ce direcție?
- De ce fotbalul feminin e atît de slab dezvoltat?

- E greu să găsești 11 femei care să accepte să se îmbrace la fel.

Miercuri, 11 martie 2015

Singurătatea e uneori atît de îngrozitoare, încât umbra se sperie de propriul trup.

Joi, 12 martie 2015

Lansare dublă la Cartea de nisip: Adriana Babeți, cu *Prozac 2*, și Mircea Mihăieș, cu *Istoria lui Corto Maltese*. Librăria e plină, mulți studenți, se stă și în picioare, dar și în spatele autorilor și prezentatorilor. Domnul Ungureanu, care îi cunoaște înaintea de a se cunoaște cei doi între ei, vorbește despre prietenie și literatură. Apoi, autorii intră într-un vesel și autoironic dialog despre glorie și fapte literare, despre propriile cărți, despre cele care vor urma. Îmi pare rău că mi-am uitat reportofonul acasă și n-am înregistrat discuția. Dar poate că nu toți cei de acolo au fost amnezici.

Luni, 16 martie 2015

Vladimir Putin, care a dispărut de mai bine de o săptămână și pe care pariurile îl dădeau ba mort, ba operat estetic, ba proaspăt tătic, ba arestat, ba gripat, ba răpit, a apărut la televizor. Fresh și nevătămat.

Am descoperit pe facebook-ul fotografului Sorin Onișor o imagine nemaipomenită, care-mi va fi coperta cărții de poezie, fiindcă Sorin, generos, a reacționat imediat la entuziasmul meu și mi-a oferit-o. Ce-aș mai povesti-o, dar, mai ales, ce poveste i-aș țese!

Marti, 17 martie 2015

Într-o librărie. – *Doamna patriarhului* aveți? – Nu mai avem, dar am primit *Un fleac de singurătate*.

SCOLOPENDRA

IOAN RADIN

Ioan Radin a publicat foarte puțin, dacă ar fi să-l comparăm cu colegii săi de generație, unii dornici de afirmare în literatură, alții în publicistică. În politică. A rămas un echinoxist solidar și solitar, prozator strălucit înainte de 1989, cu două cărți apărute și cu una – **Scolopendra** – rămasă în sertar, cu traduceri care s-au înmulțit enorm după 1989. Întors la Timișoara (1990!), realizează antologii ale avangardei sârbe, traduce în și din românește, devine un component important al grupului A Treia Europă. Scrie alte proze. Fiindcă scria și rescia, nu știm dacă le considera publicabile. Terminat, de demult, era **Scolopendra**, roman și scenariu de film, cu titlul **Nouă secvențe din interior**. Roman "experimental", **Scolopendra** se desfășoară sub semnul unui dialog (infini?) care asediază, fără cruțare, o familie. Un roman "al familiei", într-un timp rău. Alte romane, alte traduceri, au rămas, încă, în sertar. Le vom publica și noi și prietenii lui. Sperăm. (C.U.)

1.

- Des-piii-naaa! Dees-piii-naaaa!
- Vorr-ba! Lasă gălăgia acolo!
- Deespina! Cum am ajuns aici? Unde naiba mă aflu?
- Ești exact acolo unde ți-e locul.
- Cum naiba am ajuns aici, Despina?
Sînt în cămară, sau unde?
- Aprinde lumina și o să vezi.
- Nu merge lumina.
- Cum să nu meargă? Merge!
- Nu merge! S-a stricat.
- Tu ai stricat-o!
- Nu eu am stricat-o! Am apăsător doar pe comutator și nu s-a aprins.
- Dacă nu s-a aprins, nu s-a aprins! O să stai pe întuneric!
- Cum adică "să stau"? Ce vrei să spui?
Despino! Ce-nseamnă asta? De ce-i încuiată ușa?
- Ca să nu poți să ieși, normal!
- Deschide ușa, Despino! Deschide ușa!
- Nu-ți deschid! Și nu mai smuci atîta de clanța aia că o s-o strici și pe ea!
- Despino, astea-s glume de prost gust!
- Eu nu mă țin de glume!
- Hai, deschide-mi odată că vreau să ies. Totuși, cum naiba am ajuns aici, că nu-mi amintesc nimic? Tu m-ai adus aici?
- Eu, dragă eu! Eu te-am închis acolo!
- Tu? De ce?
- De-aia! Ca să te-nvăț minte!
- Prostii! Noroc că am simțul umorului și nu mă supăr.
- Poți să te superi. Ți-am zis că eu nu mă țin de glume!
- Imediat să-mi deschizi ușa!
- Nici nu-mi trece prin cap!
- Deschide ușa, dacă-ți zic! Dees-chiii-deee!
- Gurrr-ra! Nu-ți deschid!

Dess-chiii-dee! Vreau să ies de-aici!
- N-o să ieși! O să stai acolo!
- Ușa! Uuuuu-șaaa!
.....
- Ușa! Uuuuu-șaa! Deschide uuu-șaaa!
- Vorr-ba! Și nu mai bate cu piciorul în ușă! Auzi!
- Cum adică? Tu chiar vorbești serios?
Despino! De ce nu-mi răspunzi: Aaaa! Bestie! Bees-tii-eee! Uuuu-șaaa! Uuuu-șaaaa!
- Măi, nenorocitele, nu mai bate mări cu piciorul în ușă! Nu pricepi?
Vrei să mă duc sa-l trezesc pe Anatol? Asta vrei?
- Aaa-haaa! Aaa-haaa! Domnul Anatol! Trebuia să-mi dau seama! Marele meu prieten! Viperă! Aaah, ce viperă am încălzit la sîn! Aaaaah!

- Eu atîta-ți spun: ai grijă să nu-l trezești pe Anatol! Termină cu scandalul și poartă-te ca un om normal! Dacă vrei să n-o pățești! E clar?
- Clar, clar! Acuma totul e clar! Acuma știu cum am ajuns, aici! Aaaa! Bestie! Bees-tii-ee! Or-di-naaa-răă! Curvă! Cuur-văă! Uuu-șaaaa!

.....
- Uuu-șaaa! Nu vă puteți permite așa ceva! Trebuie să-mi deschideți! Da ce credeți voi, mă? Eu ce-s pe lumea asta? Eu nu-s nimic? Ce-s eu, mă, ca să vă purtați așa cu mine? Eu nu-s om? Eu ce-s?
- Ești un scuipat! Un prost! O gînganie! Un... ptiu! Un scuipat, asta ești tu!
- O să dați voi socoteală pentru asta! Las că, mai vedem noi!

.....
- Dacă nu-mi deschideți ușa în două minute vă distrug, mă! Praf vă fac! Vă desființez!
- Mă! De ce nu taci odată? Ce, crezi că te ia cineva în serios?
- Da? Păi dacă nu mă luați în serios de ce naiba m-ați închis?
- Păi tocmai d-aia, că nu te luăm în serios.
- Și credeți că e bine să nu mă luați în serios?
- Normal! De ce, tu ai vrea să te luăm?
- O să mă luați voi, o să mă luați!
Deschide imediat ușa!
- Nici nu-mi trece prin cap! Nu mai bate în ușă! Unde te crezi!
- Da tu unde te crezi? Și cine te crezi?
Să nu bat? Ba am să bat!
- Ei, na! Si dacă bați, ce? Bate! Bate pînă te ia dracu!
- O să vă ia dracu pe voi amîndoi! Numai să scap eu din bezna asta împutită!
- O să te ia pe tine dracu! Pînă una-alta, cheia-i la mine în buzunar. Așa să știi! Vezi cum te porți, dacă vrei să mai ai zile!

.....
- Despina! Despina! Des-pii-naa!
- Iar ai început?
- Cînd aveți de gînd să-mi dați drumu?
- Mîine. Dacă te porți frumos.
- Adică la noapte să dorm iarăși aici?
- Dacă vrei. Dacă nu, ești liber să faci orice-ți trece prin cap.
- Da eu nu vreau. Eu vreau să ies de aici.
- Parcă mai are vreo importanță ce vrei tu!
.....
- Despino, dragă. Nu s-ar putea totuși să...
- Nimic!
- Dă-mi te rog măcar o pătură. La noapte

o să fie frig aici.

- Nimic! Dacă ți-e frig, faci mișcare! Fă sport! Fă niște exerciții să-ți pună sîngele în mișcare!
- Ce exerciții să fac în chichineța asta? N-am loc nici să mă-ntorc.
- Fă flotări. Fă genuflexiuni. Fă săritura mingii.
- Îți bați joc de mine! Ești nebună, Despino! Ești inumană!
- Ți-am spus că am de gînd să te-nvăț minte!
- Hai, Despino, deschide odată. Știu eu că până la urmă tot o să-mi deschizi. Păi cum vine asta - stăm de vorbă prin ușa închisă?! Deschide, să discutăm ca oamenii.
- Tu nu ești om! Și cu asta, basta! Nu mai avem ce discuta. Pa și pusi.
- Nu pleca, Despino! Dees-piii-nooo!
- Hoo, idiotule! Ce ți-ai pierdut mințile? De cîte ori să-ți spun să nu mai bați în ușa aia? Tu nu înțelegi că bați degeaba? Boule!
- Deschide, tîrfă! Deschide că te-omor! Des-chiii-deee!
- Ce-ai zis? Porc ordinar ce ești! Tîrfă s-o faci pe mă-ta! Termină!
- Nu termin! Uite că bat! Și bat! Și bat! Și bat! V-am trezit din somn? Da? Vă faceți siesta? Da? Na! Și na! Și na! Și uite-așa! Și-așa! Și-așa! Și na! O să scot eu somnul din voi! Crie-mii-naaa-lui-lor! Bestii ordinare ce sînteți! Na! Și na! Și na! Și dacă nu sparg ușa, nu-i nimic! O să vă sparg vouă timpanele! Na! Și na! Și na! Și iarăși na! Și na!
.....
- Hooo-hooo! Ho, bă, tembelule! Băga-ți-aș sîrma-n nas! Ce-i cu tărăboiul ăsta? Despino, ce-i cu ăsta?
- A turbat, nu vezi? I s-a urît cu binele.
- Bă, Damiane-frate, ce-i cu tine? Ce te-a apucat?
- Cum îți permiți, domnule, să-mi mai vorbești? Cum îți permiți?
- Dar de ce ești supărat, Damiane? Cu ce te-am supărat?
- De ce sînt supărat?! De ce sînt supărat! Porcule! Ai abuzat în modul cel mai ordinar de prietenia pe care ți-am arătat-o! Javră!
- Nu vorbi așa, Damiane! Eu consider că sîntem prieteni în continuare.
- Cum nu-ți crapă obrazul de rușine! Asta-i ceva nemaivăzut! Ooo!
- Dar de ce să-mi fie rușine?

- Am investit în tine toată încrederea. Iar tu m-ai trădat în mod josnic!

- Și mie trebuie să-mi fie rușine pentru că tu ai greșit?
- Am greșit! Rău am greșit! Ești cea mai mare decepție pentru mine! Un cacialmist mîrșav! Un individ de cea mai joasă speță!
- Recunoști deci că meriți să fii pedepsit?
- Uuuu-șaaa! Uuuuu-șaaaa! Lăsați-mă să ies!
- O să te învățăm noi minte! O să vezi!
- Ce urmăriți? Ce vreți să faceți cu mine?
- Tu nu pricepi vorbă omenească? O să te-nvățăm minte! Ai răbdare și-o să vezi și singur!

.....
- Anatoale! Anatoale! Hai puțin la ușă.
- Ce-i bă? Acum ai chef să discuți cu mine?

- Vino mai aproape, să-ți spun ceva.
- 'Te-n mă-ta!
- Da? Așa? Nu vrei să vii? Biii-ne!

.....
- Despinooooo... Despinicooo... Te rog...
- Ce-i mă, ți-a pierit cheful să mai bați în ușă? Ai obosit cumva?

- Mi-e foame, Despino. Dă-mi ceva de mîncare. Te rog! N-am mîncat nimic toată ziua. Îmi chiorăie mațele, mă arde la stomac.

- Mai scutește-mă! Ai acolo, într-un colț, un pahar de limonadă. Poți să-i mulțumești lui Anatol, că din mila lui l-ai primit. Ai grijă, nu-l bea pe tot de-odată, că altul nu mai primești pînă mîine! Clar?

- Dar mi-e foame, Despino! Mi-e foooaaa-meee!

- Vorr-ba! La culcare! Mai vedem noi mîine, cum te porți!

2.

- Să-ți fie rușine! Ai plecat fără să-mi spui o vorbă. Ai fost în stare să mă lași aici toată ziua fără un colț de pâine. În bezna asta! Cum poți să fii așa, Despino! După tot ce-a fost între noi?

- Vorr-ba! Că nu mai ține, știi!
- Bine, Despino! Deschide, să ies din groapa asta. Hai, că nu-ți fac nimic.
- Auzi la el! Da ce-ai putea să-mi faci? Păi tu de mult nu mai ești în stare să-mi

faci nimic!

- Haide, ajunge odată cu toată comedia asta! Vreau să ies.

- Nu se poate!

- Cum adică nu se poate?! Ce dracu, ai înnebunit?

- Nu se poate!

- Deschide ușa! Uuuuuu-șaaaa!

- Hooo! Hooo! Vreau să-ți dau un sfat: nu te agita atîta, că tot ție îți faci rău. O să te epuizezi și o să crăpi mai repede. Dacă stai cuminte, o să rezisti mai mult.

- Să rezist? Eu nu vreau să rezist. Eu vreau să ies!

- N-o să ieși. Și nu te mai zbate atîta, că ți se termină oxigenul.

- Ascultă, Despino! Să-ți dau și eu un sfat: tu știi că pentru chestia asta poți să ieși cinci ani, cel puțin? Știi? Pentru "sechestrare de persoană"? Nu știai?

- Nu mai spune! De la cine să iau? De la tine?

- Las că vezi tu! Deschide imediat ușa! Vreau să ies.

- Încă nu ești copt ca să ieși de acolo!

.....

- Bestie ordinară! Curvă! Tîrîtură!

- Ceeee? Ce-ai zis? Porcule! Tîrîtură ești tu și cu cine te-a făcut! Tîrîtorule!

- Ștoarfă! Fleoarță! Pațachină! Ciumă!

.....

- Bă, Damiane! De ce ești mojić? Ce, vrei să intru la tine?

- Eu sînt mojić? Da voi ce sînteți? Criminalilor!

- Vezi că-ți dau peste gură!

- Protestez! Protestez în numele...

- Protestează, n-ai decît! Dar te rog să-ți alegi cuvintele. Fii civilizată, ce dracu!

- Ba am să fiu mojić! Că sînt în casa mea și fac ce vreau! E bine? Dacă nu vă convine, n-aveți decît să vă cărați de-aici! Aici eu sînt stăpîn!

- Păi atunci încearcă să te stăpînești și să fii mai atent la vorbe!

Trebuie și tu să fii mai controlat!

.....

- Ascultă, Despino! Ce rost are toată comedia asta? Poți să-mi spui și mie? Să știu măcar de ce zac aici.

- N-are rost. Nu-ți mai bate capul cu chestii d-astea.

- Păi ce rost are?

- În orice caz, să știi că e spre binele tău!

- Nu mai spune! Ce, vrei să mă îmbeți cu apă chioară? Nu-mi ține mie teorii d-astea. Mai bine dă-mi ceva de mîncare.

- Ție numai la mîncare ți-e gîndul?

- Da ai promis, Despino! Ai promis!

- Și dacă am promis, ce?

- Trebuie să-ți respecti promisiunile!

- O să le respect eu.

- Atunci respectă-le! Ce aștepti?

- Nu eu aștept. Tu aștepti.

- Și cît să mai aștept?

- În curînd.

- Ce "în curînd"?

- În curînd n-o să mai aștepti. În curînd o să ți se îndeplinească toate dorințele. Pînă la cea din urmă!

.....

- Ce-i? Ce-i asta? Cine bate? Ce vreți? Anatoale, tu bați, mă, așa în ușă? Uff! Era să-mi sară inima din piept! Ce naiba, mă! Nici să dorm nu mă mai lăsați? Termină, mă! N-auzi? Că mă apuc imediat și eu! Au! Ce-i asta? M-am întepat într-un cui! Ce faaaci, mă! Mă, idiotule, mă! Ce faci? Bați

cuie în ușă?! De ce, mă? Băăă! Oprește-te! Nu-mi strica ușa că te omor! Auzi? Te fac tăitei, mă! Criminalule! Distrugi bunătate de ușă, băăă! Despino, nu-l lăsa, Despino! E ușa noastră, Despinooo! Anatoale! Oprește-te! Să nu mai bați nici un cui! Auzi! Îți interzic categoric! Ca-te-go-ric!

- Nu mai spune, mă! Îmi interzici?! Tu - mie?

- Îți in-ter-zic! Categoric! Aici eu sînt stăpîn!

- Auzi, domle! Ce zici, Despino? Avem și un stăpîn! Pun pariu că nici nu știai una ca asta! Ha-ha-ha! Mă, boule, mă! Ce stăpîn ești tu, mă? Că cheile sînt la noi în buzunar, mă!

- Căcănarule! Ai ciuruit bunătate de ușă! Unde mai găsesc așa o ușă?

- Da la ce ți-ar mai trebui? Nu-ți ajunge asta? Mai bate acuma cu pumnii! Mai trezește-mă din somn! Aud? De ce nu mai lovești?

- Lasă-lasă, Anatoale! Mai vorbim noi! Atîta-ți spun: să vă ferească Dumnezeu să ies de-aici!

- O să ne ferească, nu te teme!

.....

- Uuu-șaa! Lăsați-mă să ies! Nu vă puteți permite așa ceva! Trebuie să-mi deschideți! Da ce credeți voi, mă? Eu ce-s pe lumea asta? Eu nu-s nimic? Ce-s eu, mă, ca să vă purtați așa cu mine? Eu nu-s om? Eu ce dracu sînt?

- Ești un prost! O gînganie! Un... ptiu! Asta ești tu: un scuipat!

- O să dați voi socoteală pentru asta! O să mai vorbim noi!

.....

- Dees-pii-naa!

- Ce-i, mă? Iar te-a apucat? Ce urlî?

Ce mai vrei?

- Ce gătești?

- Nu gătesc nimic.

- Ba gătești! Simt: intră mirosul pe sub ușă!

- Ți se pare de foame!

- Nu mi se pare! Cunosc mirosul ăsta. Gătești sarmale!

- Ei, și? Ce-ți pasă?

- Îmi pasă, că mi-e foame. E a doua zi că n-am pus nimic în gură!

- N-ai decît să-ți pui! Pune-ți un deget și suge-l!

- Trebuie să mănînc ceva, Despino! O să mor de foame!

- Te oprește cineva?

- Dă-mi și mie o sărmăluță! Te rog!

Una singură!

- Pune-ți pofta-n cui!

- Dă-mi măcar o foaie de varză!

- Gurr-ra! Nu primești nimic!

.....

- Anatoale! Hai să-ți spun ceva!

- Lua-te-ar dracu!

- Vino te rog la ușă, vreau să-ți spun o chestie!

- Ești un prost! N-ai ce să-mi spui tu mie!

- Vino puțin! Te rog!

- Te-n mă-ta! Stai acolo și taci!

.....

- Nu mai urla, idiotule! Nu mai urla! E trecut de miezul nopții. Culcă-te și dormi acolo!

- Nu pot să dorm. Mi-e frică de întunericu ăsta. Dă-mi te rog un bec.

- La ce naiba îți trebuie un bec în toiul nopții?

- Mi-e frică! E un întuneric aici ca la mama-n burtă!

- Toată lumea doarme și lui îi trebuie

un bec! Ce dracu vrei să vezi?

- O să mă văd măcar pe mine. Nu mai suport singurătatea asta!

- Păi, ca să vezi atîta lucru, e păcat să risipim curentul electric!

- Dacă nu-mi dai imediat un bec o să urlu toată noaptea ca lupii! Nu dorm eu, n-o să dormiți nici voi!

- Bine, o să-ți dau, da așteaptă și tu pînă mîine.

- Și ce fac pînă mîine? Nu pot nicidecum să adorm!

- Încearcă să numeri. Poate așa o să-ți vină somnul.

- Am numărat. Gata! Am terminat toate numerele.

- Ce-i mă, te-ai țicnit? Cum dracu să le termini?!

- Dacă-ți spun! Le-am terminat pe toate!

- Mă! Tu ești idiot! Numerele-s nesfîrșite! Nu se termina niciodată!

- Eu le-am terminat: am zis unu, am zis doi și mi-am dat seama că se repetă. Înțelegi? Așa, din unu-n unu. Adică ăla unu de la început îl găsești în toate celelalte. Ceea ce, sincer vorbind, e foarte plicticos. Deci, zicînd doi am și ajuns la sfîrșit!

- Tu nu pricepi că nu există nici o cifră despre care să poți să spui că-i ultima?

- Ba exista: doi!

- Bun! Deci, nu vrei să numeri? Treaba ta!

- Nu pot să număr! N-am ce să număr! Dacă mi-ai da niște bețișoare...

- Bine. Încearcă atunci să cugeți. Pe întuneric poți să te gîndești în liniște la toate cele.

- Am încercat. Nu merge: pur și simplu-mi stă mîntea-n loc cum încep să mă gîndesc.

- Atunci deapănă și tu niște amintiri. Adu-ți aminte de copilărie.

- Am încercat. Nu-mi pot aminti absolut nimic.

- Fii atent! Chestia asta o știi: Prepeliță pestriță cu doisprezece pui pestriți. E pestriță prepelița pestriță, dar mai pestriți sînt puii pestriți ai prepeliței pestrițe.

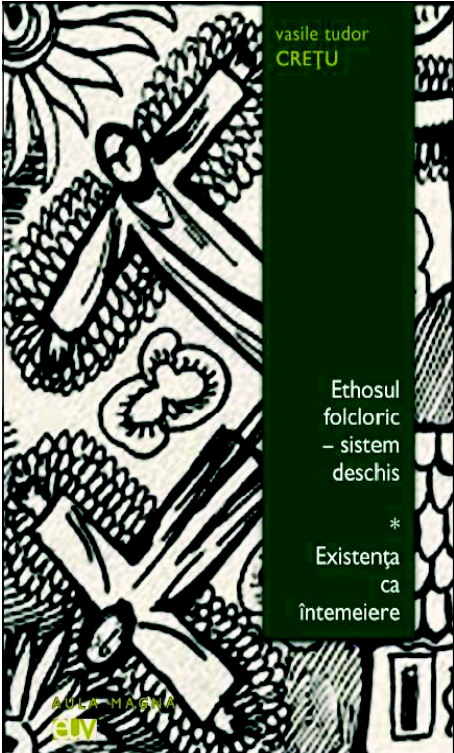
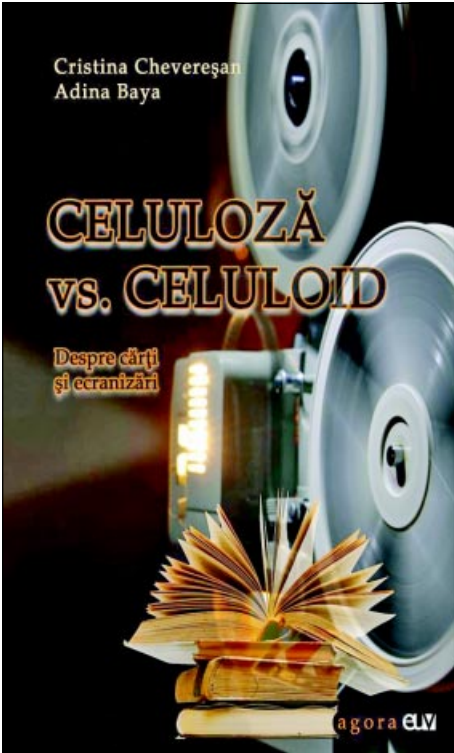
- Asta-i la fel cu număratul. Se repetă tot aceleași cuvinte.

- E o poezie. Încearcă s-o spui repede-repede și fără greșală.

- Ți-am zis că n-am ținere de minte. Mai ales la poezii.

- Încearcă, totuși. Dacă mi-o spui fără greșală, primești bec!

(fragment din volumul *Scolopendra*)

UN ARISTOCRAT AL SPIRITULUI: ANDREI BREZIANU (1934-2015) VLADIMIR TISMANEANU

Motto: "Rădăcinile sînt tenace. Așa cum arată și exemplul lui Vladimir Ghika, în domeniul spiritului, ceea ce este rădăcină rodește." – Andrei Brezianu

Am fost prieteni, i-am respectat erudiția, rafinamentul, deschiderea intelectuală. În anii '80, într-un moment crucial pentru mine, a făcut un gest de o mare noblețe. El, cel care făcuse parte din anturajul de ucenici ai monseniorului Vladimir Ghika, el, cel care fusese obligat să presteze ani de zile munci necalificate în anii stalinismului dezlăntuit, el, cel jignit și marginalizat de regimul comunist, a dovedit că nu trăiește prin și din resentiment, ci prin și din larghețea sufletului. Era incapabil de ură, de vendetă. Avea convingeri politice consecvente, a fost și a rămas monarhist. Religiozitatea sa era una pe cât de adâncă, pe atât de discretă. Catolic fiind, nutrea respect pentru toate religiile lumii. Detesta orice formă de xenofobie, antisemitismul îi repugna. Era tolerant și ecumenic în chip natural, spontan, cât se poate de firesc.

Romancier, eseist, traducător, jurnalist, polimat și poliglot, fiul marelui istoric de artă Barbu Brezianu, era ceea se cheamă un aristocrat al spiritului. Nu era cătuși de puțin ranchiunos sau invidios, stări psihologice din nefericire nu tocmai absente printre intelectuali, se bucura de succesele prietenilor săi precum de ale sale, ori poate chiar mai mult. A tradus superb din engleză, din alte limbi, inclusiv latină. A fost redactor la *Secolul 20*. A plecat din România în 1985, a fost fellow, la invitația lui George Steiner, la Churchill College, la Cambridge. Apoi, ani de zile, a fost șeful redacției românești de la *Vocea Americii*. Sub pseudonimul Luca Aslan a făcut sute de interviuri și analize. Am fost colaborator permanent la acel post de radio, am lucrat cu el, cu Dorin Tudoran, cu Vlad Godeanu (Valeriu Sela), cu Horia Pușcașu.

Am făcut, împreună, un serial despre leninism ca formă mentală. Îmi amintesc masa rotundă realizată de el în timpul vizitei premierului Radu Vasile la Washington. Într-o perioadă, vreme de aproape un

deceniu, ne-am văzut lunar, ne întâlneam în zona Dupont Circle, luam cina, stăteam de vorbă ore-n șir. A fost unul din acele superbe ritualuri intelectuale ce nu pot fi uitate. A colaborat la volumul colectiv, apărut la Freedom House în 1988, *Romania: A Case of Dynastic Communism*. Mai scriau acolo Mihai Botez, Matei Călinescu, Nestor Ratesh, Gheorghe Sencovici, Dorin Tudoran, subsemnatul. Ilustrațiile erau de Eugen Mihăescu. L-a legat o îndelungată, statornică prietenie de profesorul Virgil Nemoianu.

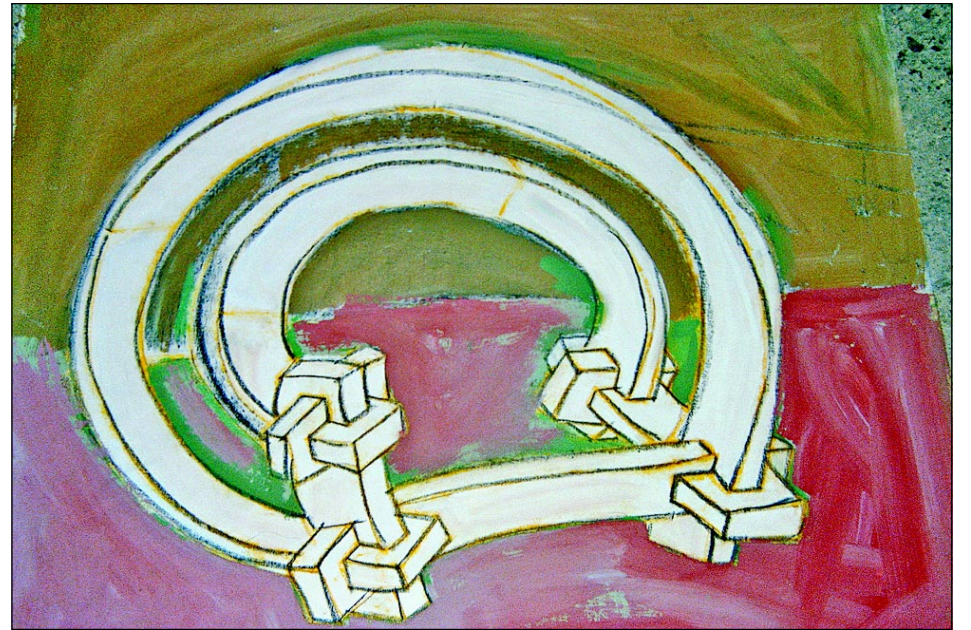
La el și la soția sa (prozatoarea Alexandra Târziu, căreia îi exprim aici sincerele mele condoleanțe) în casă, i-am întâlnit prima oară pe Dennis și pe Andreea Deletant. Era bun prieten cu Mircea și cu Mioara Răceanu. Îmi amintesc party-ul de ziua sa, în 1994, când a împlinit 60 de ani. Era acolo Mihai Oroveanu, aflat în vizită la Washington, dus și el dintre noi. Erau Christina Zarifopol și soțul ei Lukey Illias. De asemenea, vechiul său amic, Emil Simiu. Ultima dată ne-am văzut atunci când am ieșit în trei, Mircea Răceanu, Andrei și cu mine, la restaurantul grecesc "Parthenon", aici, spre Chevy Chase Circle, pe Connecticut Avenue, la începutul anului 2013. A urmat boala teribilă care l-a ținut la pat și l-a lăsat, multă vreme, cu darul vorbirii mutilat. Prin Dennis mai aveam vești despre el, îi transmiteam gândurile mele cele mai bune. Am conversat mult despre cel căruia îi spuneam, precum toți apropiații, Bambi, cu Mircea Mihăies, care îl cunoștea încă de pe vremea *Secolului 20*.

După 1990, a devenit expert pe tema Republicii Moldova, a publicat, împreună cu Vlad Spănu, un dicționar istoric devenit instrument indispensabil pentru oricine vrea să cunoască viața politică și spirituală din acea țară. Au existat, se pare, momente tulburi în trecutul său, am preferat să nu le știu, nu am găsit de cuviință să-l întreb despre ele. Țineau, cum a și spus, de raportul său cu bunul Dumnezeu. Le va lămuri acum, pe acel tărâm unde îi va fi poposit sufletul. Și sunt convins că va fi iertat.

Washington. D. C.

REVISTA HELION NR. 1-2/ 2015

Casa de Cultură a Municipiului Timișoara, prin Clubul Helion, a realizat un număr special din revista *Helion*, dedicat împlinirii a 35 de ani de la înființarea clubului Helion. Din rubricația atractivă și diversificată, dezvoltată pe parcursul celor 35 de ani de existență a clubului, realizatorii acestui număr au făcut o selecție din doar patru rubrici, e drept, cu greutate, din sumarul binecunoscutelor reviste: *Laborator SF*; *Debut SF*; *Alternative* și *Umor SF*. Este un fel de excurs probant pentru capacitatea clubului de a lansa și consacra nume în genul atât de apreciat de către tineri, al s.f.-ului. Iată câteva nume: Costel Baboș, Lucian Ionica, Marcel Luca, Lucian-Vasile Szabo, Radu Pavel Gheo, Mihai Alexandru, Silviu Genescu, Dușan Baiszki, Adrian Chifu, Laurențiu Nistorescu, Cristian Vicol, Laura Ceica, Ciprian Ionuț Baci, Val Antim, Cotizo Draia (proză), Ionel Nistor, Dan Chendi, Traian Abruda, Radu Clețiu, Cătălin Negrea, Florin Leodor Dănilă, Daniel Ursachi (artă plastică).

POEME DE JULIA SCHIFF

FOTOGRAFIE CU LENAU

mă așezasem în poala lui de piatră doar pentru un instantaneu nu și pentru o comunitate de destin mă aflu în localitatea unde se născuse el eram la o vârstă în care încă mă consideram acasă și nu bănuiam că ecoul chemării șesului mă va urmări și pe mine peste țări și că nici un cântec legat de pădure și de stuf nu mă va readuce într-un ținut de încredere pe vremea lui timpul se uza în *mal du siècle* acum în angoasa lumii și totul rămâne într-un anumit provizorat nesfârșit într-o disperare epidemică fără răgaz ca și cum totul s-ar fi anulat deja ca și cum soarta noastră l-ar aștepta pe Lenau și pe noi soarta lui: noapte revărsată în vid un timp irecuperabil pierdut

DANS CARNAVALESC

dimineța e un dansator de carnaval în aer e un miros de merdenele cu brânză ca nicăieri și totuși pâinea e din ce în ce mai de preț ne întrebăm ce va urma totul stagnează își caută cumva echilibrul încremenit într-o poză grotescă un spastic pe trotuar ne împrumutăm o limbă pe când a noastră e pe punctul de a se pidginiza privirea e dorul evadat într-o epuizată zi de sfârșit de iarnă copacii își ridică brațele la cer dar licărirea colorată în iarba de anul trecut nu-s din păcate crocuși ci doar deșeuri împrăștiate totuși ar fi prea riscant să nu ții pasul s-ar putea să nu existe numai ruinari documentate oficial viduri ale caselor de bani întreprinderi pe emigrare ci să se mai afle undeva curajul încrezător în viitor nu doar pensionarii fac pași mici în condițiile globalizate ale Germaniei numai să nu fie mai rău dacă mă uit acum peste câmp observ semnalele: cârțile pun mâna pe putere

IDILĂ CÂMPENEASCĂ

promenada între biserică și pădurea de ceață un trup fără picioare ne urează o zi bună soarele apune pe câmpul de bătălie al norilor un tip bărbos se așază în loc de bicicletă pe iarbă fusese inginer până ce a atacat o stație de benzină acum e șomer și bețiv dulceța strugurilor ademenește stoluri de grauri năpădesc în vii te întrebi din ce trăiește lumea vremea funiglelor și a brândușelor de toamnă e în toi satul își etalează modestia cu temeritate înfloresc mușcate în pneuri ruinate timpul stă pe loc bucuriile înaintea victoriei unii vin încoace pentru staza de care se ruinează alții casele coloniștilor se prăbușesc mai înainte să se înalte altele în locul lor cimitirul prezintă cea mai intensă activitate la marginea satului boncăluiesc cerbi hala nouă de gimnastică pune în umbră școala în tihna adormitoare aud cum crește iarba la ce mai sunt bune grajdurile transformarea e pe prim plan

ÎN ATRACȚIA FLUTURILOR DE NOAPTE

mai târziu i s-au închis focului ochii de somn glasurile s-au îndepărtat în direcția luminilor mocnite

atunci se pleacă peste mine un par totem alături își cufundă fluturii de noapte trompele în potirul petuniilor un brad singuratic lunecă înaintea lunii liniștea aduce de undeva cântece cu un miros de vin iar eu cad secole în urmă în timp și zbor culcată în iarbă pe un cal de stepă prin legenda ridicată în vârtėjuri a Căii Lactee

PODUL CASEI

prin acoperișul de paie picură apa de ploaie și noi copii fugim cu îndemănare peste grinzi cu oale de gătit și tave de copt în mână vântul joacă de-a prinselea cu sine însuși fluieră în scaunul acoperișului și improvizează pe orga lui înainte de a ne sufla paiele de pe acoperiș noi ne tragem scutul plapuma peste cap și ascultăm cum afară totul se răstoarnă și se învârteste satul nou se întinde dimineața în stepă cu scheletul animalelor preistorice semănate într-un peisaj măturat perfect el se întinde în atâta tăcere ca și cum nu i-ar fi ajuns încă timpul pentru un strigăt

LA IARBĂ VERDE

pe vremea mijloacelor de locomotie supersonice pe drum cu trăsura cu un singur cal pe drumul printre câmpuri până la satul vecin ne lăsăm zdruncinați printr-un exces de culori și mirosuri de-a lungul a cinci ore în nemărginirea finelor nuanțe de verde împărțăm cu calul bălan încetineala lui cineva umblă în cerul de salcâmi el amestecă în roșul macului albul margaretelor de la margine de drum e amintirea copilăriei de odinioară sau a unei celebre picturi a sărbătoririi zilei de 1 Mai ori a speranței oarbe sau a fricii amorfe

Traducere din limba germană: JULIA SCHIFF

UN "PUZZLE MEMORIAL"

RADU CIOBANU

Un argument ce ar trebui să cântărească greu în decizia de consacrare, fie și temporară, a Timișoarei în ipostază de Capitală Culturală Europeană este impunătoarea bibliografie care i-a fost dedicată de-a lungul timpului. De la istorii și monografii riguros științifice, la documente, romane, amintiri până la acest recent, nemaivăzut și aspectuos "puzzle memorial", conceput de ingeniozitatea mereu efervescentă a Smarandei Vultur. D-sa însăși numește astfel, în prefață, această întreprindere insolită, concretizată printr-un op aspectuos, realizat la editura timișoreană "Brumar", ale cărui texte sunt permanent însoțite de o iconografie îmbelșugată și, sub aspect documentar, inestimabilă. Cartea, fiindcă asta e la urma urmelor, e dedicată unei dimensiuni a orașului, definitorie și încă neexplorată în ansamblul ei, și anume aceea care era cuprinsă odinioară în sintagma "arte și meserii".

Sub titlul *Memorie și diversitate culturală la Timișoara. Meșteri de care ne amintim*, e resuscitată, de fapt, vechea imagine industrial-culturală a Timișoarei, de la micile ateliere ale orgolioșilor maistori de tot felul, din care au crescut apoi marile industrii cu nume devenite branduri de prestigiu internațional, Timișoreana, Kandia, ILSA, Dura, Turul, Guban, Kossak, Braun, Prohaska, Novotny... Sigur, o astfel de întreprindere recuperatoare nu poate fi decât o realizare de echipă. Sub coordonarea Smarandei Vultur, căreia îi aparțin conceptul general și selecția materiei, a colaborat un mare număr de cercetători, majoritatea din Grupul de Istorie Orală și Antropologie Culturală al Fundației "A Treia Europă", cărora li s-au asociat o seamă de veterani ai meseriilor sau descendenți ai lor, pasionați ai trecutului, istorici, scriitori, muzicieni, colecționari, până la gospodine, deținătoare ale unor rețete istorice, al căror secret nu e dezvăluit nici acum integral.

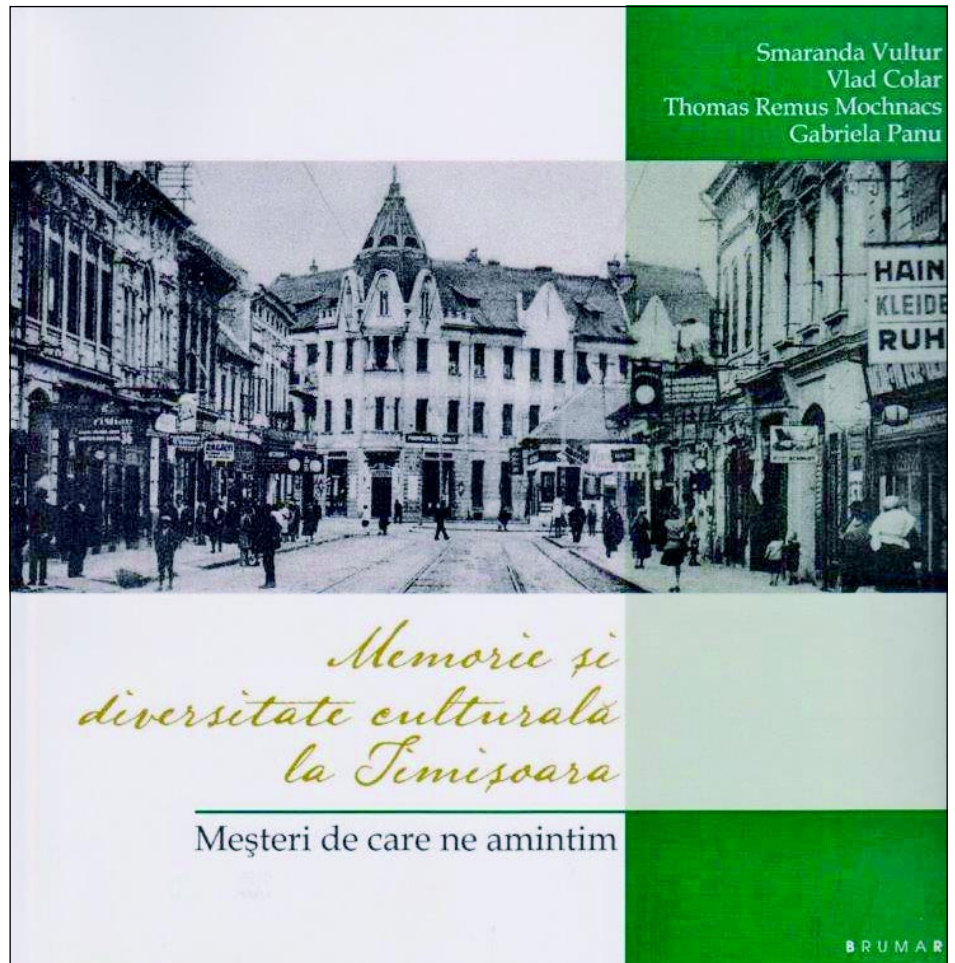
Metoda de lucru, expusă de Smaranda Vultur, a constat în recursul la "confluența resurselor memoriale diverse: amintiri, fragmente și istorii de viață, pagini de literatură, ilustrate și fotografii, reclame, extrase din presă" și interviuri, acestea din urmă, realizate de Simona Adam, Aurora Dumitrescu, Roxana și Adrian Onică, Antonia Komlosi, Ramona Magheți și Gabriela Panu, constituind, poate, partea cea mai substanțială a volumului. Unele capitole sunt veritabile minimonografii, precum cel realizat de Thomas Remus Mochnacs, dedicat cărților poștale ilustrate, tipografiilor, editurilor și librăriilor, sau cel al lui Vlad Colar despre fabricanții, meșterii și comerțul de instrumente muzicale, domeniu important, spre cinstea orașului, unde încă din 1815 exista "Breasla tâmplarilor, constructori de orgi și instrumente muzicale din Timișoara". La care se cuvine alăturată și reputata turnătorie de clopote a lui Novotny.

Toate cele ce țin de acest domeniu al artelor și meseriilor sunt înnobrate aici de aura tradiției, care s-a putut păstra numai prin continuitate. Din păcate, continuitatea celor mai multe dintre ele a fost stupid și brutal frântă odată cu instalarea erei comuniste. Atunci, cum spune unul din meșterii bătrâni, "s-a dus și calitatea, și

concurența". Se pare că două sunt domeniile în care continuitatea a rezistat totuși: berea și tramvaiele. Povestea faimoasei Fabrici de Bere, numită azi "Timișoreana", pare de-a dreptul neverosimilă. E cea mai veche fabrică a Orașului, iar ctitorul ei este nimeni altul decât Prințul Eugeniu de Savoia, care a întemeiat-o la numai doi ani după ce a eliberat Cetatea de sub ocupația turcească, adică în 1718. A făcut-o nu spre marea bucurie a bürgerilor și cătanelor împărătești, ci din rațiuni igienico-sanitare, impuse de proasta calitate a apelor din jur, ceea ce spune mult despre anvergura acestui personaj pe care Orașul și-l asumă până azi ca emblematic. Cât despre tramvaie - primele din Europa! - ele sunt evocate de Traian Novac sub titlul *Tramvaiul, mândria timișorenilor. Vatmani, tramvaiști, taxatori*, resuscitând totodată amintirea unei personalități cu alură legendară, pe "directorul tramvaielor", acad. ing. profesor la Poli, Corneliu Micloși (1887-1963), care a conferit unei întreprinderi de transport urban prestigiul unei instituții, cu oameni care aveau orgoliul profesiei, erau mândri de uniforme, de fanfara, și de "vagoanele" lor. Care de la început erau în culorile galben și alb, percepute cu timpul și ca element identitar al Orașului. Pentru ca apoi, zeci de ani de tradiție și continuitate cromatică să fie abandonați de ideea nefericită a nu se știe cui de a fești în lila-blau "noile" tramvaie, și așa urâte, primite de pomană.

Dar, pentru că veni vorba de personalități, am regretat că, evocându-se marile întreprinderi care au făcut mândria Orașului, a fost omis numele altui inginer și faimos profesor la Poli, Dion Mardan (1886-1965), care, între 1921-1939 a fost directorul Fabricii de Țigări - "Regia Tutunului Timișoara". Dar ce n-a fost? Scriitor, epigramist, conducător al Cenaclului Scriitorilor din Banat "Altarul Cărții". Epigramele și le semna M.Ar.Dan. Și a mai fost președintele A.G.I.R. - Asociația Generală a Inginerilor din România, de care era atât de mândru, încât și-a botezat fiica Agir. Iată cum meritul acestei cărți stă și în prilejul de a te plimba prin Timișoara de altădată, întâlnind fel și fel de personalități care te trimit apoi și la altele, ce n-au intrat în paginile ei, dar merită convocate la acest festin al amintirilor. Pentru mine, a fost o lectură și totodată, prin ilustrații, o priveliște tulburătoare, ca o revenire onirică într-un oraș dispărut, unde la fiecare pas poți întâlni pe câte cineva cunoscut, de mult "mutat de la noi".

De altfel, ceea ce caracterizează toată această laborioasă și stranie operă de arheologie culturală este o nostalgie difuză, perceptibilă în toate textele. Ea vine din concepția de ansamblu a lucrării, care nu s-a vrut un simplu inventar al meseriilor văzute ca dobândire a unor abilități, ci o evocare a lor sub toate aspectele, și ca modalități, maniere și cutume ale exersării lor, și ca mediu de lucru, și ca relații interprofesionale, și ca relații cu clienții, și ca importanță în comunicarea socială, propagare a noului, implicare culturală. Deci, cum spune Smaranda Vultur, s-au avut în vedere "fețe multiple a ceea ce înseamnă meșter și

meserie." Câteva texte liminare, semnate de scriitori, au rostul de a introduce nu doar în temă, ci și în atmosferă. Pentru Daniel Vighi e un prilej nimerit spre a-și nuanța mai vechea explorare a temei nesemnificativului în cultură. El remarcă prezența uniformelor în practicarea a o seamă de meserii, moștenire din Împărăție, unde, de la împărat la homar, tot omul respectabil purta o uniformă care-i conferea prestigiul. La uniforme evocate de Daniel Vighi, aș adăuga pe cele ale tramvaiștilor cu chipie și petlițe galbene și pe cele ale cioclilor pe care toți colaboratorii acestui op îi trec, nu știu de ce, sub tăcere. Deși Pompele Funebre erau o instituție inexorabilă, iar cioclii în uniforme negre, cu bicorn, care însoțeau dricurile baroce cu geamuri ca vitrinele, trase de cai cu panase și valtrapuri negre, într-o înaintare lentă, în tactul "Marșului lui Chopin", intonat de fanfare tot în uniforme negre, ofereau un spectacol frecvent, de o solemnitate lugubră, care mi-a terorizat copilăria. Toată înscenarea și ceremonialul acela doar tot de meseriași erau duse la capăt! Daniel Vighi vede în Timișoara "Orașul prin excelență al nesemnificativului de zi cu zi".

Așa e, privit pe fragmente, dar când nesemnificativul acesta devine aluvionar în timp, el se constituie prin cumul într-o imagine de ansamblu, cu specificitate și grandoare, căreia orașul îi descoperă valoarea, asumându-și-o ca marcă identitară de care, până la urmă, e mândru. Adriana Babeți, naturel simțitor, caută și azi prin cartiere vechi, prin ceasornicării uitate, prin croitorii pentru păpuși sau ateliere obscure de "îmbrăcăminte nasturi și catarama", atmosfera altor vremi și simte "o bucurie simplă și tihnită" când o descoperă în aceste "lumi mărunte, ordonate, chibzuite, netede ca o apă, unde orice lucru, orice gest își au rostul lor." Viorel Marineasa încearcă să identifice un prototip al timișoreanului unei

anumite epoci și i se pare a-l găsi într-un unchi pitoresc, prilej de a schița un portret tipic, ceva între *Arbeiter*, țaran bănățean și totodată de oraș, cu grădină, şahist și cititor de orice, inclusiv de literatură SF. Pe de altă parte, Eugen Bunaru mai simte în încăperile bunicilor "spiritul chesaro-crăiesc, care, chiar și atunci când Timișoara, prin schimbările istoriei, a revenit la România, s-a mai păstrat, totuși, în mici doze. S-a mai păstrat acel aer..." Acel aer, da, pe care mulți dintre noi îl mai puteam afla până la un timp, precum Eugen Bunaru, și în Piața Unirii de odinioară, plină de rumoarea lumii din Mara lui Slavici.

Era o lume rânduie, aceea a Împărăției, în care, cum zice Stefan Zweig, fiecare își cunoștea locul, și de care Eugen Bunaru ține seama când, concludiv, schițează și el portretul prototipului timișorean: "Bănățeanul, timișoreanul este un om al unor tabieturi, dar nu cu conotație peiorativă trebuie înțeles acest lucru. Este un om așezat, ca să zicem așa, într-o anumită matcă existențială pe care, repet, cadrul acesta oarecum sever a influențat-o." Nu știu dacă mai este. Nu cred că mai este. Dar din cartea aceasta se vede clar cum a fost și din paginile ei răzbate încă "aerul" acelor vremi, "aerul", acest concept imponderabil de care trebuie să ne folosim când încercăm să mai salvăm ceva din zarea tot mai cețoasă a unui trecut respectabil, a cărui amintire e excedată de superficialitatea, și zgomotul, și furia unui prezent precar. Aerul. Atât ne-a rămas și ne bucurăm când îl mai regăsim în câte o carte miraculoasă, precum aceasta isprăvită de Smaranda Vultur cu prodigioasa sa echipă de exploratori ai trecutului.

Smaranda Vultur, Vlad Colar, Thomas Mochnacs, Gabriela Panu, *Memorie și diversitate culturală la Timișoara. Meserii și meseriași*. Timișoara. Brumar, 2013.

MAGICIANUL ȘI OCHIUL MINȚII

Oliver Sacks este neurolog și cu mult mai mult decât un excelent medic neurolog. A studiat medicina la Oxford, apoi a profesat, la începutul anilor '60, medicina la San Francisco, iar din 1965 s-a mutat la New York. Actualmente predă medicina, în calitate de profesor de neurologie, la New York School of Medicine. Dar e, cum spuneam, mai mult decât un medic și un profesor de neurologie – unul cu un foarte bun renume în breaslă. Oliver Sacks este și un excelent scriitor – rar scriitor, pentru că "literatura" (termenul e folosit într-un sens foarte general) pe care o scrie – ori pe care o povestește (puteți, spre pildă, urmări pe Youtube sau pe canalul TED excelente conferințe cu Oliver Sacks în primplan) – este una cu totul specială.

Textele, conferințele, cărțile sale sînt despre boală și despre sensurile de adîncime pe care le poate aduce o boală în viața cuiva; sînt despre limite și despre depășirea acestora; despre ce e dincolo de boală, de aparenta neputință, de accident, de "fatalitate"; despre forțele nebănuite care se ascund în oamenii aflați la răscruce de drum în viața lor. Sînt texte și cărți care vorbesc despre atenție, empatie, generozitate, iubire. Sînt texte care descriu experiențe reale de viață (la limită, pe limită) de un umanism firesc și profund – împrumutînd o sintagmă care dă titlul unei splendide cărți, ceea ce scrie Oliver Sacks reprezintă textele unui extraordinar medic extrem de atent, de empatic și de sensibil, despre complexitatea nebănuită a vieții și despre "noblețea spiritului".

Prin ce spune, prin cum spune, prin decupajul tematic pe care și-l alege la fiecare dintre cărțile sale și prin sensurile pe care le scoate ori proiectează cu privire la experiențele pe care le povestește (unele dintre ele, autoreferențiale – o carte întreagă, de pildă, o carte care se citește pe nerăsuflate, este despre un accident, aparent banal, care i s-a întîmplat chiar lui Oliver Sacks – un picior rupt și tot ce decurge de aici), prin orizontul tonic și responsabil pe care îl numește sau îl sugerează la finalul fiecăreia dintre experiențele povestite, prin harul cu care e în stare să vadă "dincolo de boală", Oliver Sacks este, dați-mi voie să folosesc acest termen, un magician.

"Abordarea mea neurologică nu este de tip academic și, în fapt, dincolo de vasta lor educație medicală, cei mai mulți medici practicanți sînt prea puțin în măsură să aprofundeze cunoștințele legate de numeroasele patologii existente, mai ales în cazul celor mai puțin frecvente, care, în facultățile de medicină, sînt studiate destul de sumar", precizează

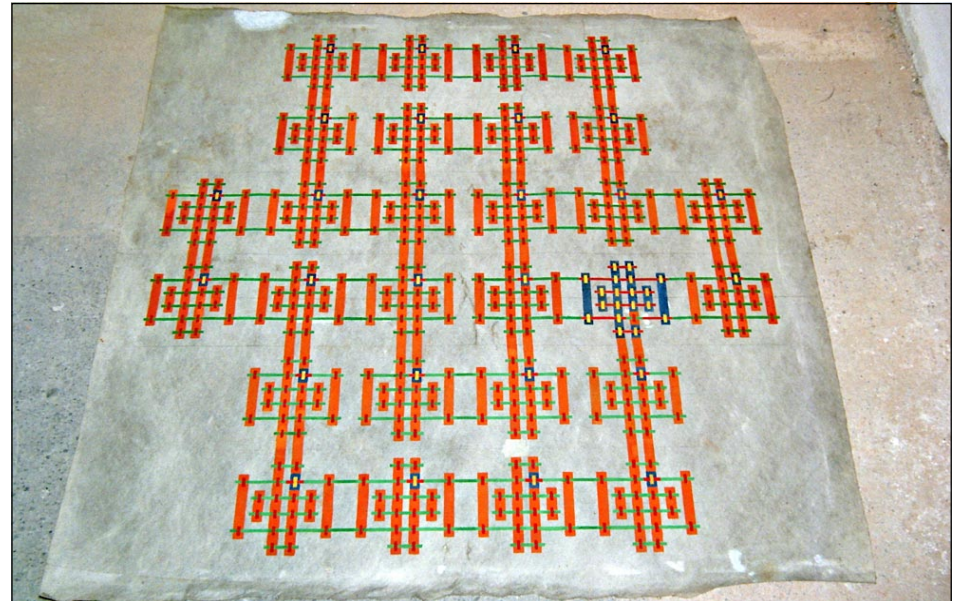
profesorul Sacks. Și adaugă: "studiile mele de caz încep întotdeauna cu o întîlnire, o scrisoare sau o bătaie la ușa mea – o experiență personală, așa cum a fost descrisă de pacient, care îndeamnă la o explorare mai amplă".

Iată, foarte sumar, chiar experiența sa povestită în ultima carte apărută în limba română, *Ochiul minții*. Cum se vede lumea cînd vederea dă greș. Capitolul care descrie această experiență este, de altfel, și cel mai amplu dintre toate cele incluse în volumul în discuție. În 17 decembrie 2005, Oliver Sacks a mers, după ce a înotat, la cinematograful "Cînd ecranul s-a întunecat după generic, marginile locului care vibra în stînga au erupt, precum un cărbune încins, în culori spectrale – turcoaz, verde, portocaliu". La cîteva ore după acest moment care îl sperie foarte tare, află că are o formă de cancer – melanom, "melanoamele oculare produceau rareori metastaze, fiind puțin probabil să se răspîndească dincolo de ochi". Spre deosebire de toate celelalte capitole ale acestei cărți, în acesta sînt reproduse și o serie de pagini din jurnalul lui Oliver Sacks exact din perioada în care a aflat teribila veste.

"La suprafață, sînt calm și rațional, știind că mă tratează profesorul David Abrahamson și că mă aflu pe cele mai bune mîini posibile; dar, în străfundul sufletului, mă simt ca un copil îngrozit care strigă după ajutor" & "A avea cancer – orice tip de cancer – presupune o schimbare imediată în viața omului. Diagnosticul este un prag dincolo de care îți petreci viața – indiferent de durata ei – făcînd teste, tratamente și fiind vigilent. Și întotdeauna există (conștient sau inconștient) un sentiment de rezervă cu privire la viitor. Astăzi, în prima zi de iarnă, trebuie să fac testele hepatice. Oare fiara s-a extins la ficat? Și-a înfipt ghearele în organele vitale? Voi muri de melanom? Gîndul dăinuie în inima mea. Am făcut un tîrg cu tumoarea: poți să-mi iei ochii, dar nu te atinge de restul ființei mele" – sînt două dintre notițele de jurnal de la chiar debutul tratamentului pentru boala sa foarte dură. După două operații cu laserul, pierde aproape complet vederea centrală a ochiului bolnav și, împreună cu ea, stereoscopia. Supraviețuiește și, la cinci ani de la debutul bolii, publică această carte în care povestește cu un har extraordinar – de om de știință, dar și de filosof –, în cîteva memorabile studii de caz, experiențe-limită trăite de cîteva zeci de oameni a căror viață a fost, ireversibil, dată peste cap de un accident major. O face, împlînzindu-și și îndiguind cancerul său ocular care l-a determinat, așa cum scrie în 2010, să "găzduiască un vast «nicăieri» în cîmpul meu vizual drept și în creierul meu – un nicăieri de care nu sînt și nu pot fi conștient în mod nemijlocit. Pentru mine, oamenii și obiectele continuă să se "volatilizeze" sau "să se ivească din senin" – acestea nu mai sînt simple metafore, ci formule care descriu cît se poate de bine experiența nimicului și a nicăierului".

Și cu această carte, ca și cu restul cărților scrise de profesorul Oliver Sacks este aproape inevitabil ca după ce le citești, să nu te fi ATINS puternic, memorabil. Meritul editurii Humanitas – care mijlocește, de cîteva ani încoace apariția în limba română a cărților acestui uluitor scriitor despre trupul și sufletul oamenilor – cred că este, și de data aceasta, imens.

P.S. La acest link, puteți urmări, pe durata a aproximativ 80 de minute, una dintre conferințele publice susținute de profesorul Oliver Sacks despre cartea *Ochiul minții*. Prelegerea este ținută la Muzeul American de Istorie Naturală: <http://www.youtube.com/watch?v=GlesYYBeRnQ>

CEEĂ CE NU SE VEDE

Pe 22 februarie, cu cîteva zile înainte de a împlini 75 de ani, dintre care ultimii au stat sub apăsarea unei grele suferințe, s-a stins din viață Mihai Olos, unul dintre cei mai importanți artiști români contemporani. Născut în 26 februarie 1940 la Ariniș, în județul Maramureș, Mihai Olos a urmat secția de arte a Institutului Pedagogic din Cluj. După terminarea studiilor a trăit și lucrat la Baia Mare pînă la începutul anilor '90, când s-a stabilit în Germania. Personalitate cu o impresionantă și multiplă înzestrare creatoare, Mihai Olos a îmbrățișat mai toate domeniile artei: pictura, sculptura, artele decorative, literatura (a publicat poeme, proză, eseuri), dar și diversele genuri aparținînd acțiunismului (*happening*-ul, *land-art*(a), *performance*-ul etc.). Dintre toate acestea, în pictură, sculptură și acțiunism se află expresia maximală a unei creativități debordante, materializate în opere, evenimente sau proiecte conceptuale în care se conjugă fericit originalitatea și inventivitatea, cu excelența artistică și estetică. Ele relevă un dialog profund cu experiențe cardinale ale artei secolului XX (cum sunt cele datorate lui Brîncuși, Matisse, Picasso etc.), dar și cu diversitatea de forme și manifestări ale culturii tradiționale din Maramureș.

Această dublă înrădăcinare a creației lui Mihai Olos este vizibilă în ansamblul artei sale. În cazul sculpturii, dialogul cu arta tradițională se îndreaptă înspre tehnicile de cioplire și de îmbinare a lemnului folosite de meșterii maramureșeni în construcțiile de case, biserici sau în producerea diferitelor obiecte uzuale. Pornind de la o structură care se întîlnește la fusul cu zdrăgăne (sau zurgălău), Olos a creat o impresionantă serie de lucrări de sculptură, cu o afirmată vocație arhitecturală. Prima lucrare din această serie datează din 1965. Ea are aspectul unui capitel de lemn, alcătuit din mai multe bucăți dispuse în jurul unui stîlp, îmbinându-se, ținându-se indestructibil împreună, deși nu erau bătute în cuie sau lipite cu vreun adeziv.

Intitulată *Secretul inimii*, sculptura trimite la un mod de relaționare în organismul uman (cu acel rol vital pe care îl are inima), dar și la organismul social, fiind, în ultimă instanță, o metaforă a Unului Multiplu. Faptul decisiv în elaborarea *Secretului inimii* a fost sintetizarea structurii modulare a capitelului. Este punctul de întîlnire cu gestul creator al lui Brîncuși implicat de realizarea *Coloanei fără Sfârșit* de la Târgu Jiu. El a constatat tocmai în definirea modulului care prin repetiție și asamblare constituie *Coloana*, deci opera de artă. E o operă care, prin compoziția sa modulară și serială, combină identicul cu identicul, fapt ce sfidează o întreagă tradiție.

Modulul articulat de Olos fost punctul de plecare al unui impresionant ansamblu de sculpturi. În unele dintre ele dimensiunile sale sunt reduse, fiind compus din elemente foarte fine, identice. Operele respective au o geometrie impecabilă. În alte lucrări, sculptorul procedează la o foarte savantă combinatorie a modulului, la integrarea sa în alcătuirii mult mai complexe, care au presupus proporții în acord cu celelalte elemente compoziționale, cât și redimensionarea modulelor atunci când erau mai multe. Formele sculpturale care rezultă i se impun privitorului prin puternica impresie de arhaicitate, de obiecte descoperite în cine știe ce situri arheologice străvechi. Ele au un aer insolit, o prezență în care par a fi încuibate forțe magice din vremuri imemorabile.

Mihai Olos nu-și limitează demersurile doar la sculptură; modulul devine elementul care stă la temelia unor proiecte arhitectonice și urbanistice și a ideii Orașului Universal (Olospolis). Ceea ce ni se propune în această privință presupune o gândire și o viziune care multor critici li s-au părut o pură utopie. Se știe însă că de multe ori utopiile de azi sunt anticipările geniale ale soluțiilor de mâine. Prezentarea proiectului Orașului Universal la Universitatea Internațională Liberă, organizată de Joseph Beuys în cadrul expoziției Documenta 6 de la Kassel (1977), a trezit un viu interes în rîndul participanților la această originală modalitate de relație cu publicul, de "sculptură socială", practică de celebrul artist german. Urmarea acestei acțiuni a fost invitația de a preda sculptura și arhitectura în lemn la Institutul de Arte și Comunicare Vizuală al Universității din Giessen.

Alături de sculptură, pictura deține un loc major în creația lui Olos. Ea e opțiunea de primă instanță (debutează în 1962, la Expoziția regională din Baia Mare și tot aici are prima expoziție personală în 1965, urmată de alta la București – la galeria Simeza, în 1968, apoi la Roma – Galleria La Feluca, 1969 etc). Pictura din perioada de început recurge la o formulă expresionistă, la culori care măresc dramaticismul sau misterul reprezentării. Pictorul e atras de configurarea unor momente majore din ciclul vieții umane, a unor datini, practici care i se par semnificative pentru lumea Maramureșului. După un interval în care domină o formulă abstractă extrem de originală coloristic și compozițional, pictura devine o modalitate de experimentare planimetrică a valențelor geometrice și optice ale modulului din sculptură. Revenirea la o pictură figurativă se produce în anii '80, cu ciclul intitulat *Mătrăguna*, o amplă frescă a Erosului ca temei al vieții.

Spirit deschis multitudinii de fenomene, de fapte, idei din sfera artei, a vieții, a devenirii lumii, Mihai Olos este unul dintre primii artiști români care a arătat o extraordinară receptivitate față de înnoirea discursului artistic, de noile modalități ce-și făceau loc în arta contemporană. Evenimentul *Aur, grâu, oameni*, din Mina Herja (14 noiembrie 1972), *Pămînt* (Cuhea, 1973), suita de "performanțe" *O statuie umblă prin Europa*, desfășurată în locuri precum Sagrada Familia, Acropole, Düsseldorf (în atelierul lui Beuys) etc., sunt tot atâtea exemplificări ale unei forțe creative ce ne aduce aminte de marile personalități ale Renașterii. Acum, când Mihai Olos și-a încheiat lucrul, ne rămîne opera sa, mereu de descoperit, cu puterea ei extraordinară de a face vizibil invizibilul.

DOUĂ PREMIERE LA TEATRUL GERMAN DE STAT DIN TIMIȘOARA

DANIELA ȘILINDEAN

HOTEL CU FANTASMĂ

Teatrul German de Stat Timișoara
Hotel PM de Andrea Gavrilu
Regia: Andrea Gavrilu
Scenografia: Andreea Săndulescu,
muzica: Mihai Dobre, cu participarea lui
Alex Pop, proiecțiile video: Daniel Păun
Cu: Olga Török, Konstantin Keidel,
Isolde Cobet, Daniela Török, Radu Vulpe
și Horia Săvescu

Hotel. Seara. Două cuvinte care schițează deja începutul unei posibile aventuri. Una în care spațiul anonimului întinde galant brațul dezgolit unui timp ce predispune la fantazare și care se conjugă bine cu misterul și pericolul. De altfel, Andrea Gavrilu afirmă în caietul program: "Camera de hotel este expresia lipsei de apartenență. Camera de hotel nu e acasă. Camera de hotel are un efect afrodisiac, angoasant, surescitant. «Hotel PM» găzduiește doar clienți ce trăiesc intens și cu o viteză halucinantă". Caietul-program are formă de cub-cameră-cutie muzicală în care există un mini CD cu *soundtrack*-ul spectacolului – pentru a prelungi starea bună de spirit pe care o ai în urma vizionării montării.

Hotel PM e un spectacol-dans care creionează o lume în care se dezlănțuie fantasmemele, trupurile goale se ghicesc prin peretele de sticlă al băii (învăluie și dezvăluie în același timp, având efect de *teaser* vizual). E o lume în care gândurile fac aparenta evadare fezabilă, o lume în care damele de companie își exercită sex-appeal-ul și își devorează din priviri audiența. O lume în care partenerul poate deveni un Superman în așternuturi, în care o viață întreagă poate fi trăită pe *repede înainte*. Dar și o lume în care spaimele ies la iveală în spațiul singurătății impus de camera de hotel. Mai ales la ceas de seară. Într-o clipită, pereții camerei devin frontiere (numai bune de trecut) ale imaginarului care galopează cu febrilitate. Personajele în căutare de escape sunt El și Ea, Mr. Orange și Mr. Pink. Visărilor și coșmarurilor acestora li se opune prezența terestră a cameristei care pare că vorbește în dodii. Alăturarea e amuzantă și necesară, iar din contrastarea acestora derivă comicul. Camerista devine un cerber al camerei, cea peste care nu se trece, care are acces nelimitat: ea e prezența care girează sobrietatea și neutralizarea camerei.

Spațiul imaginat de scenografa Andreea Săndulescu se transformă treptat: aseptice, alb la început, el capătă culoare odată cu intrarea fiecărui nou oaspete. Ca și cum am asista la explozia consecutivă a unor călimări cu cerneluri, scena se umple brusc de culoare: fotoliul e roșu, draperiile galbene, costumul de Super-erou – roșu, negru și auriu. Contururile lămpilor se ghicesc și ele, contribuind la atmosfera incandescentă. Luminile ajută la tapisarea locului; neonele pălpăie în nuanțe de alb, roșu, galben. Decorul se (re)construiește rapid, transformând atmosfera într-un al cincilea personaj-client al camerei 1504. Ecranul-fereastră urmează

firul poveștii, afișând proiecții cu imagini *pulp*, pentru a susține tonul destins din discursul montării. Reflectoarele îndreaptă atenția privitorului, umbrele maschează detalii, fasciculele încastrează corpurile actorilor în dreptunghiuri ce aduc a celule. Aura de secret a personajelor e augmentată de concepția decorului. Acesta e alcătuit dintr-o sumă de ascunderi și evidențe: perdele, jaluzele, draperii, obloane, ferestre, uși și sertare care apar și dispar.

Mișcările actorilor sunt precise, bine lucrate, executate în forță (Dama de companie – Daniela Török), gesturile sunt rapide și fluide (*Ea* – Olga Török) sau sincron (Mr. Pink și Mr. Orange – Horia Săvescu și Radu Vulpe), plictisite, îndeplinind o monotonă, dar profundă datorie (Camerista – Isolde Cobet). Acest balet actoresc vizează ludicul și comicul. Scena dușului face și o trimitere amuzantă la *Psycho* al lui Alfred Hitchcock, mâna cu cuțitul reapare pe parcursul montării, ca pentru a semnala (fie și în joacă) pericolul care stă la pândă în orice moment.

Costumele atrag imediat ochiul, au striatii sau imprimeuri cu buline. *Ea* face un întreg ritual de îmbrăcare și poartă prosopul ca rochie și, mai târziu, pantofi cu toc; Dama de companie poartă blănuri movulii și pantofi cu forme intrigante. Hainele prelungesc jocul erotic, ațâță privirea, fie că e vorba de prosopul care dansează pe lângă corp, luându-i, în cele din urmă, forma, costumele de Superman, multiplele peruci și bicici – echipamentul "de serviciu", în cazul impunătoarei dame de companie.

DE-O CHICOTEALĂ

Teatrul German de Stat Timișoara
Mai ușor cu bunicuța! de Lev Kazarnovskis

Regia: Simona Vintilă, scenografia: Fehérvári Zsolt, muzica: Dan Simion, dramaturgia: Andreea Reisz. Light-design: Nosz Botond, proiecțiile video: Petru Cojocar.
Cu: Alex Popa, Silvia Török, Richard Hladik și Oana Vidoni.

În cadrul programului "Rândul întâi" pentru promovarea tinerilor creatori.

Mai ușor cu bunicuța! este o comedioară bine făcută, în care toți cei patru tineri interpreți joacă foarte convingător. Povestea – ușor hollywoodiană, cu accente siropoase – ni-i prezintă pe Elena și Vladimir care ajung din Rusia în Germania cu ajutorul bunicii (de origine germană). Singurul amănunt care nu poate să ne scape din vedere e că, înaintea călătoriei lor, bunicuța moare, periclitanț noul început pe tărâmul lui "mai bine". Dacă vi se reactivează în aceste momente toate bancurile cu pensia și defunctul pensionar în geam, e cu folos. Pentru că aproape la fel procedează și respectabilul cuplu. Nu e vorba, firește, de cadavre în ferestre, ci de o serie de deghizări care pro-

Casca de războinică, blana, rujul puternic îi accentuează imaginea pe care o întreține foarte bine. Știe că *reclama e sufletul comerțului*, așa că procedează la auto-promovare. Mâinile îi devin o rotativă care aruncă nenumărate cărți de vizită în aer. *Discreția e garantată*, limbajul ales e internațional *Dame de compagnie*, *Between you and me*. Rozul costumației masculine te duce cu gândul la cultura pop. Camerista este echipată cu o mască de gaze, probabil pentru a-i asigura protecția anti-visare, pentru a o salva de la contaminarea cu lumile imaginate de capriciile, fricile, obsesiile și dorințele clienților.

Reluând un vers din melodia *Pentru inimi* a formației Șuie Paparude (de altfel,

Mihai Dobre, membru Ș. P., e cel care semnează muzica spectacolului și își face astfel un excelent debut în muzica de teatru), "muzica ajunge din difuzoare până-n sânge", impunându-ți foarte repede bătăi de picior. Nu o dată în timpul reprezentației am surprins în sală spectatori care urmau prin mișcările lor discrete cadența basului.

Povestea e spusă cu poftă, fiecare personaj adăugând file la povestea comună. Ritmul se insinuează ușor, spectacolul e alert, vioi, amuzant, colorat. *Hotel PM* este o îmbinare fericită de vizual și audio, de plasmui care te invită să parcurgi piste de interpretare, dar lasă și mult loc de hoinărit pe tărâmul imaginației.

voacă încurcături de situație în cascadă. Astfel, cei doi soți ajung cu bagaje, cu o bunică/păpușă și cu o mulțime de stereotipii într-un cămin din Germania. Nu lipsesc, desigur, vecinii băgăreți, compatrioții, intimitatea de grad zero, asigurată de ascultatul pe la uși, certurile și țipetele, vodca de băut, vodca anti-mahmureală, vodca-apă pentru flori. Povestea se creionează previzibil, dar nu fără umor.

Toți actorii își fac rolurile cu nerv, sunt exacti în interpretările lor, se sprijină reciproc cu promptitudine și vigilență. Alex Popa (student în anul I, secția Actorie în limba germană, Facultatea de Muzică și Teatru) e convingător și atunci când joacă în travesti rolul bunicii "paralizate" (din ce în ce mai viaie) și al soțului adus la capătul puterilor de tertipul ce devine a doua lui natură. Silvia Török este o rusoaică buclată care nu știe să spună "nu" și care face ca situațiile să scape din ce în ce mai tare de sub control. Oana Vidoni e vecina excesiv de săritoare, în fața căreia cuvintele "guraliv" sau "limbut" pălesc, rușinate. Uljana se dezlănțuie ca un potop, insistând să ajute împotriva voinței tuturor. E mereu în plină forță, grație unui joc actoresc extrem de bine susținut. Ri-

chard Hladik creează un personaj caricatural; el e domnul Schulz, administratorul căminului, stângaci și corect, care se dovedește un suflet sensibil, "de poet" și, în ciuda tuturor aparențelor, un cuceritor, atunci când îi face curte frumoasei Elena.

Scenografia lui Zsolt Fehérvári e minimalistă: pe scenă există doar câteva obiecte care recrează camera de cămin cu condiții precare, unde au rămas de la foștii chiriași sticlute de parfumuri de firmă sau suluri de hârtie igienică privite cu religiozitate. De un alt fel de religiozitate ține și suita de icoane despachetate de Elena, dintre haine și băutură. Acesta este spațiul în care tânăra familie urma să își consume fericirea mult visată.

Finalul curmă brusc râsul și elimină cu brutalitate notele de comic. Sătulă de minciună, soția vrea să înceapă o viață nouă (poate chiar alături de administratorul plicticos), iar soțul dorește să își îndeplinească aspirațiile cu orice preț, chiar și cu cel al pierderii familiei. Ce rămâne din visele lor? Regizoarea nu ne lasă să cădem prea mult pe gânduri. *Mai ușor cu bunicuța!* se încheie aici. Simona Vintilă creează o montare cu haz, unde predomină comicul de situație, de personaj, îngroșat până la caricatură.

CONTINENTUL GRI

CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

AUTODENUNTURI SI DENUNTURI MUTUALE

Denunțul lui D.V.: Declar cu mâna pe inimă în fața publicului cititor, ca și în fața ofițerilor Coșeriu Ioan sau Indrei, faptul că nu am avut știință de numitul Florian Petruț, care apare în Nota informativă de mai jos, decât sporadic, din spusele poetului Gheorghe Pruncuț, știut și sub numele neconspirativ Umbră Veche, care, la birtul Oltul, căruia îi spuneam Alutus, deși era frecventat de lume sărmană, căruțași și navetiști, sau la restaurantul Șari-neni, fost pe vremuri stabiliment, sau în grădina de vară Cîna, îl pomenea prin anii 80 pe Florian Petruț, denunțat de informatorul Nicolae Bolovan, în casa conspirativă "Neagu Ioan", domnului tovarăș ofițer Coșeriu. Despre numitul poet declar că nu știu nimic, doar în bețiile literare mai sus pomenite, de mai multe ori, la momente de lirism alcoolic peste măsură, numitul Umbră Veche îl pomenea pe elementul Florian Petruț cu denumirea "maestrul meu Florian", din care deducem respectul și admirația poetică pe care i-o purta. Tot în acele momente, Gheorghe Pruncuț-Umbră Veche recita din creația mai sus numitului versuri cu simțire romantică și de format neoromantic, dintre care unul a rămas celebru și a fost adesea citat în diferite momente de beții și strigăte literare de poetul E. B. sau de prozatorul V. M., care, cum îl auzea, dădea din cap satisfăcut, cu toate că-l știa de multă vreme. Versul "Vine primăvara, domnilor creștini" declar că ne-a însoțit de multe ori în agapele noastre certate cu morala.

Pe lângă versul acesta mi-a mai rămas în memorie altul, care îi urma la unul sau două rânduri distanță - "Îmi ruginesc arhanghelii-n vopsele" -, vers pe care Umbră Veche îl rostea cu asemenea patos că întorcea capul căruțașii și navetiștii de la mesele din jur, altfel cu totul nesimțitori la simțirile poetice și răzvrătit religioase ale oricui i-ar fi deranjat din ale lor. Pruncuț se pricepea însă ca prin recitarea afund simțitoare a versurilor maestrului său Florian Petruț să le stârnească admirația care se concretiza cu o vodcă mică plătită de aceștia în folosul numitului poet, zis, așa cum am declarat deja, Umbră Veche. Vă dați seama, dragi cititori și ofițeri, că am fost cu atât mai surprins să constat că numitul Florian Petruț fusese amic cu Sorin Titel sau cu pictorul Roman Cotoșman și participa cu ei la agape cu studenta Claudia L., așa cum rezultă din următoarea Notă. În ce mă privește, declar cu mâna pe inimă că îl socoteam pe acest Florian Petruț un amărăștean autodidact cu talent liric, trăitor prin bodegile mai înainte pomenite.

Denunțul lui V. M.: Recunosc că nu m-am mulțumit cu aserțiunile colegului de simbioză și că am săpat mai adânc. Așa că am dat peste blogul domnului Artemiu Vanca, unde se precizează că Florian Petruț s-a născut în 1939, în satul Serghiș din Bihor. A copilărit la Bănișor, localitate sălăjană, unde i-a avut ca învățători pe părinții domnului Vanca. Și-a continuat școala primară în comuna Unip din județul Timiș. (Cred că nu e deloc întâmplător că aici a văzut lumina zilei discretul, dar insinuantul polihistor Remus J., cel ce, în anii 70-80, ținea morțiș să-i învețe pe tineri greaca veche, în loc să-i îndemne către aprofundarea tezilor de o inestimabilă valoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu.) A absolvit cursurile Liceului C. D. Loga din Timișoara, apoi a studiat la Facultatea de Filologie a Universității din același oraș. Amestecându-se în mișcările studentești din 1956, a făcut pușcărie politică până în 1962. Acolo și-a "scris" în minte poeziile. În anul 2004, Artemiu Vanca publică primul număr al anuarului *Bănișor*. Florian Petruț, ca "fiu al satului", apare cu poemul *Imn*, pe care, om cu memorie exersată, l-a dictat la telefon. Iată un fragment: "Măine dacă

prind putere/ Mă întorc cu prima rată/ Și de-om merge și la școală/ Tu cu flori să-mi umpli banca/ Poate vine domnul Vanca/ Poate vine doamna Vanca/ Să le dăm câte-o petală/ Că mai mult nu știu să ducă/ Măna le-a ajuns firavă/ Precum firul de otavă/ De la iea ta, fătucă." A murit în 2008, în București.

Copie Strict secret
Problema:
Sursa: "Nicolae Bolovan"
Casa: "Neagu Ioan"
Data: 24 februarie 1966

Nota informativă

Sursa vă informează că în seara zilei de 22 februarie 1966 a fost în vizită ca invitat la SORIN TITEL unde era organizat un jur, unde au mai participat și C. R., COTOȘMAN, FLORIAN PETRUȚ, studenta CLAUDIA L. de la filologie, plus trei fete și un băiat, studenți la medicină, ale căror nume sursa nu le-a reținut. Pînă la orele 11.00 s-au consumat băuturi și s-a dansat.

După aceea au început discuțiile despre literatură, la care a asistat și SORIN TITEL, purtate de către COTOȘMAN și PETRUȚ FLORIAN.

În cadrul discuțiilor COTOȘMAN a spus următoarele "Singurul mijloc de comunicare este alcoolul în această epocă de alienare". La un moment dat R. referindu-se la literatura de după 23 August (1944 n.n.) a afirmat în mod ironic cu paharul ridicat "trăiască poezia după 23 August arătînd spre sursă² și FLORIAN PETRUȚ.

Numitul PETRUȚ FLORIAN i-a ripostat spunîndu-i că o să scoată el un roman autobiografic de o să-i bage pe toți în buzunar. Despre acest roman nu vrea să spună nimic pînă nu este gata.

Sursa a plecat pe la orele 01.00, iar restul au rămas pînă la ora 03.00 noaptea. Timișoara la 22 februarie 1966 ss. "Nicolae Bolovan"

OBSERVAȚII:

Dintre elementele semnalate în notă numiții SORIN TITEL și PĂTRUȚ FLORIAN au deschise lucrări de verificare prealabilă fiind suspecti că dețin "scrieri de sertar" și avînd concepții dubioase în ce privește interpretarea fenomenelor literare contemporane.

INSTRUCȚIUNI:

Deoarece a rezultat din mai multe semnalări că la domiciliul lui SORIN TITEL se întîlnesc o serie de elemente dubioase, agentul a fost instruit să frecventeze și el mai des pe acest element.

Cu prilejul vizitelor ce i le va face, va stabili în continuare ce elemente participă la aceste întruniri, discuțiile ce au loc și scopul pentru care SORIN TITEL polarizează în jurul său aceste persoane.

MĂSURI:

Nota în copie va fi exploatată la lucrările de verificare prealabilă privind pe numiții SORIN TITEL și PĂTRUȚ FLORIAN maior Coșeriu Ioan

a.c. Ötvös Ecaterina

SĂ NU LAUZI FĂRĂ SĂ TE ASIGURI

Denunțul lui D. V.: Declar cu toată sinceritatea de care sunt capabil și în fața stimaților cititori, ca la o anchetă condusă de însuși "tov. Adjunct al Ministrului General-Maior STOICA CONSTANZIN (sic!)", așa cum rezultă din "Procesul Verbal în urma căruia s-au scos din Dosarul Poetului privindu-l pe SORIN TITEL", că nu-l cunosc deloc pe subiectul următoarei Note informative, elementul-poet GUIA HORIA, scos "din producție" și trimis pe teren "în probleme cultură" (sic!). Faptul mi se pare cu totul ciudat, aflăm că munca elementului-poet este la Cinema Melodia. Sunt de acord să dau declarație încrucișată și, dacă este nevoie, față în față (așa cum cere doamna Elena Udrea în zilele noastre) cu numitul V. M., pentru aflarea adevărului în privința numiților poeți PETRUȚ/ Pătruț FLORIAN și GUIA HORIA.

Declarația lui V. M.: Remarc în treacăt lipsa de chef și de consistență a denunțului lui D.V., fapt ce lezează prestația noastră mutuală. Poetul-muncitor Horia Guia, originar din Anina, nu s-a ridicat, se pare, la nivelul așteptărilor conducerii de partid, înhăitându-se cu alde Sorin Titel și Nicolae Ciobanu. Despre Horia Guia, cel ce se caracteriza ca fiind "pungaș bătrân cu inimă de aur" (vezi George Lănă, revista *Forte*, 23.09.2014), știm că a publicat un singur volum în timpul vieții (*Tulburarea nisipului*, Facla, 1983) și că a lăsat

în manuscris drame și romane.

În privința lui Florian Petruț, mă miră omiterea de către D.V. a versurilor sale emblematice, revendicate de subterana literară timișoreană: "Mă simt în cimitir precum acasă/ Aicea toate sunt mereu ca la-nceput..." În privința confruntării în cruciș, aceasta nu cred că mai e actuală, din moment ce am recurs la punerea față în față a blogurilor Artemiu Vanca și Diana Petruț. Drept care i-am dat telefon celei din urmă și am aflat că o parte din memorialistica (romanul autobiografic?) unchiului său a apărut la începutul anilor 90 în revista *Avanpost*, condusă de Petre Anghel.

Problema artă, știință și cultură

Primit: Cpt. Borcea Aurel

Sursa: "Oprescu Radu"

Data: 10.03. 1966

Casa: "Dumitrescu"

Notă informativă

Referitor la GUIA HORIA în ultima perioadă a fost scos din producție de către Comit. Reg. de cultură și artă Banat, fiind trimis pe teren în probleme cultură. De circa o săptămînă, deci cam de la începutul lunii martie a.c. GUIA H. S-a întors de pe teren, reluîndu-și munca în cadrul cinematografului "Melodia".

În discuțiile purtate cu GUIA HORIA asupra poeziilor scrise de dînsul asupra unor materiale pe care vrea să le publice, cît și asupra unor materiale pe care le are acasă nepublicate, rezultă următoarele:

Afirmativ, are poezii trimise izolate, cît și în volum la mai multe edituri / Editura Tineretului București, editură din Iași, etc., / și care în curînd vor apărea sau sînt în curs de discutare. În ce privește poeziile ce apar în localitate, acestea apar dar mai rar întrucît afirmativ-întîmpină greutățile din partea unor persoane numite din cenaclul literar care nu privesc cu ochi buni promovarea tinerelor talente. Despre Ciobanu Nic. și Sorin Titel vorbește în termeni elogioși. Privitor la materiale nepublicate se pare că are multe întrucît scrie zilnic balade cu caracter popular-folcloric la zi, dar pe care le țîn, așteptînd să-i apară cele trimise actual la edituri.

La cererea noastră de a vedea aceste scrieri sau a vorbi despre ele, a refuzat pe considerentul că nu sînt date pentru a fi citite de personalități competente, etc. De multe ori se contrazice. În general cultivă prietenia scriitorilor, oamenilor de cultură și artă, profesori, prof. din cadrul universității.

ss. "Oprescu R."

OBSERVAȚII:

Nota a fost dată în urma sarcinei trasate. Numitul Guia Horia este semnalat în anturajul scriitorilor Nic. Ciobanu și Sorin Titel, urmăriți la noi prin lucrări de preverificare.

INSTRUCȚIUNI:

Agentul a fost instruit de a discuta în continuare cu acesta, căutînd să afle care sînt persoanele de la Uniunea Scriitorilor de la Timișoara, care îi pun piedici și în ce constau aceste piedici. De asemenea să discute referitor la Sorin Titel, căutînd să afle date de caracterizare a acestuia, ce părere are despre opera scrisă sau cea (sic!) ce are în lucru. De asemenea care este anturajul intim al acestuia în rîndul scriitorilor.

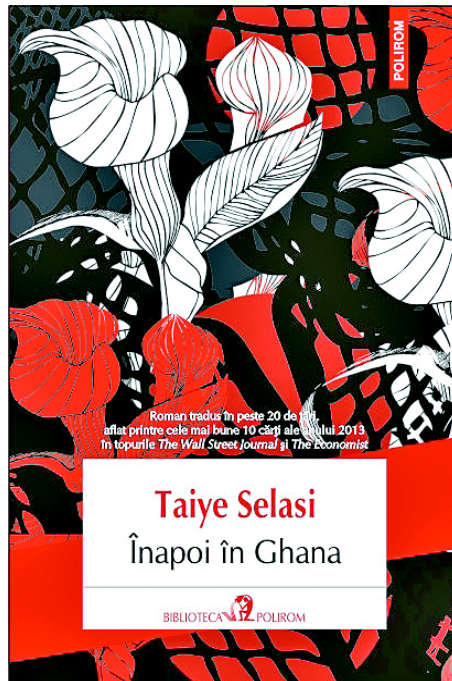
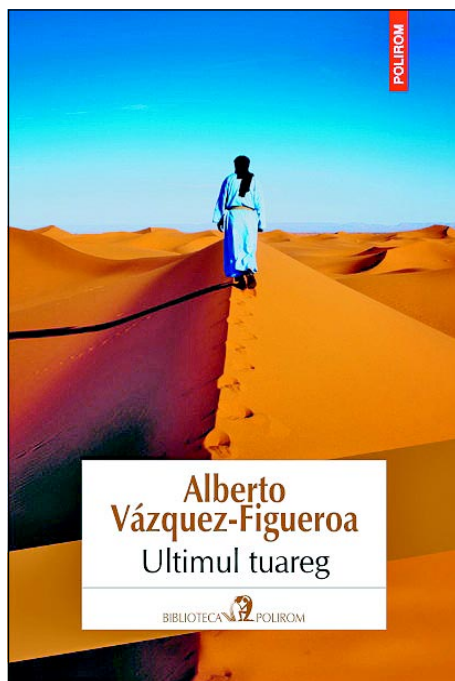
MĂSURI

Un exmp. al notei va fi dat la restul de mater. privind pe Guia Horia

Cpt. Borcea Aurel

1 Autobuz, mijloc de transport în comun
2 Deducem de aici că Nicolae Bolovan este poet, odată ce pictorul C.R. declară că ar fi ridicat paharul în cinstea poeziei de după 23 August și ar fi arătat spre Florian Petruț și spre sursa Nicolae Bolovan. Intenționăm ca la sfârșitul incursiunii noastre prin continentul gri să procedăm la demersurile legal-arhivistice pentru dezvăluirea informatorilor, ca să risipim suspansul demersului nostru detectivistic. (n.a.)

ORIZONT A CITIT

SOMNOROASE PASARELE DANA CHETRINESCU

După o săptămână cu nopți de lună plină (nu pline!), mi se pare de mare actualitate citirea știrii cizdate despre boala somnului de care suferă un procent al populației dintr-o regiune a Kazahstanului. Se pare că, din motive medicale și/ sau spirituale necunoscute, oamenii locului sunt cuprinși de o ciudată comă, din care unii nu se mai trezesc niciodată¹. Nu știm unde s-au gândit Frații Grimm sau Charles Perrault că ar fi putut adormi Frumoasa lor din basm, dar afacerea ciudată din satul Kalchik, la gurile râului Ural, pare o adaptare mai de actualitate a poveștii populare decât ecranizarea în 3D cu Angelina Jolie în rolul ursitoarei malefice, ieșită anul trecut din mâinile cineaștilor hollywoodieni. În filmul de adormit copiii, tânăra prințesă este trezită din somnul cel de moarte de un sărut al dragostei, însă implicațiile erotice heterosexuale sunt aruncate cât colo, prințul fiind un mare nătărău și nicidecum un deșteptător de domnițe. Pucicul vine de la însăși vrăjitoarea cea rea, convertită în nașă devotată, iar adolescenții fani ai soției lui Brad Pitt pot reține cu încredere, în chip de morală, faptul că bărbații nu fac nici două parale (prințului neîndemânatic i se alătură un alt anti-erou, tatăl maniaco-depresiv și regele-bunic, hapsân din cale-afară).

Dar nu despre *Maleficent* 3D m-am gândit că ar fi interesant să vorbim à propos de somnul urmașilor lui Ginghis Han. La urma urmei, nici germanii, nici francezii inventatori ai basmului cu fusul, nici americanii care au dat-o pe frumoasă marelui ecran, nu se remarcă tocmai drept cei mai adormiți dintre pământeni. Cu regret recunosc aici că puținele cunoștințe pe care le am despre folclorul kazah nu mă îndreptătesc să extind afirmația de mai sus și pe continentul asiatic, dar am analizat cu mare atenție imnul țării de la răsărit de Rusia, în speranța aflării acolo a unui îndemn mobilizator pe măsura pășaniilor sătenilor din Kalchik. În versurile cântecului, însă, mare surpriză! Șoimul se înalță spre culmile cerului, mamele sunt onorate, armonia și înțelegerea sunt virtuți supreme. Nicăieri nu sună goarna în beneficiul adormiților care, potrivit articolului din *Adevărul*, sunt din ce în ce mai numeroși. Mă întorc la părinții frumoasei adormite. Nici în țara fraților Grimm nu se dă deșteptarea. Cei care întonează imnul național la Berlin stau frățește umăr la umăr, oferind lumii ce au ei mai bun: femei, loialitate, vin și muzică. La francezii lui Perrault curge ceva mai mult sânge, lucru la care se putea oricine aștepta, având în vedere ce a ieșit din Revoluția de la 1789. În rest, nici în Marseieză n-aș putea spune că doarme cineva în picioare; mai degrabă – și dă-i, și luptă. De la Hollywood-ul Angelinei Jolie se întonează mobilizator (în parafrază): O, spune, vezi tu, în lumina zorilor, ceea ce salutăm cu mândrie, drapelul ale cărui dungi și stele fluturau elegant deasupra meterezelor, în toiul luptei? Pesemne că lui Francis Scott Key, autorul versurilor despre drapelul înstelat, nu i s-a părut mai eficient să țipe, cu voce pițigăiată, *Wake up!*, pentru a-i inspira pe stimații concetățeni.

Basmele românești se frământă prea puțin pentru fecioare adormite, fie ele drăgălașe sau slute. Pe de-altă parte, multe dintre ele ne îndeamnă să reflectăm pe marginea culmii hoției – să te fure somnul... Nu un blestem adoarme voinici și eroi, ci propria lor fire, ceea ce întotdeauna se dovedește a avea un efect devastator. În *Povestea porcului*, Făt-Frumos, varianta românească a lui Samson cel ațipit, se lasă vizitat de Moș Ene, deși, cu simțurile adormite, nu poate combate inițiativa prea puțin lăudabilă a consoartei, aceea de

a-i arunca pe foc pielea de porc în care se înveșmântează în timpul zilei. Ca să-și ispășească vina personală de a fi dormit, precum și păcatul curiozității soaței, Fătul rămas fără deghizarea porcină se retrage la Mănăstirea de Tămâie. Prăslea cel voinic, într-un alt basm autohton celebru, reușește ce n-au izbândit frații mai mari care, adormiți la pândă, nu dovedesc hoții merelor de aur și pierd stima tatălui-împărat. Mezinul alege vigilența, cu ajutorul a două țepușe de lemn. După cum spune povestea, cum veni seara, Prăslea se duse, își luă cărți de citit, două țepușe, arcul și tolba cu săgețile. Își alese un loc de pândă într-un colț pe lângă pom, bătu țepușele în pământ și se puse între ele, așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate ca, dacă îi va veni somn și ar moțâi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui și dacă ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel de dinapoi. O metodă foarte eficientă, pentru că, astfel, Prăslea va fi singurul dintre frați care va putea duce împăratului, dimineța, merele de aur pe o tipsie.

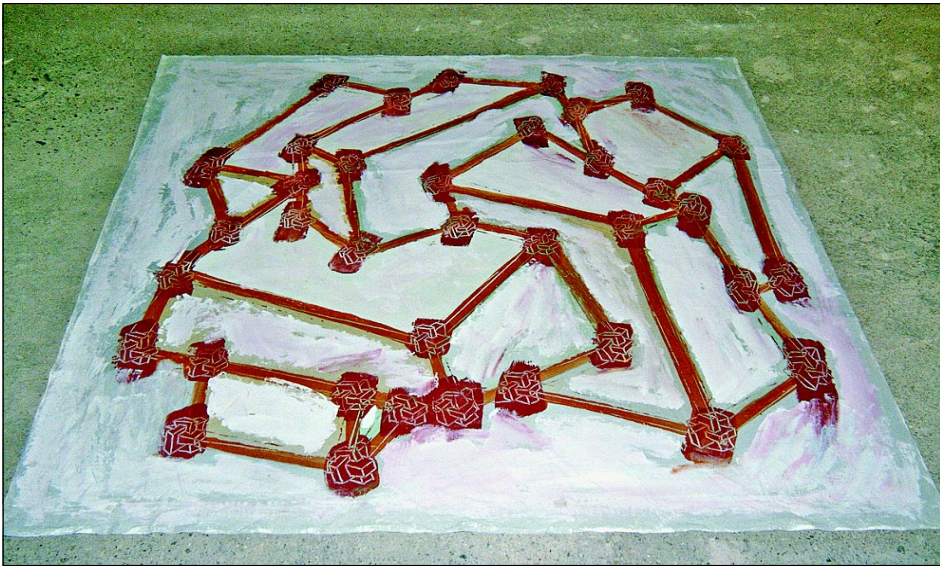
Pilda somnului și interdicția acestuia, reprezentate cu vârf și îndesat în basmele românilor, își găsește ecou în imnul național. Pe site-ul clopotel.ro, care ajută pârintește orice elev dornic să deslusească tainele poeziei și prozei românești, cititorul este pus în fața următoarei constatări precise: titlul poemului semnat de Andrei Mureșanu este construit din verbul *a se deștepta* la imperativ, urmat de substantivul *român* în cazul vocativ, cu valoare de sinecdoacă, deoarece, prin *român*, poetul înțelege întreaga națiune. Deșteptarea este solicitată în mod repetat și ultimativ. Ceea ce este foarte util, având în vedere că un sondaj condus recent în țara noastră² a scos la iveală faptul că 58% dintre români dorm prea puțin și, în timpul săptămânii, nu se pot trezi decât cu ajutorul unei alarme performante. Și asta, după ce somnul oricum le-a fost tulburat de coșmaruri dintre cele mai cumplite. E drept că, la vremea scrierii poemului, nu avea nimeni treabă nici cu stresul cotidian, nici cu ceasurile deșteptătoare. La fel de adevărat, însă, este că – din motive care au puține de-a face cu interpretarea grosieră de mai sus – mulți români cred că, în ziua de azi, *Deșteaptă-te, române* nu se mai potrivește cu modelele și idealurile majorității celor care, într-o logică ideală, ar trebui să se regăsească în imn. O spune, de exemplu, Andrei Pleșu³, căruia i se pare că melodia are în ea ceva mai degrabă funebru decât mobilizator, iar cuvintele, plângăcioase și victimizante, seamănă – ce-i drept! – cu mintea românului de pe urmă, dar nua bine ca reclamă internațională. Tot mai cuviincioase ar fi niște stelute colorate, niște urale entuziaste cu Trăiască!, sau, de barem, un îndemn la explorarea grădinii carpatine.

Acum câteva luni, însă, cu ocazia alegerilor prezidențiale, imnul național a redevenit de actualitate. Părea, într-adevăr, că, după douăzeci și cinci de ani în care sloganul electoral a fost sughițul bahic al cetățeanului turmentat și întrebarea sa binevoitor-retorică, scularea românului, acum ori niciodată, va avea un efect imediat. Urmărim, în prezent, cu sufletul la gură, ce s-a întâmplat în urma acestei deșteptări. Ideal, pentru somnoroasele păsărele din codrii patriei, ar fi ca nația să fi trecut, din sala de reanimare a somnului tradițional românesc, în cheie minoră, înspre paradisul visului american, în cheie majoră.

¹ *Adevărul*, 17 decembrie 2014.

² *realitatea.net*, 24 septembrie 2014.

³ *Dilema Veche*, 22-28 septembrie 2011.

BOALA SOMNULUI CIPRIAN VALCAN

Aibek Museripov, profesor de filosofie medievală la Universitatea din Astana, discipol înflăcărat al marelui Abai Qunanbaiuli, a avut parte de o puternică criză mistică la începutul anului 2009. Sătul de mediocritatea programului său zilnic, dezamăgit de delăsarea dovedită chiar și de către studenții lui preferați, plictisit de dorințele tot mai extravagante ale soției, care se vedea îmbrăcată ca Juliane Moore sau Salma Hayek, deși salariul lui modest abia le ajungea pentru nevoile lor cotidiene, Museripov a hotărât să-și ia lumea în cap și a dispărut în data de 14 februarie 2009. Amintindu-și de obiceiurile din copilărie, și-a cumpărat un cal negru și a început să rătăcească prin stepă, convins că are nevoie de o existență nomadă înainte de a fi în stare să-și reorganizeze viața. Se pare că a avut parte de o seamă de revelații extrem de intense, care l-au făcut să trăiască în deplină singurătate, fără mâncare sau apă, mai bine de două săptămâni. După această experiență care l-a transfigurat literalmente, transformându-l într-un om cu o privire aproape imposibil de suportat din pricina căldurii pe care o răspindeau imenșii săi ochi verzi, Museripov a început să propovăduiască o stranie doctrină ce avea să le schimbe viața locuitorilor din satul Kalchik.

Invocând viziunile de care avusese parte prin intermediul Arhanghelului Gabriel, el le spunea sătenilor pe care-i întâlnea că pacea lumii va putea fi dobândită doar atunci când oamenii vor deveni atât de puternici încât vor reuși să-l adoarmă pe Diavol. Nu obosea să repete că Allah nu i-a creat pe oameni nici ca să se amuze cu stângăciile lor, nici ca să-i pună la cazne, nici ca să le ceară bravură, iubire ori deplină supunere. Singura misiune a seminției create din sîngele lui Adam era una ce avea să continue pînă la desfacerea Lumii: neconținută încercare de a-l adormi pe Iblis, de a-i reda liniștea insomniacului suprem, trufașului înger căzut. Museripov nu înceta să descrie nesfîrșitele chinuri prin care trece demonul din pricina febrilității lui imposibil de potolit, zugrăvind cu har frisoanele de care i e bîntuită ființa, straniile deliruri de care are parte, alunecarea lui dominată de istovire la granița dintre realitate și nebunie. Allah l-a pedepsit pe Diavol să nu-și găsească liniștea, l-a supus suferinței de a îndura toată povara lucidității sale neostoite, l-a privat de somn.

Turbat din pricina acestei osînde grele, înspăimîntat să nu se cufunde pentru vecie în bezna de necurmat a nebuliei, Iblis răscolește cu mînie lumea întreagă, face și desface, alungă și îmoldește, răstoarnă și răsucește, stîrnește patimi, sfîrîmă alianțe, crește arătări stranii, aduce la viață știmate și monștri. Oamenilor nu le rămîne decît să asculte cu atenție mesajul Luminatului Arhanghel și să încerce să scape de sub puterea celui Diavol stăpînit de boala mîniei, sustrăgîndu-se tentațiilor lui prin cufundarea într-un somn cît mai profund. Museripov susținea (cu ochii săi verzi strălucind în semn de deplină convingere) că nu există leac mai strașnic împotriva pornirilor diavolești decît somnul atotevindecător, că nu există armă mai eficace împotriva demonului decît pasivitatea binecuvîntată a omului care doarme. Se străduia să-i convingă pe țărani care-l priveau neîncredători că omul perfect, omul lipsit de patimi și vicii, omul stăpînit în întregime de evlavie și de dorința desăvîrșirii e tocmai omul care se lasă să doarmă, omul care se cufundă voluntar în somn, întărindu-se numai cu visele trimise de mesagerii lui Allah, fără să aibă nevoie de mîngîieri lascive, de vorbe de consolare ori de vreo altă hrană a trupului.

Pămîntul va deveni cu adevărat un tărîm închinat puterilor dumnezeirii numai atunci când oamenii vor părăsi agitația inutilă a treburilor zilnice pentru a căuta perfecțiunea în somn. Museripov dădea întotdeauna aceleași exemple ce prefigurau această stare finală de desăvîrșire, apelînd însă nu la revelația primită din partea Arhanghelul Gabriel, ci la două lecturi din copilărie. Le pomenea celor ce-l ascultau despre legenda adormiților din Efes și despre povestea Frumoasei din Pădurea Adormită, arătîndu-le că respectivele pilde n-au fost înțelese de oameni, care au continuat să laude trezirea, biruirea somnului, în loc să înțeleagă că voința lui Allah le-a trimis aceste minunate exemple tocmai pentru a le arăta felul în care Iblis, înspăimîntat de frumusețea morală atinsă de pămînteni în somn, face totul pentru a întrerupe o asemenea stare de grație, provocîndu-le trezirea. Museripov susținea că agenții demonici înfățișați nouă sînt cîinele Kitmir, rămas în grotă nu pentru a-și arăta fidelitatea față de stăpînii săi, ci pentru a le întrerupe somnul, și prințul, a cărui intruziune în regatul transformat în chip minunat sub efectul adormirii readuce agitația simțurilor și domnia senzualității, ispite în fața cărora cedează frumoasa din poveste. Dacă ar fi continuat să doarmă, tinerii din Efes și Frumoasa din Pădurea Adormită ar fi grăbit venirea clipei în care desăvîrșirea s-ar fi pogorît asupra lumii întregi, iar Diavolul, incapabil să-și mai exercite puterea, s-ar fi văzut obligat să se cufunde în somn. În schimb, trezindu-se, ei au făcut jocul lui Iblis, i-au dat posibilitatea de a-și continua acțiunea distrugătoare, amînînd momentul mîntuirii.

Museripov nu era însă un simplu povestitor, un mistic gata să lase ce era mai greu în seama altora. În aprilie 2010 și-a început opera de adormire a fidelilor săi din satul Kalchik, iar prima care i s-a încredințat cu trup și suflet a fost Lyubov Belkova, hipnotizată în doar cîteva secunde de ochii lui verzi. El spera că va putea să hipnotizeze în jur de 3000 de persoane pînă la sfîrșitul vieții sale, urmînd ca acestea, devenindu-i discipoli, să-i continue opera afita vreme cît va fi nevoie, pînă cînd timpurile se vor apropia de sfîrșit, iar un om cu ochii la fel de verzi precum ai lui va reuși în cele din urmă să-l adoarmă pînă și pe Diavol.

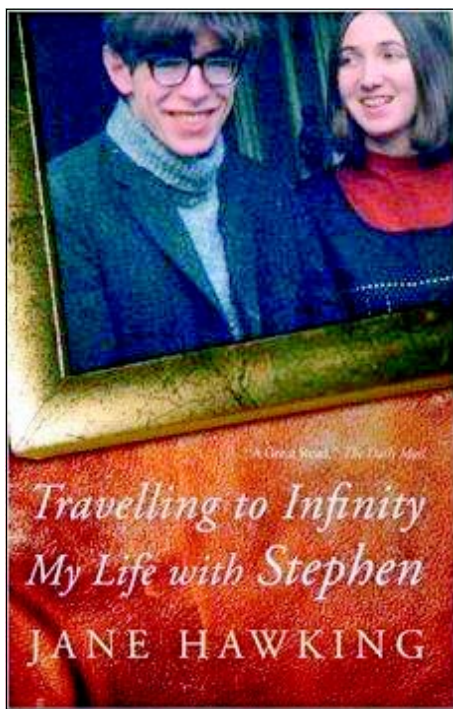
EXCENTRICITATE, GENIU, RISIPĂ CRISTINA CHEVEREȘAN

Cu siguranță n-aș fi citit memoriile lui Jane Hawking dacă n-aș fi văzut, ca milioane de alți spectatori, *The Theory of Everything*. Chiar după vizionarea filmului ce i-a adus Oscarul lui Eddie Redmayne, m-aș fi concentrat mai mult pe impresionanta poveste a savantului ce a uimit lumea nu doar prin genialitate, ci și prin longevitatea greu de anticipat, Stephen Hawking. Acum câțiva ani am tradus una dintre cele mai triste și frumoase cărți, *Cabana Memoriei* de Tony Judt, intelectual inconfundabil răpus de o variantă a aceleiași nemiloase boli "a lui Lou Gehrig", scleroza laterală amiotrofică, devenită mult mai cunoscută și, sper, mai cercetată în urma faimoasei provocări a găleții cu gheață, care a făcut înconjurul planetei. Nu voi uita amalgamul de emoții de atunci, care m-a făcut să încep cu inima strânsă lectura unui nou volum dedicat aceluiași tip de tragedie personală, chiar dacă în varianta "norocoasă" ce l-a ajutat pe fizician să fie prezent la premiera ecranizării, la o vârstă incredibilă.

Dacă memoriile lui Judt te poartă într-o fascinantă, dar sfâșietoare călătorie a minții captive într-un trup inert, concentrându-se asupra protagonistului ce refuză să devină victima propriei condiții, *Travelling to Infinity. My Life with Stephen* (titlul original al cărții din spatele peliculei de succes) se plasează în zona perifericului, a victimelor colaterale. Scrisă din punctul de vedere al femeii ce-și asumă căsnicia cu un om condamnat la un destin dureros, confesiunii îi lipsește patetismul. O modelează calmul, rezistența, determinarea, altruismul, puterea de sacrificiu ale celei care, cu o bună știință aproape inexplicabilă pentru femeile independente ale zilelor noastre, se plasează în umbra unui soț ieșit din comun. "La Cambridge, într-o seară umedă de sâmbătă din octombrie, m-a cerut în șoaptă în căsătorie. Clipa aceea ne-a schimbat viețile și a făcut uitate toate aspirațiile mele la o carieră în serviciul diplomatic".

Povestea lui Jane e una a renunțării, compromisurilor, revenirilor. Celor ce merg la cinema le va scăpa dimensiunea falsificată, pusă în paranteză sau modificată până la irecognoscibil: evoluția femeii care, alături de Hawking, fură decenii de la soartă și își amână sau ajustează neîncetat propriile vise. Deși presupus bazat pe amintirile primei soții a astrofizicianului, filmul îmbrățișează romantismul hollywoodian, edulcorând episoade tragice, înfrumusețând unele banale și trecând sub tăcere eforturile lui Jane de a nu se lăsa anihilată fizic, psihic și intelectual de povara purtată. Mai mult chiar, sugerează că afecțiunea cade pradă stresului permanent, iar îndepărtarea se produce de la sine, amiabil, doamna urmând a-și reface viața cu bărbatul care îi fusese suport moral pe tot parcursul luptei încrâncenate. Prea puțin despre confruntări, tensiuni, modul în care Hawking însuși o evacuează din existența construită din și pe fărâme, printr-o scrisoare în care își anunță intenția de a se muta cu una dintre asistentele medicale, Elaine Mason, ce urma să îi devină parteneră oficială timp de un deceniu.

Dacă trăirile și percepțiile vor diferi, cu siguranță, în funcție de filtrul propriu celor două părți implicate în bucuriile și

războaiele unei existențe aparte, iar divergențele de opinie devin evidente la compararea biografiilor publicate de cei doi (foști) soți, trădarea Hollywood-ului la adresa scenariului ales e destul de evidentă. În afara hotărârii mute și a credinței nestrămutate în datoria de familie, răzbate destul de puțin din încercările lui Jane de a-și menține propria vitalitate profesională, impulsionate de realitatea din Cambridge, unde "rolul de soție – și, posibil, mamă – reprezenta un bilet dus către întunericul din jur, și era esențial să îmi păstrez identitatea". În vreme ce doctoratul în literatură medievală e, evident, obstrucționat de greutatea vieții cu un soț dependent și de trei copii, aflați în competiție pentru timpul și atenția femeii, subiectul în sine e luat în derâdere de savantul căruia un asemenea proiect de cercetare îi pare insignifiant. Devotată celui pe care îl iubește profund, deși îl descoperă tot mai despot, insensibil, nerecunoscător, Jane se scufundă într-o însingurare în care însuși gândul evadării îi sună inacceptabil.

Călătoriile în Europa și peste Ocean pricinuesc comparații extrem de interesante ale stilurilor de viață și mentalităților, iar Jane se dovedește o observatoare atentă, o parteneră de discuție abilă, o artistă și filoloagă talentată, o filantroapă inspirată de propria-i dramă de familie, o protectoare entuziastă a frumoaselor iluzii destrămate în timp, peste "crevasa dintre luminoasa imagine publică și tot mai întunecata față privată" a cuplului. Fără ieșiri nedemne sau atacuri la persoană, fără răbufniri, frustrări, acuzații, prima doamnă Hawking înregistrează meandrele unei aventuri conjugale condamnate de natură, dar înnobilate de inteligență, acceptare, înțelegere. În ciuda dificultăților și tensiunilor inerente, pe care nu se sfiește să le treacă în revistă, partenera de viață a cosmologului britanic își încheie însemnările cu un impresionant post-scriptum adăugat după zborul acestuia în imponderabilitate, în 2007: "Zâmbetul de pe fața lui în timp ce plutea, eliberat de orice greutate, ar fi mișcat până și stelele. Pe mine, cel puțin, m-a emoționat profund, și m-a făcut să reflectez la privilegiul extraordinar pe care l-am avut de a călători, chiar pe o distanță scurtă, împreună cu el, spre infinit".

RETETA PERFECTĂ PENTRU OSCAR ADINA BAYA

Că juriul care decernează premiile Oscar e foarte receptiv la rolurile ce presupun transformări fizice spectaculoase, se știe deja. E suficient să ne amintim de Matthew McConaughey și de Christian Bale, care au pierdut fiecare vreo 15 kg din greutate pentru a interpreta rolurile din *Dallas Buyers Club* și, respectiv, *Luptătorul (The Fighter)*. Sau de Brad Pitt interpretându-l pe Benjamin Button și de Dustin Hoffman în rolul principal din *Tootsie* – ambii nominalizați la premiul pentru cel mai bun actor după ce au făcut un film în care fețele le sunt, adesea, de nerecunoscut sub straturi groase de machiaj.

Așadar, era destul de clar că un film inspirat din viața reală a lui Stephen B. Hawking, ce suferă de paralizie și e silit să își petreacă viața stând chircit într-un scaun cu roțile și vorbind prin intermediul unui simulator de voce, va necesita un rol principal în care actorul își transformă drastic aspectul fizic. Și, în consecință, va avea toate atuurile pentru a atrage atenția. Interpretarea extrem de veridică a lui Eddie Redmayne a confirmat așteptările și a adus peliculei *Teoria întregului (The Theory of Everything)* patru nominalizări la Oscar și statueta pentru cel mai bun rol principal, precum și două Globuri de aur.

În ciuda faptului că are un titlu care sună oarecum "științific" și e prezentat ca fiind un film despre fizicianul cosmolog Stephen B. Hawking, adevărul e că *Teoria întregului* e pur și simplu o dramă romantică, scrisă cuminte după toate normele genului. Probabil ar fi fost mai cinstit ca afișul să specifice cu litere de-o șchioapă că scenariul pornește de la memoriile nevestei lui Hawking, care nu prea avea legătură cu formulele matematice necesare calculării existenței găurilor negre și a nașterii universului. Era mai degrabă preocupată de cum să jongleze zi de zi cu creșterea a trei copii și îngrijirea unui soț ținut în scaunul cu roțile. Asta pe lângă finalizarea unei lucrări de doctorat despre poezia spaniolă din perioada medievală.

Dar faptul că filmul vorbește prea puțin despre fizică și despre teorii privind găurile negre, și e preocupat mai degrabă de "Stephen B. Hawking – omul", nu îl transformă într-unul banal. Dimpotrivă, Felicity Jones face un rol excelent în postura lui Jane Hawking, femeia animată de o iubire feroce pentru un bărbat condamnat să își poată controla din ce în ce mai puțin corpul. Diagnosticul care confirmă o formă cumplită de scleroză e pus în perioada timpurie a relației dintre Stephen și Jane, dar nu o descurajează să rămână mai departe alături de el. Deși e conștientă că îl așteaptă o viață în scaunul cu roțile. Așa că se căsătorește și încearcă să ducă o viață de familie normală. Au trei copii (poate vă întrebați cum

e fizic posibil, dat fiind că el e paralizat – ei bine, nu vreau să vă stric surpriza de a afla direct din film!) și duc o existență cotidiană relativ firească și rutinată. Dar nu sunt scutiți de eroziunea firească ce apasă în timp asupra cuplului. Sub povara îngrijirii copiilor și a unui soț handicapat, Jane suferă tăcut. Nu ridică vocea, nu face reproșuri, rar varsă lacrimi. Dar frustrarea de durată i se citește în cearcănele și ridurile tot mai adânci, într-un soi de mohoreală latentă.

Felicity Jones face un rol discret și expresiv în *Teoria întregului*. Dar care n-a reușit să impresioneze juriul premiilor Oscar. Sau n-a reușit la fel de mult ca rolul partenerului ei de cuplu. Cu puțin cinism, am putea spune că Felicity Jones nu e suficient de "bolnavă" sau de transformată fizic pentru a lua Oscarul în acest rol – asta mai ales dacă ne gândim că l-a pierdut în favoarea lui Julianne Moore, ce interpretează o profesoară de lingvistică bolnavă de Alzheimer în *Still Alice*. Sarcina lui Eddie Redmayne, de a reda trupul în degradare al lui Stephen Hawking, nu a fost, cu siguranță, deloc ușoară. Însă tânărul actor britanic i-a făcut față într-un mod extrem de credibil. Dar faptul că performanța lui actricească a fost unica răsplătită în film nu face decât să reconfirme ideea că acordarea premiilor Oscar se bazează de cele mai multe ori pe respectarea unor rețete.

În rolul lui Stephen B. Hawking, Redmayne face posibilă pe ecran alăturarea dintre a suferi de o boală cumplită, care te imobilizează treptat, și a rămâne, cu încăpățănare, un optimist. Eroul filmului nu cedează în lupta pentru viață nici când totul pare să îi fie împotrivă. Din acest punct de vedere, *Teoria întregului* e un film care te face să îți dai seama cât de mărunte sunt nemulțumirile tale cotidiene și îți insuflă un val contagios de speranță. Plus ideea că dragostea învinge (aproape) orice. Ce îți poți dori mai mult de la o dramă romantică, proiectată în cinematourile din Timișoara în "luna îndrăgostiților"?

TUR DE ORIZONT

SUBIECTELE VIABILE SI INNEBUNIREA DUPA ELE

Criticul literar Ștefan Ion Ghilimescu îl chestionează pe scriitorul Liviu Ioan Stoiciu pentru revista *Argeș*. Discuția dintre cei doi are tensiune și spontaneitate, iar LIS iese, ca de fiecare dată, câștigător. Cum? Iată, de la LIS citare: "De când mă știu, scriu poezie la întâmplare, de mână (cu cerneală sau pix cu mină neagră, pe o filă albă velină pe care o îndoi și o rup: pe jumătate de filă scriu versurile pe o parte și pe alta, eventual, la prima mână, pe cealaltă jumătate transcriu poemul), când sunt singur în camera în care scriu, nemâncat, și când am liniște sau reușesc să ignor zgomotele (să pot să mă concentrez). De fapt, de-a lungul vieții am avut și alte tabieturi când am scris poezie, nu-mi place "fixismul", las să funcționeze liberul arbitru, "scriu după cum îmi vine" la un moment dat, uit de tabieturi. Am totuși o pretenție: dacă într-o oră n-am scris poemul, așezat la masa de scris, îl abandonez și nu-l mai reiau (înseamnă că n-am fost inspirat, nu m-am putut concentra destul; ca fapt divers, transcrierea și definitivarea poemului durează o altă jumătate de oră). Experimentul, anul acesta am încercat să scriu și direct pe computer (am scris patru asemenea poeme, pentru o rubrică la o revistă intitulată *Cartelul metaforelor*, editată de un prieten poet la Buzău, Marin Ifrim).

Firește, voi continua să scriu poemele de mână, le simt mai directe, mai legate de hârtia de scris, cuvântul are parcă o mai mare subtilitate când e scris de mână... Nu pot să controlez fluxul scrierii unui poem, cuvintele curg unele din altele, spontan, ideile se ascund înăuntru! acestor cuvinte venite de nicăieri, care se leagă și se direcționează reciproc. Poezia are acces la subconștient (care e o bază de date transmisă de la o generație la alta, de la începutul lumii, mereu reîmprospătată, conform evoluției; în el se prepară și gustul estetic, dacă nu e pretențios spus, mereu schimbător). Sunt sigur, apoi, că și amestecurile chimice din mine au contribuția lor la elaborarea unui poem, influențate de un eveniment personal, ele acționând în comun cu cine știe ce alte particularități fiziologice derreglate ale mele, "aflate în funcțiune". Spun derreglate, fiindcă în mod normal ele nu se manifestă (altfel, ar scrie toată lumea versuri)".

EL LE FĂCEA, EU LE GĂSESC

Adrian Ghenie este artistul vizual contemporan cu cea mai mare cotă de piață din Estul Europei. El i-a acordat Luizei Vasiliu un interviu pentru *Dilema Veche* în care *povestește* despre ucenicia sa, despre șansa de a fi fost descoperit de o celebră galerie din Londra, despre succes, fricile proprii, raporturile cu arta modernă, despre culoare, Bienala de la Veneția (unde va reprezenta România) etc. Am ales trei fragmente din răspunsurile artistului pentru a schița un portret al său și pentru – recunoaștem – a vă determina să citiți tot interviul și să-i priviți arta. ● Adrian Ghenie: "Orice pictură e rezultatul unei interacțiuni fizice, nu-ți poți imagina cît de inertă e culoarea cînd o pui pe paletă, varianta aia descompusă, niște gîlme de culoare care urmează să se transforme în ceva. Nu se transformă decît dacă urmează o regie pe care n-ai cum s-o prescrii, nu există rețetă, să știi exact ce cantități folosești, urmează o mișcare browniană care ține de viscerele mele, de stările mele de spirit. Dacă am o criză de menisc, după două ore de stat în picioare trebuie să mă așez. Ca atare, pictez pe scaun, e total altă dinamică. Infirmitățile tale, limitele tale, toate astea se vor vedea în ce pictezi. ține de visceralitatea

ta. Nici un alt mediu nu are capacitatea asta." (...) "Știu că secretul oricărei lucrări de artă bune înseamnă administrarea eșecului. Ingredientul secret al oricărei lucrări de artă, că e literatură, pictură sau altceva, este, de fapt, un parcurs de tipul: începi genial și, undeva, pe drum, o dai rău în bară.

Dacă am început ceva la 3 după-masa, pe la 9 seara stau cu țigara în mînă și zic: "Mamă, ce-am stricat-o pe asta, la 5 arăta absolut genial, dar am tot zis s-o mai bibilesc puțin". În momentul ăla, ai două variante: să-ți mai aprinzi o țigară și să zici: "Eu mă duc acasă să mă culc, vin mîine cu forțe proaspete", ceea ce e o prostie. Cu forțe proaspete nu rezolvi nimic. N-am știut-o de la început, am aflat în timp. De fapt, în momentul ăla, creierul tău îți ambalează situația într-un mod tragic, în sensul economiei: ai pierdut șase ore, ai consumat afita. Îți faci un inventar al eșecului, ar trebui să fii frustrat, morocănos, dar, în timp, am constatat că mai există o parte în creierul tău care-ți spune: "Tu-ți dai seama că acum ai o șansă unică?" Ai un moment de eliberare unic, acum e oficial purcica moartă în cotet. Acum poți să-ți permiți să zici: "Cum ar fi să iau detaliul ăla pe care l-am moșit cinci ore și să arunc peste el cu galben, unica culoare pe care tot ce știi tu despre tehnica picturii îți spune să n-o pui aici? Chiar galbenul ăla îl pun, și nu orice galben, ci galbenul citron, și nu oricît, ci cinci tuburi, le storc aici pe toate. Atunci constat că s-a întîmplat ceva, care nu ține de tehnică, ci de o anumită energie. Am jucat un fel de ruletă rusească. Și atunci, de multe ori, nu tot timpul, prin distrugere, a unei fețe sau a unui detaliu, lucrurile primesc o nouă dinamică. Administrarea asta a eșecului este de fapt unica metodă prin care iese ceva. Groaza e că nu pot să-mi înscenez eșecul ăsta, chiar trebuie să cred pînă în ultima clipă că asta trebuie să iasă așa. E foarte demoralizant să știi că mă duc fiecare dată înainte ca să dau chix.

(...) Mă interesează o anumită deconstrucție, în același sens în care i-a interesat și pe Picasso sau Bacon. Există în secolul XX două momente în care figura umană e pictată realmente altfel – Picasso și Bacon. Picasso îți face deconstrucția asta într-un mod inspirat de arta africană și Evul Mediu, îți pune ochii pe aceeași parte, dar figurile sînt foarte decorative. Nu au textură, nu au carne, sînt ca un colaj care sugerează o figură umană. La Bacon se produce aceeași deconstrucție, dar e totul foarte carnal, ai senzația că modelul lui e un cap pe care l-a tăiat cu un sațr și dup-ai! l-a lipit înapoi. Cînd am descoperit, absolut accidental, o imagine luată dintr-un film în care apărea o bătaie cu frișcă, m-am întrebat ce vedeam de fapt: un bărbat sau o femeie, cu o bucată de prăjitură care-i curge pe față. Ochiul ăsta e clar și se uită la tine, în timp ce ochiul celălalt e acoperit și curge. Apare o deconstrucție, dar nu e una manufacturată de mine. Picturile mele arată à la Francis Bacon, însă el era cel care deconstruia, pe baza unui mecanism intern, în timp ce eu le găsesc gata deconstruite, într-un inventar de imagini pe care îl avem la dispoziție. Asta e noutatea lumii: ai acces la o bază infinită de date și de imagini. Eu mă raportez la baza asta. N-am făcut altceva decît să iau de acolo, să merg pe tradiția deconstruirii figurii umane, care mi-a fost furnizată de mediul cinematografului. Eu doar scanez opțiunile pe care le am și iau ceea ce mi se pare suficient de expresiv sau "pictabil". Lumea spune că mă inspir din Francis Bacon. Da, seamănă, dar el le făcea, eu le găsesc."

ROȘIORII DE VEDE

CRONICA MĂRUNTĂ

CĂRȚILE ANULUI 2014, ÎNTRE CITITORI FERICIȚI ȘI NEFERICIȚI

În primul număr din acest an al revistei noastre explicam de ce nu am așezat (în competiția pentru "cea mai bună") între cele mai bune cărți ale anului 2014 cartea lui Radu Cernătescu, *Tezaurul scufundat. Din viața și opera Sf. Gerard de Cenad*. Mărturisim că așteptam câteva intervenții care să protesteze indignate: iată de ce cartea lui Radu Cernătescu, bănățean de seamă, este atât de nedreptățită!! Dar n-am primit, ca în alte cazuri, nicio scrisoare indignată și n-am citit niciun comentariu, o recenzie care să se ocupe, măcar în trecere, de felul în care Radu Cernătescu scrie, cu inițiative demne de atenție, despre "tezaurul scufundat" * Și dacă am scris că, din motivele enumerate, mai în glumă, mai în serios, în primul număr din 2015 al revistei, că *Tezaurul scufundat* nu poate candida la titlul de "cartea anului 2014" (deși spectaculoasa erudiție a lui Radu Cernătescu plasa volumul între momentele de vârf ale cercetării), monumentalul volum al lui Mihai Gheorghiu, *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, este Cartea anului 2014. Cele aproape o mie de pagini ale cercetătorului sunt rezumate pe ultima copertă: "*Ultimul Eliade* este această figură a singurătății și a îndepărtării, într-o epocă în care spiritul nu este decît un epifenomen sau, cel mult, o metaforă suspectă a unui umanism creștin desuet. Eliade, prin opera sa, se dedică unei comprehensiuni a religiosului ca **loc** al transcendenței. *Mesajul* potrivit căruia omul este o ființă spirituală, care nu poate exista lipsit de centrul ființei sale, centru care este origine și **dat** al transcendenței, este mesajul ultim al lui Eliade, relevare a ceea ce el a numit umanismul său, gândire care lasă umanității omului șansa de a accede la esența propriei sale ființări". Și: "Citindu-l astăzi pe Eliade, de oricare parte te-ai situa, nu poți să nu recunoști grandoarea personajului și umanitatea profundă a acestei încercări. În ultimă instanță, mitul eliadian este mitul culturii înseși, mit al culturii care încearcă să construiască neîncetat o poveste a omului, în sensul existenței sale. Ultimul Eliade ne orientează spre orizontul unei așteptări, al unei speranțe pentru care Dumnezeu este încă Cel care va veni, iar omul este ființarea pentru care încă Dumnezeu poate veni".

* Cum până astăzi nu am citit nimic nici despre ultima carte a lui Radu Cernătescu, nici despre cartea lui Mihai Gheorghiu, faptul că am început să citim recenzii la cartea lui Eugen Negrici, *Emanciparea privirii. Despre binefacerile infidelității*, ne înlătură gândul cel rău, cum că un boicot ticălos vrea să ne priveze de înțelegerea unor cărți și a unor autori. A celor mai importante cărți ale anului 2014. Iată, despre cartea lui Eugen Negrici (este cea mai bună carte a anului 2014?) încep să apară recenzii, întâi la Râmnicu Vâlcea, apoi chiar în principala revistă a Uniunii Scriitorilor, ceea ce înseamnă că binefacerile infidelității ar putea exista și în viața literară.

* Care sunt lecturile fericite, care sunt cele nefericite? Putem să ne punem această întrebare abia după ce ne întrebăm dacă nu cumva cea mai bună carte a anului 2014 este *O înserare nepămînteană* de Aurel Pantea. Spre deosebire de celelalte cărți ale înaltei competiții care riscă a întâlni analfabeți pe toate drumurile, care ar putea fi ocolite de cei care nu vor a avea de-a face nici cu Sf. Gerard, nici cu Mircea Eliade, nici cu "binefacerile infidelității", cartea lui Aurel Pantea iese în lume protejată de o prefață amplă a lui Al. Cistelean (douăzeci de superlative), o postfață de Iulian Boldea (treizeci de superlative) și referințe critice elogioase semnate de Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Mircea Muthu, Al. Cistelean, Ioan Holban, Irina Petras, Vasile Dan, Radu G. Țeposu, Gheorghe Perian, Virgil Podoabă, Nichita Danilov, Dumitru Chioaru, Ovidiu Pecican, Mircea A.Diaconu, Andrei Terian, Marius Miheț, Radu Vancu: cei mai importanți cititori de poezie pe care-i avem, 360 de superlative. Ar mai fi loc de laude? Ar îndrăzni cineva să scrie că *O înserare nepămînteană* nu e cartea anului 2014?

* *Amintiri din Țara Fagilor*, de Ovid Țopa, volumul al treilea, apărut în 2014, unul dintre documentele esențiale asupra culturii și istoriei Bucovinei, a avut privilegiul unor pagini însoțitoare, scrise de Barbu Cioculescu și Iolanda Malamen. Și dacă mărturiile Iolandei Malamen despre salvarea manuscrisului sunt emoționante – una dintre cele mai vii prezențe în viața literară a ultimelor decenii recuperează o operă și întregul unui arbore genealogic – superlativele lui Barbu Cioculescu fac dreptate unei opere și unui nume: "Apariția, cu puțină vreme în urmă, a memoriilor profesorului de origine bucovineană Ovid Țopa, s-a înscris, prin fantasticul lot de date și talent literar, printre cele mai însemnate opere ale genului, îmbogățind memorialistica românească..."

* Nu credem că *O idee care sucește mințile* de Pleșu, Liiceanu, Patapievici a fost tratată refuznic de massmedia. S-a scris, s-a scris, dar cartea care ar fi între cele de seamă ale anului 2014 ar fi *Memoria divizată. Reflecții asupra comunismului: efectele lui și defectele noastre*. Eseul lui Patapievici are noutate, prospețime și aparține unui timp al culturii. Unei (alte) generații. Sau promoții literare. (C.U.)

Ilustrăm acest număr cu lucrări ale artistului plastic MIHAI OLOS

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

"DIN BĂTUT INIMA MEA SE OPRI"

IOAN T. MORAR

"În toamna lui 1991, mi-am petrecut zile întregi parcurgând în lung și-n lat pământurile sălbatice pe Valea Agly. Într-o zi ca de vară, întorcându-mă pe un drum de pământ îmi aduc aminte că m-am scăldat în apa întunecată a unei cariere abandonate, după care am pătruns într-o vale pierdută unde blocuri imense de granit răsăreau dintr-un nisip stropit cu aur. În fața mea, departe, o imensă coastă de deal, întoarsă spre sud, la 600 de metri altitudine. Apropiindu-mă încet, spre centrul maiestuoasei parcele care părea că se urcă pînă la cer, o vie de Syrah m-a fermecat literalmente, țesînd între noi, într-o clipă, o legătură puternică. M-am gîndit apoi, eu, care totuși nu sînt un *aficionado*, la strîngerea de inimă pe care trebuie să o aibă Matadorul atunci cînd intră taurul în arenă."

Textul de mai sus nu e dintr-o carte. Și dacă am pune pariu, cu greu ați reuși să ghiciți de unde e. De fapt, puteți ghici numai dacă ați avut în mînă obiectul care poartă acest text. Iar obiectul e o sticlă de vin. Da, un text care face o prezentare foarte ciudată unui vin cu o denumire ciudată: *De battre mon coeur s'est arrêté* ("Din bătut inima mea se opri"). De ce și-a botezat așa producătorul Hervé Bizeul această sticlă de vin? Scrie tot pe etichetă, în continuare: "Zece ani mai tîrziu, în amintirea acestui moment unic, a acestei emoții încă vie, am ales să numesc acest vin lung, întins, cu mireasmă de violete, de piper de Maluku și trufă, de fruct subtil, de o prospețime intactă, cu un nume neobișnuit". Un nume chiar neobișnuit care, printre altele, e și titlul unui film făcut, în 2005, de Jacques Audiard. (Și, de aici, eterna dezbateră: ce e mai bun, vinul sau filmul?).

Vinul e din 2010 și a apărut în podgoria languedociană Domaine du Clos de Féès. Aceeași care produce, printre altele, vinul numit *La Petite Sibérie*, pe care am avut șansa să-l gust în București, într-o seră specială, acum cîțiva ani, la restaurantul Dada, a lui Vlad Păunescu, prin bunăvoința și generozitatea lui Adi Sîncrăian, importatorul lui în România. Am spus generozitate nu doar din curtoazie, ci pentru că, totuși, e un gest să desfăci vreo trei sticle care, direct la producător, se vînd cu 200 de euro (cel din 2012) și cu 235 de euro (cel din 2011). E un vin pe care nu ai cum să-l uiți.

Revin la vinul de referință. Nu cred că la noi poate avea cineva curajul să boteze astfel un vin fără consecințe economice grave. Deși mentalul popular, frizînd geniul (tot popular) a botezat îndrăzneț niște băuturi, și cînd spun asta mă gîndesc la *Ochii lui Dobrin*, nu cred că ar fi mulți cumpărători români care să ceară: "Dați-mi o sticlă de *Din bătut inima mea se opri*". Sigur, veți spune, domnul Hervé Bizeul e mai ciudat, perseverînd în nume ciudate de vin: *Images Dérisoires* sau *Un Faune avec son Fifre sous les oliviers sauvages* ("Un faun cu fluierul său sub măslinei sălbatice"). Am văzut nume și mai ciudate, e drept, și vi-l spun pe cel care e campion: *Vin de Merde* (permițemi să nu traduc!), care costă, în ciuda numelui, 14 euro sticla. Deci prețul nu e chiar "de merde".

"Vinul e un fapt de cultură" — am auzit de nenumărate ori afirmația aceasta (în formulări ușor diferite). Se spune mereu, și aici, în Provence, cu mîndrie, că vinul face parte din patrimoniul cultural, nu doar din patrimoniul material al Franței. Pentru că producția și consumul de vin au ajuns de multă vreme la maturitate economică, marile (și micile) branduri din vin se întorc, mereu, spre cultură. Întorc, adică, sprijinul primit de-a lungul secolelor, finanțează cultura, o irigă în cel mai plăcut mod. Una dintre figurile mari ale vinului, Bernard Magrez (care are peste 40 de podgorii, majoritar în Franța, dar și-n Spania, Chile, Uruguay) a înființat, în zona Bordeaux, o fundație prin care-și desfășoară mecenatul și care-i poartă numele: Institutul Cultural Bernard Magrez, cu un calendar de acțiuni rivalizînd instituții mai vechi și mai solide.

La Saint Emilion (un faimos *grand cru* bordelez), de doi ani s-a instalat, vara, un Festival de Jazz. În podgoriile din Sud (și poate și-n altele) se joacă teatru. Sînt trupe întregi care se deplasează dintr-o vie în alta și joacă. Orchestre simfonice cîntă, adesea, în fața cramelor. Nu mai vorbesc de încărcătura culturală pe care o au, chiar în nume, *Domaine*

de la Prose sau *Mas de l'Écriture*. Gérard Bertrand, un alt nume mare al vinului — după ce a fost un nume mare al rugby-ului —, are în fiecare vineri o seară de jazz în Podgoria Hospitalet (desemnată podgoria europeană a anului 2012) din locul numit la Clape, în apropiere de Narbonne (țara Cathară e pe acolo, prin jur). Tot la Hospitalet se perindă, într-o sală dedicată, diverse expoziții de artă plastică. În zona Aix-en-Provence, la Château La Coste, unde sper să ajung în primăvara asta, se vizitează o amplă expoziție de sculptură modernă în aer liber, pe lîngă degustările propriu-zise. Un muzeu sub cerul deschis, între butuci de vie și pîlcuri de măsline.

Lupta dintre producătorii de vin este dură și, adesea, diferența o face modul în care aceștia susțin cultura. Între miile de podgorii care scot an de an vinuri corecte, ies în față cele care circulă și pe canalele culturale. Notorietatea culturală se adaugă calităților normale ale vinului. Am avut privilegiul să vizitez cîteva podgorii interesante, în Provence, unde dai de vie în orice direcție ai lua-o. Aici e patria *rosé*-ului, un vin intrat mai de curînd în modă. În Franța, consumul de vin alb a fost depășit de consumul de *rosé* abia anul trecut. *Rosé*-ul a pornit cu un handicap, fiind socotit un vin cam fărânesc, pe care-l beau leneșii din Provence, dar a fost salvat de lunile de vară. Rece și sorbit la umbră, *rosé*-ul reinstalează minunatul dulce farniente și pentru localnic, și pentru turist. Primul *rosé* care a ajuns în topul celor mai bune 100 de vinuri stabilit de publicația americană *Wine Spectator* (în a doua jumătate) este cel produs pe domeniul cumpărat de Angelina Jolie și Brad Pitt. Și această încoronare s-a întîmplat abia anul trecut!

Am cunoscut mulți producători de vin, de toate felurile, tineri și bătrîni, cu școli de vin sau doar cu școala vieții în vie. Ceea ce am constatat este că niciunul, dar niciunul nu e ursuz sau banal. Toți au o poveste despre vinul lor, toți sînt pasionați. Despre o parte din ei am scris reportaje în *Vinul.ro*, pînă de curînd. Despre ceilalți poate voi avea ocazia să scriu în anii ce vin. Am ales, în vizitele mele viticole, locuri care au și o poveste culturală, ceea ce e surprinzător de simplu. Cred că e mai greu să găsești o vie în care istoria și oamenii celebri să nu fie evocați. Parafrazînd un film al lui Nae Caranfil, vinul care nu spune o poveste nu se vinde. Povești la pahar, așadar:

Château de Fontcreuse, din Cassis (la mai puțin de zece kilometri de La Ciotat), AOP de vinuri albe, e o podgorie ca și toate celelalte din jur. Dar povestea e aceea care adaugă ceva, care face din acest loc o destinație culturală favorită, mai ales pentru englezi. Pentru că aici a venit, mai ales vara, între 1925 și 1929, Virginia Woolf, prietenă cu proprietarul de atunci al locului, colonelul englez Teed. Aici, în căbănuța numită La Bergerie, așezată chiar în mijlocul viei, a scris sute de pagini. Am avut permisiunea să cobor pînă acolo (prima dată singur, a doua oară, într-o altă vizită, cu Mircea Mihăieș) căutînd, cumva, în spiritul locului, urmele scriitoarei. Proprietarul actual, domnul Jean François Brando, a cumpărat domeniul de la un aviator francez înrolat în armata regală britanică, Joseph Maffei (doborît deasupra Berlinului, prins și evadat de la inamici), care, la rîndul său, cumpăraseră proprietatea de la colonelul Teed, îndrăgostit, ca orice englez mai pricopsit, de Sudul Franței. Cum ar veni, strîngînd la plecare mîna domnului Brando, care a dat mîna cu Maffei, care a dat mîna cu Teed, care a dat mîna cu Virginia Woolf, se cheamă că, la mîna a patra, am atins-o și pe celebra scriitoare britanică (prima dată singur, a doua oară cu Mircea Mihăieș!)

Château de Mauvanne. Moda de a cumpăra proprietăți viticole nu e nouă printre celebritățile artistice. Înainte de Depardieu, Copolla, Pierre Richard, Angelina și Brad, au mai fost și alții. În 1934, Simone Berriau, cîntăreață de operă și glorie a cinematografului francez, a cumpărat Domeniul Mauvanne (*cru classé*) din Hyères, orașul palmierilor. Loc de pelerinaj pentru prietenii artei, care au petrecut multe seri în compania produselor locului. Printre ei, însuși Charlie Chaplin, care a apreciat vinul și a notat asta în cartea de onoare. După război, doamna Berriau devine directoare de teatru și, citind piesa unui tînr, își propune

să-l joace pe scenă. Tînrul se numea Jean-Paul Sartre și a gustat și el din vinurile produse la Mauvanne. Cum proprietarul actual, cetățean libanez, nu era de față, și cum nu știu dacă a cunoscut-o pe Doamna Berriau, rămîn fără îndepărtata strîngere de mînă a lui Charles Chaplin. Păcat, mi-ar fi plăcut!

Château de la Clapière nu e un simplu domeniu din cele 18 cu eticheta *cru classé* din Provence, deși e și asta. Dar, mai mult, e un loc în care, pe lîngă degustarea vinurilor, ești în situația plăcută de a degusta și puțină istorie. O istorie povestită și intermediată chiar de proprietarul locului, Henri Fabre, a cărui străbunică, pe cînd era fetiță, i-a oferit un buchet de violete reginei Victoria. Fetița se numea și ea Victoria, părinții o numiseră așa chiar după regina Marii Britanii și a Irlandei, împărăteasa Indiilor. În martie 1882, dornică să se odihnească departe de forfota stațiilor mondene, regina Victoria petrece o vacanță la Hyères, unde vizitează și acest domeniu și primește, pe neașteptate, buchetul de violete cules chiar aici. Peste ani, familia micuței Victoria devine proprietara domeniului Château de la Clapière.

Întîlnirea dintre regină și fetița cu violetele a marcat istoria acestui domeniu. Fiica Victoriei Constant este cerută în căsătorie de Henri Fabre (bunicul lui Henri Fabre, proprietarul actual), iar drept cadou de nuntă, cumpără domeniul Château de la Clapière și-l încredințează spre administrare soacrei sale! Cercul se închide atunci și se mai închide, o dată, în 2012, cînd Henri Fabre, strănepotul Victoriei Constant, renovează castelul și amenajează un adevărat muzeu dedicat reginei Victoria, trecerii ei prin Hyères și legendarei întîlniri cu străbunica sa. Un muzeu serios, în care, pasionat, inițiatorul lui a adunat obiecte, documente, bijuterii, fotografii care vorbesc despre eopca victoriană și despre cea care a dat numele acestei epoci, desigur, regina Victoria. Henri Fabre vorbește cu pasiune, ca un mesager tîrziu al străbunicii sale. Cît despre vinurile de aici, ele se pot găsi, o parte din ele, și în România, importate de domnul Cristian Preutu, de la Le Manoir.

Sigur, de data asta ne despart mai multe generații de Regina Victoria, dar, prin domnul Fabre și prin încrengătura sa genetică, pot susține că, pînă la urmă, am sărutat și eu mîna celebrei Regine care a trecut prin Hyères. Mare noroc. Hai, noroc!